

En wat met de links radicale dreiging?

De evolutie van het links radicalisme in België, Duitsland en Frankrijk

Masterproef neergelegd tot het behalen van
de graad van Master in de criminologische wetenschappen
door (01000606) Teugels Evelyne

Academiejaar 2015-2016

Word Count: 34 576 (Exclusief dankwoord, inhoudstafel en bibliografie)

Promotor:
Prof. Dr. Antoinette Verhage

Commissaris:
Ligeia Quackelbeen

Dankwoord

Aan het begin van deze masterproef wil ik allereerst een woordje van dank richten aan verschillende personen. Zonder hen zou het niet gelukt zijn om dit werk te schrijven.

Allereerst wil ik mijn ouders bedanken. Zonder hun steun en aanmoediging zou ik ten eerste nooit aan de opleiding criminologie begonnen zijn nadat ik afstudeerde als sociologe. Zij hebben mij de kans gegeven om te studeren én verder te studeren, een kans die niet iedereen krijgt. Daarnaast waren zij er ook altijd om naar mijn nodige geklaag te luisteren, mij met raad bij te staan en mij een stevige knuffel te geven wanneer ik het weer even niet zag zitten.

Ten tweede wil ik ook mijn vrienden en vriendinnen bedanken. Zij hielpen met nalezen, brainstormen, luisterden naar mij wanneer ik het nodig had en gaven mij goede raad. Ook zij waren een belangrijke steun voor mij.

Ten derde mag ik ook mijn promotor, prof. Dr. Antoinette Verhage, niet vergeten. Ik kon haar altijd aanspreken als ik met vragen zat en zij hielp mij meermaals om door het bos weer de bomen te zien.

Als laatste ook nog een woord van dank gericht aan de respondenten die meegewerkt hebben aan deze masterproef. Ik wil hun bedanken voor de interessante gesprekken die ik met hen kon voeren en het feit dat ze tijd voor mij wouden vrijmaken.

Daarom wil ik bij deze aan al deze mensen zeggen:

BEDANKT.

Evelyne

Verklaring inzake toegankelijkheid van de masterproef criminologische wetenschappen

Ondergetekende,

Teugels Evelyne (01000606)

geeft hierbij aan derden,

zijnde andere personen dan de promotor (en eventuele co-promotor), de commissarissen of leden van de examencommissie van de master in de criminologische wetenschappen,

[de toelating] ~~[geen toelating]~~

om deze masterproef in te zien, deze geheel of gedeeltelijk te kopiëren of er, indien beschikbaar, een elektronische kopie van te bekomen, waarbij deze derden er uiteraard slechts zullen kunnen naar verwijzen of uit citeren mits zij correct en volledig de bron vermelden.

Deze verklaring wordt in zoveel exemplaren opgemaakt als het aantal exemplaren waarin de masterproef moet worden ingediend, en dient in elk van die exemplaren ingebonden onmiddellijk na het titelblad.

Datum:

Handtekening:

Inhoudsopgave

DEEL I: Inleiding

1. Probleemstelling	17
2. Centrale onderzoeksvraag en deelvragen	20
3. Methodologie	21
3.1 Afbakening van het onderwerp	21
3.1.1 Afbakening in de ruimte	21
3.1.2 Afbakening in de tijd	22
3.2 De onderzoeksmethoden	23
3.2.1 Literatuurstudie	23
3.2.2 Kwalitatieve interviews	23
3.3 Toelichting van de onderzoeksmethoden	24
3.3.1 Literatuurstudie	24
3.3.1.1 Wetenschappelijke literatuur	24
3.3.1.2 Media	24
3.3.1.3 Overheidsdocumenten	25
3.3.1.4 Wetteksten	25
3.3.1.5 Online bronnen	25
3.3.2 Kwalitatieve interviews	25
3.3.2.1 Het interview	25
3.3.2.2 Doelstelling van de interviews	26
3.3.2.3 Keuze van de respondenten	27
3.3.2.4 Contacteren van respondenten en hun reactie	28
3.3.2.5 Verwerking van de interviews in de masterproef	28
3.3.2.6 Kritische reflectie bij de interviews	28

DEEL II: Wat is links radicalisme?

1. Wat is links?	31
1.1 Socialisme	31
1.2 Communisme	32
1.3 The New Left	33
1.4 Experten over ‘links’	34
1.5 Conclusie: Links als een tijds- en contextgebonden concept	35
2. Wat is radicalisme?	36
2.1 Radicalisme	36
2.1.1 Definitie	36
2.1.2 Radicalisme: kwestie van perspectief	37
2.2 Extremisme	37
2.2.1 Definitie	37
2.2.2 Onderscheid in de praktijk: een moeilijke oefening	38
2.3 Terrorisme	39
2.3.1 Wetgeving	39
2.3.1 De mening van experts	39
2.3.3 De definitie	40
2.4 Radicalisering als evolutie van radicaal tot terrorist	41
2.4.1 Een vage grens	42
3. Samengevat: wat is links radicalisme?	42
3.1 Enkele bedenkingen bij het proces van radicalisering	43
3.1.1 De rol van ideologie	43
3.1.2 Dé radicaal	45

DEEL III: De geschiedenis van links radicalisme in België, Frankrijk en Duitsland

1. Het ontstaan van het socialisme	47
1.1 Een nieuwe ideologie komt naar voren	47
1.1.1 De geboorte van het socialisme	47
1.1.2 Links verenigt zich: geboorte van de Internationales	49
1.2 België	50
1.2.1 Politieke en sociale context in België na de onafhankelijkheid	50
1.2.2 De opkomst van links in België	50
1.2.3 Dreiging van links radicalisme	51
1.3 Frankrijk	52
1.3.1 Politieke en sociale context in Frankrijk aan de start van de Franse Revolutie	52
1.3.2 De houding van links tijdens en na de Franse revolutie	52
1.3.3 Na de Franse Revolutie	54
1.3.4 Dreiging van links radicalisme	56
1.4 Duitsland	56
1.4.1 Politieke en sociale context in Duitsland tijdens de Franse Revolutie ..	56
1.4.2 De ontwikkeling van links in Duitsland	57
1.4.3 Dreiging van links radicalisme	58
1.5 Algemene conclusie	59
2. Wereldoorlog I	59
2.1 De situatie in West-Europa bij de uitbraak van WO I	59
2.2 België	60
2.2.1 Politieke en sociale context	60
2.2.2 Links België ten tijde van WO I	61
2.2.3 Dreiging van links radicalisme	61
2.3 Frankrijk	62
2.3.1 Politieke en sociale context	62
2.3.2 Links in Frankrijk tijdens WO I	63

2.4.3 Dreiging van links radicalisme.....	63
2.4 Duitsland.....	64
2.4.1 Politieke en sociale context in Duitsland tijdens WO I.....	64
2.4.2 Links radicalisme tijdens WO I in Duitsland	64
2.4.3 Dreiging van links radicalisme.....	65
2.5 Algemene conclusie	66
3. Interbellum	66
3.1 De Europese situatie tijdens het interbellum	66
3.2 België	67
3.2.1 Politieke en sociale context	67
3.2.2 Links radicalisme in België tijdens het interbellum.....	67
3.2.3 Dreiging van links radicalisme.....	68
3.3 Frankrijk.....	68
3.3.1 Politieke en sociale context	68
3.3.2 Links radicalisme in Frankrijk tijdens het interbellum	69
3.3.3 Dreiging van links radicalisme.....	70
3.4 Duitsland.....	70
3.4.1 Politieke en sociale context	70
3.4.2 Links radicalisme in Duitsland tijdens het interbellum.....	71
3.4.3 Dreiging van links radicalisme.....	73
3.5 Algemene conclusie	73
4. Wereldoorlog II.....	73
4.1 Europa tijdens Wereldoorlog II	73
4.2 België	74
4.1.1 Politieke en sociale context	74
4.1.2 Links radicalisme in België tijdens WO II.....	74
4.2.3 Dreiging van links radicalisme.....	75
4.3 Frankrijk.....	76
4.3.1 Politieke en sociale context	76

4.3.2 Links radicalisme in Frankrijk tijdens WO II.....	77
4.3.3 Het linkse verzet in Frankrijk	77
4.3.4 Dreiging van links radicalisme	78
4.4 Duitsland	78
4.4.1 Politieke en sociale context	78
4.4.2 Links radicalisme in Duitsland tijdens WO II	79
4.4.3 Dreiging van links radicalisme	80
4.5 Algemene conclusie	81
5. Na-oorlogse periode: 1945 - 1960	81
5.1 Europa na de Tweede Wereldoorlog.....	81
5.2 België	82
5.2.1 Politiek en sociale context	82
5.2.2 Links radicalisme in België na WO II	82
5.2.3 Dreiging van links radicalisme	84
5.3 Frankrijk.....	85
5.3.1 Politiek en sociale context	85
5.3.2 Links radicalisme in Frankrijk na WO II.....	85
5.3.3 Dreiging van links radicalisme	86
5.4 Duitsland	86
5.4.1 Politieke en sociale context	86
5.4.2 Links radicalisme in Duitsland na WO II.....	87
5.4.2.1 Het communistische Oost-Duitsland.....	87
5.4.2.2 Het kapitalistische West-Duitsland	88
5.4.3 Dreiging van links radicalisme	88
5.5 Algemene conclusie	89
6. De jaren 60 tot 90	89
6.1 De Rode Jaren van West-Europa	89
6.2 België	90
6.2.1 Politieke en sociale context	90

6.2.1.1 Arbeidersverzet in de jaren 60 en 70	90
6.2.1.2 De jaren 80.....	90
6.2.2 Links radicalisme in België: de CCC	91
6.2.3 Dreiging van links radicalisme.....	93
6.3 Frankrijk.....	93
6.3.1 Politieke en sociale context	93
6.3.2 Links radicalisme in Frankrijk: Action Directe.....	94
6.3.3 Dreiging van links radicalisme.....	96
6.4 Duitsland.....	96
6.4.1 Politieke en sociale context	96
6.4.2 Links radicalisme in Duitsland: RAF.....	96
6.4.3 Dreiging van links radicalisme.....	98
6.5 Algemene conclusie	98
 7. De jaren 90 tot heden	99
7.1 Europa na het Rode Gevaar	99
7.1.1 Gedaan met de dreiging uit linkse hoek in West-Europa?	100
7.2 België, Duitsland en Frankrijk en links radicalisme.....	101
7.2.1 België	102
7.2.2 Frankrijk	103
7.2.3 Duitsland	104
7.2.4 Conclusie.....	104
 8. De toekomst.....	105

DEEL IV: Discussie en conclusie

1. Conclusie	107
1.1 Links radicalisme als concept: een kwestie van perspectief	107
1.2 De ontwikkeling van links radicalisme in België, Frankrijk en Duitsland	108
1.3 De dreiging van links radicalisme	110
2. Discussie	110
2.1 De toekomst: radicalisme in golven	110
2.2 Mindere aandacht: terecht?	111
2.3 Het schaarse onderzoek naar links radicalisme en vervolgonderzoek	112
2.4 Kritische reflectie ten aanzien van deze masterproef	113
2.5 Persoonlijke noot	114

DEEL V: Bibliografie

Lijst met tabellen

Tabel 1: Overzicht van de gecontacteerde respondenten	27
Tabel 2: Aantal aanslagen gepleegd door AD (Dartnell, 1995)	95
Tabel 3: Overzicht van het aantal arrestaties en aanslagen betreffende links terrorisme in België, Frankrijk en Duitsland (Europol, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015).....	101

Lijst met figuren

Figuur 1: Conceptueel continuüm van de begrippen ‘Radicalisme’, ‘Extremisme’ en ‘Terrorisme’, gebaseerd op de geraadpleegde literatuur en definities gegeven in deze masterproef.....	41
Figuur 2: Evolutie van de verschillende Internationales (Columbia University, 2012).....	49
Figuur 3: Chronologische weergave van de regeringsvormen in Frankrijk tijdens de 19de eeuw (Columbia University, 2012)	53
Figuur 4: Vervolg tijdlijn met regeringsvormen in Frankrijk tijdens de 19de eeuw (Columbia University, 2012).....	55
Figuur 5: Regeringsvormen in Duitsland in de 19de eeuw (Columbia University, 2012).	58
Figuur 6: Weergave van de verschillende regeringsvormen in Duitsland sinds WO I (Columbia University, 2012).....	71
Figuur 7: Overzicht van de Franse politieke regimes tijdens en na de Tweede Wereldoorlog (Columbia University, 2012).....	76
Figuur 8: Samenstelling van de Belgische Regering vanaf 1945 (Wikipedia, 2015)	82
Figuur 9: Pamflet verspreidt door de CCC voor het plegen van een aanslag op het gebouw van de Kredietbank (webmaster, 2015).....	92
Figuur 10: Zetelverdeling in de Duitse Bundestag na de verkiezingen van 2014 (Deutscher Bundestag, 2016).....	104

Lijst met gebruikte afkortingen

ABVV	Algemeen Belgisch Vakverbond
AD	Action Direct
ADi	Action Directe International
ADn	Action Directe National
BRD	Bondsrepubliek Duitsland
BR	Brigatto Rosso/ De Rode Brigade
BSAP	Belgische Socialistische Arbeiderspartij
BSP	Belgische Socialistische Partij
BWP	Belgische Werklieden Partij
CAS	Comité d'Action Socialiste
CCC	Cellules Communistes Combattantes
CDU	Christlich Demokratische Union Deutschlands
CGT	Confédération Générale du Travail
DDR	Duitse Democratische Republiek
Dev Sol	Revolutionair Volksbevrijdingsleger
FTP	Francs tireurs et partisans français
GARI	Groupes d'Action Révolutionnaire Internationalistes
GPS	Global positioning system
GRAPO	Antifascistische Verzetsgroepen van de Eerste Oktober/Grupos de Resistencia Antifascista Primero de Octubre
IRA	Iers Republikeins Leger
IS	Islamitische staat
ISPD	Onafhankelijke Socialistische Partij
KKE	Communistische Partij van Griekenland/ Kommounistikó Kómma Elládas
KPB	Kommunistische Partij van België
KPD	Kommunistische Partij van Duitsland
LO	Lutte Ouvrière
LSP	Linkse Socialistische Partij
NAPAP	Noyaux Armés pour l'Autonomie Populaire
NPA	Nouveau Parti Anticapitaliste
NSDAP	Nationaalsocialistische Duitse Arbeiderspartij
OCAD	Coördinatieorgaan voor dreigingsanalyse
PC	Parti Communiste
PCF	Parti Communiste Français
PG	Parti de Gauche
PRS	Parti Radicale Socialiste
PS	Parti Socialiste
PVDA	Partij van de Arbeid
PVV	Partij van de Vrijheid
RAF	Rote Armee Fraktion
RO17	Revolutionary Organization 17 November/ Epanastatiki Organosi dekaefta Noemvri
SAP	Socialistische Arbeiderspartij
SAV	Sozialistische Alternative

SED	Sozialistische Einheitspartei Deutschlands
SFIO	Section Française de l'Internationale Ouvrière
SP	Socialistische Partij
SPD	Socialdemokratische Partei Deutschlands
SU	Sovjet Unie
VNV	Vlaams Nationaal Verbond
VS	Verenigde Staten
VSAP	Vlaamse Socialistische Arbeiderspartij
WO I	Wereldoorlog I
WO II	Wereldoorlog II

DEEL I: Inleiding

1. Probleemstelling

Radicalisme is de dag van vandaag een ‘hot topic’ geworden. Het is een term die in de hedendaagse samenleving alom aanwezig is, voornamelijk vanwege de enorme media-aandacht die aan het fenomeen geschonken wordt (Bauwens, 2014; bvb, 2015; Torfs, 2014). Het is vooral het zogenaamde moslimradicalisme, dat gelinkt wordt aan de terreurgroep Islamitische Staat (IS), dat sinds kort een plaats in ons collectief geheugen heeft verworven. Zo doken het afgelopen jaar verschillende gewelddadige propaganda-filmpjes van IS op, waarin onthoofdingen en andere gewelddadigheden te zien zijn (De Redactie, 2015; Torfs, 2014; Bauwens, 2014). De recente aanslagen van 22 maart 2016 in de nationale luchthaven van Brussel (Belga/AVE, 2015), maar ook die van 13 november 2015 in onder meer concertzaal Bataclan te Parijs en de aanslag op de redactielokalen van het satirische weekblad Charlie Hebdo, eveneens te Parijs, van 7 januari 2015 zorgden ervoor dat de dreiging van het moslimradicalisme wel heel dichtbij kwam voor de Europeanen (Belga/AVE, 2015). Omwille hiervan lijkt het misschien dat radicalisme in Europa een zeer hedendaags probleem is dat specifiek gelinkt kan worden aan religie. Dit is echter niet het geval.

Radicalisme kan zich namelijk in verschillende vormen voordoen. Naast het bekende religieus radicalisme dat vandaag de dag een probleem vormt, zijn er ook de linkse en rechts varianten van radicalisme (Schmid, 2013). Verder blijkt radicalisme een probleem te zijn dat niet alleen vandaag aan bod komt, maar ook in het verleden al de kop op stak.

Van rechts radicalisme zijn in onze geschiedenis heel wat bekende voorbeelden te vinden. Het nazisme van Adolf Hitler en het fascisme van Mussolini vloeiden zo beiden voort uit een rechts radicaal ideeëngoed (Betz, 1999). Binnen de politieke democratie komt radicaal rechts eveneens naar voor. In België gaan een aantal stemmen op die het Vlaams Nationalisme en het Vlaams Belang (vroeger Vlaams Blok) als rechts radicaal bestempelen (Swyngedouw & Van Craen, 2006; Vos, 1993). Ook in het buitenland komen zulke partijen voor, zoals Front National in Frankrijk (Betz, 1999; Simmons, 1996; redactie, 2011) en de PVV in Nederland (Moors, 2009).

Bovenstaande voorbeelden tonen al aan dat radicalisme zeker geen recent verschijnsel is, en ook niet uitsluitend gelinkt aan religie. Rechts radicalisme is naast religieus radicalisme dan ook een fenomeen dat op wel wat media-aandacht kan rekenen. Ook in de wetenschappelijke literatuur zijn er heel wat werken over deze vormen van radicalisme terug te vinden.

Dit in tegenstelling tot het linkse radicalisme (Noppe, Hellinckx, & Vande Velde, 2010; Europol, 2007). Links radicalisme kan namelijk op minder aandacht rekenen in wetenschappelijke literatuur (Pauwels et al., 2015; Visser, Jaspers, & Kraaykamp, 2012). Wanneer we internationaal cijfermateriaal bekijken, moeten we inderdaad vaststellen dat terreurdaden die voortvloeien uit het links radicale gedachtengoed de dag van vandaag ook minder frequent zijn (Europol, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015). Daarenboven zijn er nooit radicaal linkse politieke partijen die alleen aan de macht kwamen in West-Europa, in tegenstelling tot hun radicaal rechtse tegenhangers (March & Mudde, 2005). Hoewel links radicalisme wel wordt aangehaald in het nationaal actieplan voor radicalisering van de Vlaamse Regering, is de motivatie om het plan te schrijven volledig omkaderd door de IS-problematiek (Vlaams Minister van Binnenlands Bestuur, 2015). In België ziet staatsveiligheid extreem links dan ook niet als een prioriteit waarmee veiligheidsdiensten zich dienen bezig te houden (VSSE, 2011). De vraag die hierbij dan ook reist, is of links radicalisme wel een fenomeen is waar effectief dreiging vanuit gaat.

Wanneer we kijken naar de jaren 60 – 90 kan wel degelijk gezegd worden dat radicaal links voor dreiging kan zorgen (Europol, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015; Rote Armee Fraktion, 1997; Vander Velpen, 1986). Tijdens deze periode dook de CCC op in België (Vander Velpen, 1986), maar ook in de rest van Europa was radicaal links aanwezig. Het communisme – het ‘Rode Gevaar’ - van de Sovjet-Unie speelde hierbij een hoofdrol, voornamelijk in Oost-Europa (Schapiro, 1970; Volten, 2001). In West-Europa kenden we met onder meer de GRAPO in Spanje, de Brigades Rosas in Italië, de Rote Armee Fraktion (RAF) in Duitsland en Action Directe in Frankrijk heel wat radicaal linkse terreurgroepen (Catanzaro, 1991; Dartnell, 1995; Jimenez, 1992; Rote Armee Fraktion, 1997; Vander Velpen, 1986).

Er zijn dus duidelijk sporen van radicaal links in de geschiedenis van Europa terug te vinden. De vraag is echter of de huidige, mindere aandacht voor links radicalisme er op

duidt dat de hoogdagen van het links radicalisme voorbij zijn. Zo beweren sommigen dat de val van de Sovjet-Unie en het communisme de doodsteek voor radicaal links waren. Anderen argumenteren dan weer dat radicaal links in verandering is en een mutatie doormaakt (March & Mudde, 2005).

Omwille van de mindere wetenschappelijke aandacht en minder algemene bekendheid van links radicalisme, wil deze masterproef net dieper ingaan op dit onderwerp. Het voornaamste doel hierbij is na te gaan in welke mate links radicalisme op een dreigende manier aanwezig is in de maatschappij. Dit zal gebeuren door de geschiedenis van het links radicalisme in West-Europa te belichten via een historisch overzicht. Deze blik op het verleden kan ons belangrijke lessen leren over de ontwikkeling en evolutie van links radicalisme, die we kunnen meenemen naar de toekomst. Deze masterproef zal voornamelijk ingaan op het verleden, maar eveneens een korte blik werpen op het heden en de toekomst. Dit om de mogelijke evolutie van links radicalisme zo volledig mogelijk in kaart te brengen.

De criminologische relevantie van dit onderwerp situeert zich voornamelijk op theoretisch vlak, aangezien hier een bijdrage geleverd zal worden aan de – in vergelijking met andere vormen - schaarse literatuur over links radicalisme. Dit gebeurt door de beeldvorming van links radicalisme aan te vullen. Echter schuilt er ook een beleidsgerichte relevantie in deze masterproef. Door na te gaan of links radicalisme al dan niet als dreigend naar voor kwam in het verleden, kan nagegaan worden of de analyse dat links radicalisme niet voor bedreiging zorgt en op beleidsvlak geen prioriteit is, ook een terechte vaststelling mag genoemd worden. Anderzijds kan de korte blik op de toekomst van radicaal links, die deze masterproef tracht te geven, ook belangrijke indicaties voor het beleid geven. Met name of het noodzakelijk is om na te denken over radicaal links en de manier waarop hiermee moet worden omgegaan naar de toekomst toe.

2. Centrale onderzoeksvraag en deelvragen

Zoals hierboven werd aangehaald, is het doel van deze masterproef na te gaan of er een dreiging uitgaat van het links radicalisme. De centrale onderzoeksvraag die gekoppeld is aan dit doel, luidt daarom ook als volgt:

In welke mate gaat er dreiging uit van het links radicalisme?

Om tot een zo volledig mogelijk antwoord te komen op de centrale onderzoeksvraag, wordt deze opgesplitst in enkele deelvragen. Deze masterproef zal vervolgens ingedeeld worden in twee afzonderlijke delen, die elk het antwoord zullen zoeken op één van deze deelvragen.

In het eerste deel staat volgende vraag centraal:

Deelvraag 1: Wat wordt verstaan onder links radicalisme?

Om deze vraag te beantwoorden zullen enkele begrippen uiteen gezet worden. Dit is belangrijk om verschillende redenen. Ten eerste is het nodig om inzicht te krijgen in wat links radicalisme nu net is. Ten tweede is het belangrijk om duidelijk te definiëren wat er in deze masterproef wordt verstaan onder dit begrip. Ten derde zijn er ook een aantal begrippen die aanleunen bij de termen ‘links’ en ‘radicalisme’. Het is belangrijk om deze van elkaar te kunnen onderscheiden en te weten welke inhoudelijke lading zij dekken. Dit alles heeft als doel een duidelijk conceptueel kader aan deze masterproef mee te geven.

Het tweede en omvangrijkste deel van deze masterproef zal dieper ingaan op de evolutie van links radicalisme in drie Europese landen¹. De deelvraag die hier centraal staat is:

Deelvraag 2: Hoe evolueerde het links radicalisme in België, Duitsland en Frankrijk?

Deze vraag geeft weer dat er een historische analyse zal gebeuren, waarbij een overzicht gegeven wordt van de ontwikkeling van links radicalisme in België, Frankrijk en Duitsland. Tijdens deze analyse zullen nog enkele bijkomende deelvragen gesteld. Ten eerste is het belangrijk om te weten in welke context ontwikkelingen plaatsvonden, om op die manier beter te snappen waarom bepaalde dingen op bepaalde momenten gebeurden.

¹ De keuze voor deze drie landen wordt later in de masterproef toegelicht.

Deelvraag 2a: Wat was de politieke en sociale context waarin links radicalisme zich ontwikkelde?

Verder is het dan belangrijk om te kijken in welke mate links radicalisme in een bepaalde periode nu net dreigend aanwezig was. Deze vraag koppelt meteen terug naar de centrale onderzoeksvraag:

Deelvraag 2b: In welke mate was links radicalisme dreigend aanwezig?

3. Methodologie

3.1 Afbakening van het onderwerp

Het zou overmoedig zijn om in deze masterproef de gehele geschiedenis van radicaal links voor heel Europa te bespreken, aangezien er bibliotheken nodig zijn om alles in zijn totaliteit te vatten. Enige afbakening van het onderwerp is daarom noodzakelijk.

3.1.1 Afbakening in de ruimte

Onderzoek toonde aan dat er in Europa een tweedeling kan gemaakt worden met betrekking tot radicaal links. Langs de ene kant zijn er de Oost-Europese landen, die sterk beïnvloed werden door het communisme van de Sovjet Unie. Anderzijds is er West-Europa dat geen deel uitmaakte van dit communistische bolwerk, maar er wel een invloed van ondervond (March & Mudde, 2005; Schöpflin, 1990). Waar in West-Europa nog meer de klemtoon lag op de verdeling van macht, werd Oost-Europa gekenmerkt door een sterkere rol van de staat (Schöpflin, 1990). Voor deze masterproef wordt de keuze gemaakt om enkel West-Europese landen te bespreken, een keuze die sterk beïnvloed werd door mijn interesse in de Belgisch links radicale context.

Concreet worden volgende landen besproken: België, Frankrijk en Duitsland. Deze drie landen hebben elk een radicaal linkse terreurorganisatie gekend (Catanzaro, 1991; M. Y. Dartnell, 1995; Jimenez, 1992; Rote Armee Fraktion, 1997; Vander Velpen, 1986). Hun historie met betrekking tot het linkse gedachtengoed is ook met elkaar verweven (Zie bijvoorbeeld De Wever, 2011; Vander Velpen, 1986; Witte, Craeybeckx, & Meynen, 1990).

Uiteraard zijn er meerdere landen die interessant zijn om te bespreken, waaronder bijvoorbeeld ook Spanje en Italië, die tot op recente datum links radicale groeperingen en

partijen kenden (adg, 2015; Europol, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015). Echter bleek na een eerste, verkennende onderzoek dat het te omvangrijk is om in deze masterproef alle West-Europese landen te bespreken. Gezien de interesse voor het schrijven van deze masterproef vanuit de Belgische context gegroeid is, is de keuze daarom ook gevallen op België en twee van zijn buurlanden dewelke waarin, aldus literatuur, het links radicalisme het voornaamst aanwezig was en de Belgische context beïnvloedde (Zie onder andere Dartnell, 1995; Vander Velpen, 1986).

3.1.2 Afbakening in de tijd

Geschiedenis is ruim en men kan ver teruggaan in de tijd bij de bespreking ervan. Er moet daarom een duidelijk startpunt voor deze historische analyse gekozen worden. Dit zal het ontstaan van het socialistisch gedachtengoed en de eerste socialistische partijen zijn, gesitueerd aan het eind van de 18de eeuw. Dit gebeuren markeert dan ook de eerste echte ideeën m.b.t. links en de eerste keer dat ‘linksen’ zich gingen organiseren in partijvorm/als collectief (Devos, 2006). Er zal geopteerd worden om deze tijdsperiode op te splitsen in verschillende sub-periodes, om zo de bespreking enigszins overzichtelijker te maken. Het gaat om volgende periodes:

1. Het ontstaan van het socialisme
2. WO I
3. Interbellum
4. WO II
5. Na-oorlogse periode: 1945-1960
6. De jaren 60 - 90
7. Vanaf de jaren 90 tot heden
8. Toekomst

Deze periodes markeren grote geschiedkundige kantelpunten, zoals beide wereldoorlogen (Van Riessen, Rovers, & Wildschut, 2008). Daarnaast werd ook geopteerd om de jaren 60-80 als een apart onderdeel te bespreken, omdat deze de periode omvatten waarin in West-Europa enkele linksradicale terreurgroepen opdoken (Dartnell, 1990; Dartnell, 1995; Rote Armee Fraktion, 1997; Vander Velpen, 1986). Per periode zullen de ontwikkelingen voor elke van de drie landen besproken worden. Ook zal aan het begin van de bespreking van elke periode de algemene Europese context geschetst worden.

3.2 De onderzoeksmethoden

Deze masterproef bestaat in hoofdzaak uit de uitwerking van een conceptueel kader en een historisch overzicht van links radicalisme in voorgenoemde drie West-Europese landen. Om hiertoe te komen worden twee verschillende onderzoeksmethodieken gehanteerd: een literatuurstudie en kwalitatieve interviews. De nadruk zal echter gelegd worden op de analyse door middel van een literatuurstudie, terwijl de interviews eerder ter ondersteuning en aanvulling van de geraadpleegde literatuur zullen dienen.

3.2.1 Literatuurstudie

Een literatuurstudie blijkt omwille van verschillende redenen de beste methode om een historisch overzicht tot stand te brengen. Gezien de enorme tijdspanne die besproken wordt, is er zeer veel informatie beschikbaar. Een literatuurstudie laat toe om op een snelle manier een veelheid aan bronnen te verzamelen en te selecteren, wat in dit geval noodzakelijk is (Billiet & Waage, 2003; Decorte, 2015).

Daarnaast wordt hier historische informatie verzameld. Aangezien er geen of amper respondenten meer in leven zijn die het begin van het socialisme of de eerste wereldoorlog hebben meegemaakt, is men sowieso aangewezen op literatuur als belangrijkste databron voor deze periode (Decorte, 2015)

3.2.2 Kwalitatieve interviews

Naast de literatuurstudie zullen er ook bijkomende kwalitatieve interviews afgenomen worden. Literatuur moet geïnterpreteerd worden in de tijdsgeest waarin hij genoteerd is. Daarnaast is er een grote hoeveelheid aan literatuur, waardoor het niet mogelijk is om elk werk na te trekken. Ook omwille van de verscheidenheid aan talen is het mogelijk dat sommige nuances aan teksten omwille van de taalbarrière verloren gaan. Daarom is het niet overbodig om enkele experts met betrekking tot links radicalisme te raadplegen. Zij vormen niet alleen een belangrijke bron van informatie, maar zorgen mogelijks ook voor een kritische noot en kunnen belangrijke klemtonen aanduiden. Daarnaast kunnen zij het nodige inzicht verschaffen in de praktijk van het analyseren van dreiging, iets wat literatuur niet altijd kan. Immers blijft literatuur beperkt tot het analyseren van gebeurtenissen, maar aangezien we er persoonlijk niet bij waren of er ervaring mee hebben, moeten we ons beperken tot het theoretisch omschrijven van de situaties.

3.3 Toelichting van de onderzoeksmethoden

3.3.1 Literatuurstudie

Bij de literatuurstudie kunnen verschillende documenten geraadpleegd worden, dit omdat zij allemaal specifieke informatie kunnen verschaffen.

3.3.1.1 *Wetenschappelijke literatuur*

Een eerste bron van informatie wordt gevormd door de wetenschappelijke artikels, die raadpleegbaar zijn via online databanken zoals Web of Science of zoekmachines zoals Google Scholar. Online toegang tot deze bronnen is mogelijk dankzij een verbinding met de server van de Universiteit Gent. Verder zal ook gezocht worden in de universiteitsbibliotheken en lokale of stedelijke bibliotheken. Dit zal gezien het onderwerp vooral binnen de categorieën criminologie, geschiedenis, politieke en sociale wetenschappen zijn. Er zal gezocht worden aan de hand van kernwoorden zoals ‘links radicalisme’, ‘extremisme’ of namen van de verschillende landen en belangrijke links-radicalen terreurgroepen zoals CCC, RAF of Action Direct. De geraadpleegde wetenschappelijke artikels zullen niet enkel als informatiebron dienen, maar ook als ‘bron van de bron’. Dit gezien de referentielijsten van deze wetenschappelijke werken een lijst met teksten of boeken bevatten die mogelijks ook interessant zijn in het kader van deze masterproef.

3.3.1.2 *Media*

Ten tweede vormen ook gedrukte en audiovisuele media een bron van informatie en zijn zij een interessante aanvulling op wetenschappelijke literatuur. Met ‘media’ worden hier kranten, films, online kranten maar ook politieke pamfletten bedoeld.

Media kunnen een belangrijke subjectieve aanvulling vormen, aangezien zij een forum zijn voor de publieke opinie. Daarnaast hebben media, meer bepaald kranten, een zeer belangrijke nieuws waarde en zijn zij een belangrijke bron van feiten die gebeurd zijn in het verleden.

Verder bieden media een forum voor mensen die hun mening willen uiten aan het grote publiek. Een voorbeeld hiervan is het interview dat voormalig CCC kopstuk Pierre Carette gaf in 2003 aan VRT (VRT, 2003).

3.3.1.3 Overheidsdocumenten

Gezien links radicalisme mogelijks gevaren met zich meebrengt en meegebracht heeft, is het vanzelfsprekend dat de overheden hiermee rekening moeten houden. Daarom zullen er mogelijks parlementaire vragen gesteld worden, beleidsnota's zijn die links radicalisme adresseren etc. Overheidsdocumenten zeggen iets over hoe belangrijk de overheid bepaalde zaken acht en in welke mate ze hierop inspelen. Deze informatie is essentieel wanneer een beeld wil gevormd worden over de tijdsgeest en het sociale klimaat waarin links radicalisme in West-Europa zich al dan niet ontwikkelde. Ook het feit of links radicalisme een aandachtspunt vormde voor het beleid, is een belangrijke indicatie hiervan.

3.3.1.4 Wetteksten

Net als overheidsdocumenten, vormen wetteksten een belangrijke bron van maatregelen die een overheid besliste te nemen in het kader van hun beleid. Mogelijks zijn wetten ook de oorzaak van bepaalde protesten of ontwikkelingen. Daarom kunnen ook deze geraadpleegd worden.

3.3.1.5 Online bronnen

Online bronnen zoals websites vormen een laatste categorie van 'literatuur'. Dit betreft websites van overheidsinstelling, maar ook van linkse groeperingen of partijen. Zo heeft de CCC tot op heden een officiële website (CCC, 2015), maar zijn ook websites van radicaal linkse partijen zoals PVDA interessante informatiebronnen (PVDA, 2016). Daarnaast zijn ook heel wat nieuwsartikels momenteel online terug te vinden in de archieven van verschillende nieuwssites.

3.3.2 Kwalitatieve interviews

Naast een literatuurstudie, zullen er in het kader van deze masterproef ook enkele bijkomende expertinterviews afgenomen worden.

3.3.2.1 Het interview

Voor de kwalitatieve interviews wordt geopteerd voor het uitvoeren van open, semigestructureerd interviews. Bij dit soort interviews wordt op voorhand en topiclijst opgemaakt, die als leidraad voor het interview zal dienen. De verschillende topics op deze lijst dienen aangesneden te worden tijdens het gesprek, maar er is geen vaste volgorde waarin deze ter sprake dienen te komen. Het is eerder de bedoeling dat de lijst als een geheugensteun dient voor de interviewer (Billiet & Waeye, 2003; Decorte, 2015;

Mortelmans, 2007). Aangezien de gekozen respondenten allemaal een andere functie bekleden of binnen een ander vakgebied werkzaam zijn, wordt voor elke expert een afzonderlijke topiclijst opgemaakt. Deze lijst bevatte specifieke vragen die afgestemd waren op het expertisegebied van de respondent.

De interviews zullen volledig anoniem verlopen. Er zal een brief worden opgesteld waarin duidelijke afspraken gecommuniceerd worden. Zo staat hierin dat de persoonsgegevens van de respondent niet vermeld zullen worden in deze masterproef indien hij of zij dit niet wenst. Eveneens zal de geïnterviewde aan het begin van het interview een document ondertekenen waarin duidelijke afspraken omtrent anonimiteit opgenomen worden en hij of zij zich hiermee akkoord verklaard.

Het is de bedoeling om de interviews op te nemen met een recorder, tenzij de respondent dit uitdrukkelijk weigert. Desgevallend zal de interviewer vragen of zij mag noteren tijdens het gesprek. Het opnemen van een interview zorgt voor een vlotter verloop van het gesprek dan wanneer de interviewer alles noteert. Ook wordt op die manier vermeden dat belangrijke zaken die gezegd worden vergeten worden bij de analyse van de interviews (Billiet & Waage, 2003).

Nadat de interviews afgenomen werden, zullen deze worden uitgeschreven. Gezien de kleine hoeveelheid aan interviews, zullen deze dan ook handmatig gecodeerd worden. Er zal dus geen gebruik gemaakt worden van transcribatie-software zoals Nvivo (Billiet & Waage, 2003).

Het is belangrijk om aandacht te besteden aan de respondenten, ook nadat het interview is afgelopen (Billiet & Waage, 2003; Mortelmans, 2007). Daarom zal hen na afloop van het interview gevraagd worden of ze op de hoogte gehouden willen worden over deze thesis. Indien zij dit wensen, kunnen ze een digitale kopie van deze masterscriptie verkrijgen. Tevens zullen de respondenten vlak na het interview een kleine attentie ontvangen als bedanking voor hun deelname.

3.3.2.2 Doelstelling van de interviews

De interviews zullen hoofdzakelijk draaien rond het vergaren van aanvullende informatie met betrekking tot links radicalisme. Deze onderdelen van de interviews zullen naast de verzamelde literatuur gelegd worden en als aanvulling of kritische noot bij de literatuurstudie te dienen, of als leidraad om extra informatie op te zoeken. Verder zal bij

de experts ook gepeild worden naar het idee dat zij hebben over de verdere ontwikkeling van links radicalisme.

3.3.2.3 Keuze van de respondenten

Na een verkennend literatuuronderzoek, bleken enkele thema's belangrijk bij het maken van een historisch overzicht van de ontwikkeling van links radicalisme. Ten eerste bleken dit de politieke en sociale context te zijn. Gezien de aandacht in deze masterscriptie ook gericht is op het gewelddadig en potentieel criminele aspect van het radicalismeverhaal, is uiteraard ook de criminologie belangrijk. Omwille van de geschiedkundige aard van deze masterproef, is ook geschiedenis een belangrijk vakgebied. Op basis van deze redenen werd ervoor geopteerd om experts te raadplegen uit vakgebieden politicologie, criminologie en geschiedenis. De keuze viel hiervoor op academici verbonden aan de Universiteit Gent die in het verleden al werkten rond radicalisme en/of linkse bewegingen.

Naast het academische veld, leek het ook interessant om een blik uit de praktijk te hebben. Daarom werden ook enkele leden van beleidsinstanties opgenomen als respondent. Dit gaat om beleidsinstanties op zowel federaal als lokaal niveau. Tabel 1 geeft een overzicht weer van alle respondenten die werden gecontacteerd en of zij al dan niet ingegaan zijn op de vraag voor een interview. Omwille van anonimiteitsafspraken werden alle respondenten geanonimiseerd in deze masterproef.

Tabel 1: Overzicht van de gecontacteerde respondenten

Expertisegebied	Respondent	Verwijzing in Masterproef	Vond het interview plaats
Beleid	Medewerker van een Federale Overheidsinstelling	Expert FOD	Ja
Beleid	Medewerker van de VVSG	Expert VVSG	Ja
Praktijk	Medewerker OCAD	N.v.t.	Neen
Praktijk	Medewerker Staatsveiligheid	N.v.t.	Neen
Criminologische wetenschappen	Doctor verbonden aan de vakgroep Criminologische wetenschappen van de Universiteit Gent	Expert Criminologie	Ja
Politieke wetenschappen	Professor aan de vakgroep Politieke Wetenschappen van de Universiteit Gent	N.v.t.	Neen
Geschiedenis	Professor aan de vakgroep Geschiedenis van de Universiteit Gent	Expert Geschiedenis	Ja

3.3.2.4 Contacteren van respondenten en hun reactie

De verschillende respondenten werden gecontacteerd per email, waarin kort het opzet van deze masterproef werd uitgelegd en de vraag tot medewerking gesteld werd. Indien de respondent niet reageerde, werd hij of zij na een periode van twee weken een herinneringsmail gestuurd. Na het versturen van deze herinneringsmail hadden vijf van de zes respondenten een al dan niet positief antwoord gegeven. Vier respondenten gingen in op de vraag voor een interview. Eén respondent vereiste een speciale procedure om een interview-afspraken te kunnen verkrijgen. Omwille van de lange duur van deze procedure en het feit dat de respondent alsook andere personen die ik diende te contacteren aangaven dat de informatie die ik bij hem/haar kon verkrijgen over links radicalisme eerder gering zou zijn, werd er geen poging meer gedaan om verdere afspraken te maken. De zesde en laatste respondent werd na een tweede herinneringsmail nogmaals gecontacteerd, maar reageerde niet op mijn vraag. Dit werd door mij dan ook als een weigering beschouwd.

3.3.2.5 Verwerking van de interviews in de masterproef

In deze masterproef zal enkele malen verwezen worden naar de interviews en de informatie die hieruit werd weerhouden. Ter illustratie zullen dan ook enkele citaten uit de interviews aangehaald worden, weergegeven tussen aanhalingstekens (‘’) en cursief gedrukt. Bij elk citaat zal ook naar de respondent verwezen worden, op de manier zoals aangegeven in Tabel 1. Ook als er op andere momenten naar de respondenten verwezen wordt, zal dit gebeuren zoals aangegeven in Tabel 1.

Omwille van het feit dat één respondent aangaf dat hij of zij niet wenste dat het interview integraal gereproduceerd werd in de masterproef en rekening houdend met de gemaakte afspraken omtrent anonimiteit, werd ervoor geopteerd om geen van alle interviews op te nemen in de bijlage. De geïnteresseerde lezer kan contact opnemen met de auteur van deze masterproef indien hij of zij één van de afgenomen interviews wenst te bekomen. De auteur zal dan op haar beurt contact opnemen met de respondent met de vraag of hij/zij akkoord gaat met het doorgeven van het interviewtranscript.

3.3.2.6 Kritische reflectie bij de interviews

De interviews zijn niet altijd verlopen zoals gepland, wat niet meteen een negatieve zaak was. Het afnemen van de interviews bleek daarom immers een zeer leerrijke ervaring te zijn, waaruit lessen te trekken waren voor de toekomst. Met die reden worden hier dan ook enkele kritische bedenkingen bij de afgenomen interviews geformuleerd.

Allereerst bleek duidelijk dat het interviewen van verschillende experts een extra uitdaging inhield omwille van hun uiteenlopende kennis. Elke persoon moest op een andere manier benaderd worden en ook elke topiclijst verschilde van respondent tot respondent. Dit zorgde ervoor dat de vergelijkbaarheid van de interview moeilijk werd en ook niet in elk interviews dezelfde onderwerpen werden aangesneden. Eveneens bleek dat de expertise van de meeste experts met betrekking tot links radicalisme eerder beperkt was, hoewel zij zeer veel nuttige en interessante informatie konden verschaffen over radicalisme in het algemeen. Deze vaststelling duidt ook nog maar eens op het feit dat de aandacht en kennis over links radicalisme eerder beperkt is. Dit bleek ook al eerder uit het verkennend literatuuronderzoek.

Aangezien de kennis over links radicalisme en de ontwikkeling ervan niet zo ruim was als verwacht, had dit ook een weerslag op het nut van de interviews. Zoals hierboven beschreven was het oorspronkelijke doel om de interviews te gebruiken als leidraad van de geschiedkundige literatuurstudie en eveneens ook als kritische noot. Echter bevatten de interviews zeer weinig specifieke kennis over radicaal links, waardoor ze niet echt bruikbaar waren voor de geschiedkundige analyse. Wél kwam er heel veel informatie naar boven over het algemeen conceptueel kader betreffende radicalisme. Aangezien hieruit ook zeer interessante bedenkingen naar boven kwamen die zeker een meerwaarde kunnen betekenen voor deze masterproef, zullen deze later ook verwerkt worden in het conceptuele gedeelte van dit werk.

Een tweede struikelblok bleek het huidige maatschappelijke klimaat. Door de aanslagen bij Charlie Hebdo en Bataclan was het sowieso al moeilijk om bepaalde respondenten te bereiken. Sommigen onder hen hadden het te druk en anderen konden of mochten omwille van hun functie niet openlijk informatie delen. Echter sloegen terroristen op 22 maart 2016 opnieuw toe in België. Hierdoor werd een afspraak bij een bepaalde respondent uitgesteld, gezien deze persoon en zijn expertise elders nodig waren op dat moment. Uiteindelijk werd deze uitgestelde afspraak afgelast. Het werd moeilijk om het interview nog in te passen in de onderzoeksplanning. Gezien de huidige situatie en de bevoegdheid van de respondent in kwestie leek het ook moeilijk om de persoon binnen een bepaalde periode nog te kunnen spreken.

Als derde bleek ook voorkennis over links radicalisme van de onderzoekster voor enige ongemakkelijkheid te zorgen. Bepaalde respondenten gaven schijnbaar te kennen dat ze

meer voorkennis van de onderzoekster verwachtten tijdens het interview. Dit werd in het begin bewust vermeden, om geen leidende vragen te stellen aan de respondenten of hen geen antwoorden uit hun eigen onderzoeken in de mond te leggen. Uiteindelijk bleek het een zeer moeilijke evenwichtsoefening te zijn. De ene respondent herhaalde zeer graag zijn of haar eigen ervaringen en onderzoek, terwijl de andere dan weer naar teksten of bronnen doorverwees. Hoewel beide pistes interessant kunnen zijn, zorgde dit opnieuw voor inconsistentie in de interviews.

Waar het uiteindelijk op neerkomt, is dat de interviews omwille van verschillende factoren anders zijn verlopen dan verwacht of gepland. Dit wil echter niet zeggen dat er geen interessante gesprekken hebben plaatsgevonden, maar de bijdrage die deze kunnen leveren voor het eindwerk inzake links radicalisme zijn dus beperkter gebleven dan oorspronkelijk de bedoeling was. Het is dan bij voorbaat ook belangrijk om aan u als lezer te melden dat de vermelding en verwijzing naar de interviews eerder gering zal zijn.

Bij het schrijven van deze masterproef werd het gebrek aan informatie over links radicalisme tijdens de interviews opgevangen door meer literatuur te raadplegen. Enkele respondenten verwezen zoals eerder gezegd naar bepaalde auteurs of naar websites van overheidsdiensten, die mogelijk meer informatie over links radicalisme bevatten. Deze bronnen werden bijkomend geraadpleegd. Wat betreft de geschiedenis van links radicalisme, werd dus volledig overgeschakeld naar literatuur als bron. Tijdens het onderzoek werden verschillende geschiedkundige naslagwerken, voornamelijk boeken, geraadpleegd. Op basis van informatie die hierin te vinden was, werd een overzicht gemaakt van de voornaamste ontwikkelingen met betrekking tot de linkse ideologie. Deze ontwikkelingen werden vervolgens afgetoetst aan de definities van radicalisme, extremisme en terrorisme. Op die manier werd een geschiedkundig overzicht van de ontwikkeling van links radicalisme bekomen.

Desondanks het feit dat de interviews van de experten niet bijdroegen aan de geschiedkundige analyse van deze masterproef, is het belangrijk om hier nogmaals te benadrukken dat de interviews dus geen maat voor niets waren. Een woord van dank aan de respondenten is dan ook op zijn plaats. Geen melding maken van hun bijdrage zou eveneens afbreuk doen aan hun tijd, moeite, bereidwilligheid en deelname aan deze masterproef.

DEEL II: Wat is links radicalisme?

In dit tweede deel van deze masterscriptie zal ingegaan worden op het concept ‘links radicalisme’. Hieronder zal daarom de eerste deelvraag beantwoord worden: “Wat wordt verstaan onder links radicalisme?”. Om deze masterproef te kunnen lezen, is het noodzakelijk om eerst en vooral te begrijpen waarvoor de termen ‘links’ en ‘radicalisme’ staan en op welke manier ze zich onderscheiden van daarbij aanleunende begrippen.

1. Wat is links?

De term ‘links’ wordt onlosmakelijk verbonden met politiek en ideologie en wordt vaak in één adem genoemd met de term ‘rechts’. ‘Links’ en ‘rechts’ zijn termen die gebruikt worden om beide einden van een continuüm aan te duiden. Dit links-rechts continuüm dient als een soort GPS die mensen gebruiken om partijen en ideologieën te rangschikken (Devos, 2006). De indeling links en rechts werd geïntroduceerd tijdens de Franse Revolutie. In het parlement zaten linkse, progressieven op dat moment links van de voorzitter. De rechtse, conservatieve personen zaten aan de rechterkant (Columbia University, 2012).

Over de manier waarop de termen ‘links’ en ‘rechts’ nu net moeten worden ingevuld, bestaat echter tot op de dag van vandaag veel discussie. Velen trachten het onmogelijk om iets zo complex als een ideologie te vatten via een eendimensionale schaal (Devos, 2006). Anderen wijzen op het feit dat ‘links’ en ‘rechts’ zeer tijds- en contextgebonden concepten zijn (Eatwell & O’Sullivan, 1990).

Het definiëren van ‘links’ is dan ook een complexe zaak. Hieronder zullen enkele gangbare definities gegeven worden van zaken die onder de noemer ‘links’ kunnen worden geplaatst.

1.1 Socialisme

Links wordt in de politiek vaak gelinkt aan het socialisme. Socialisme is een ideologie die principes als gelijkheid, klassenloosheid, respect voor de gemeenschap, gemeenschappelijk bezit en samenwerking voorop stelt (Devos, 2006). Socialisten worden vaak als progressief omschreven en als veranderingsgezind aanschouwd, in tegenstelling tot ‘rechtsgezinden’ (Columbia University, 2012).

Omwille van de nadruk op gelijkheid, zou socialisme volgens sommige theoretici niet samengaan met een kapitalistische maatschappij (Schumpeter, 1934). In een kapitalistische maatschappij draait alles immers om privaat bezit en de onderdrukking van de werkende klasse (Devos, 2006; Scott en Marshall, 2009). Deze idee druist in tegen een maatschappijbeeld waarin iedereen als gelijkwaardig zou moeten worden aanschouwd.

Een van de bekendste denkers over het socialisme, is uiteraard Karl Marx (Scott & Marshall, 2009). Het is niet toevallig dat zijn gedachtengoed de oorsprong vond ten tijde van een sterk kapitalistische maatschappij, waarin arbeiders werden onderdrukt en er grote klassenverschillen merkbaar waren. Marx uitte daarom veel kritiek op het kapitalisme. Volgens hem moeten we via socialisme immers naar een klasseloze samenleving streven (Marx, 2008; Marx & Engels, 1848; Scott & Marshall, 2009).

Echter ziet Marx het socialisme slechts als een overgangsfase naar de communistische samenleving (Marx, 2008; Marx & Engels, 1848; Scott & Marshall, 2009). Zo is in een socialistische samenleving wel nog een mogelijkheid tot het hebben van privaat bezit en ook het bestaan van een private industrie is er mogelijk. Echter geldt voor Marx de voorwaarde dat datgene dat geproduceerd wordt van praktisch nut dient te zijn en bv. niet mag dienen als een statussymbool. De opbrengst van productie moet volgens het socialistisch idee geïnvesteerd worden in maatschappelijke belangen en niet in private of egoïstische doeleinden (Devos, 2006; Marx & Engels, 1848; Scott & Marshall, 2009). Dit alles is niet meer mogelijk in een communistische maatschappij, want daar is al het bezit gemeenschappelijk (Marx & Engels, 1848).

1.2 Communisme

“Je hebt de Sovjet-Republiek die gesticht is na de Russische Revolutie in 1917. Daar heb je die component waarbij je dus ook ziet dat de communistische groeperingen ook in Europa zich gaan ontplooien, in een soort radicalere vorm. Dat is een radicalere variant van het socialisme.”

(Expert Geschiedenis)

Wanneer we het politieke continuüm bekijken, zal communisme zich nog iets meer naar links situeren dan het socialisme en dus radicaler zijn. In feite is communisme een gevorderde, revolutionaire vorm van socialisme (Devos, 2006), zoals ook de geïnterviewde Expert Geschiedenis stelt in bovenstaand citaat.

Het doel van communisme is om een democratische maatschappij te starten, die geen klassen kent en waarbij al het bezit gemeenschappelijk is (Devos, 2006; Marx & Engels, 1848; Scott & Marshall, 2009). In een communistische samenleving is dit bezit in handen van de overheid. Alle mensen werken voor deze overheid en alle inkomsten worden door diezelfde overheid verzameld. Deze inkomsten worden dan gelijk over de gehele bevolking verdeeld (Devos, 2006; Marx & Engels, 1848; Scott & Marshall, 2009). Kortom zal communisme de gelijkheidsideaal die in een socialistische samenleving nagestreefd wordt, op een revolutionaire manier ook echt gaan verwezenlijken. Zij streven naar een klassen- en bezitloze maatschappij, een idee dat compleet indruist tegen de principes van een kapitalistische samenleving.

Een belangrijke kanttekening is echter dat tot op heden geen enkele communistische maatschappij opgericht werd die echt democratisch is. Communistische landen als China, Cuba en de vroegere Sovjet-Unie staan allemaal leiding van een dictator (Scott & Marshall, 2009). Het realiseren van het communistische ideaalbeeld mag daarom tot op heden eerder een utopie als een echte realiteit genoemd worden.

1.3 The New Left

In de jaren 50 van de twintigste eeuw ontstond een nieuw linkse stroming, die de toepasselijke naam 'the New Left' - oftewel Nieuw Links - met zich meekreeg (Scott & Marshall, 2009). 'The New Left' dankt zijn naam aan een open brief 'Letter to the New Left' van Charles Wright Mills (1960). In deze brief benadrukte Mills dat het traditionele linkse idee aan vernieuwing toe was. Dit was dan ook wat de bewegingen met 'The New Left' wouden verwezenlijken (Mills, 1960; Scott & Marshall, 2009).

Het is volgens sommigen echter vrij moeilijk om een duidelijke lijn te trekken in datgene waar de Nieuw Linkse bewegingen voor stonden, aangezien zij niet echt een overkoepelend en gemeenschappelijk doel hadden (Katsiaficas, 1987). Toch kunnen zij onder eenzelfde noemer geplaatst worden. Immers hadden deze bewegingen wel degelijk iets gemeenschappelijk: de breuklijn met de gangbare invulling van het linkse, socialistische gedachtengoed (Houtman, 2004; Katsiaficas, 1987; Mills, 1960). Het traditionele socialisme en communisme legden de klemtoon op materialisme en klassenongelijkheid in hoofdzakelijk economische termen (Devos, 2006; Mills, 1960; Scott & Marshall, 2009), maar faalden volgens Nieuw Linksen in hun opzet om deze gelijkheid ook te

verwezenlijken. Het doel van Nieuw Links was daarom een revolutie op gang brengen (Katsiaficas, 1987).

De focus van wat ze nastreefden, lag bijgevolg ook ergens anders dan in het traditionele linkse gedachtengoed: immateriële zaken werden belangrijker. Gelijkheid moest zich niet enkel baseren in termen van bezit, maar zich meer richten op zaken als vervreemding of het streven naar individuele vrijheid en culturele diversiteit (Houtman, 2004; Mills, 1960). Dit was onder meer zichtbaar in heropleving van de feministische bewegingen en de groeiende aandacht voor het milieu. Ook dierenrechtenactivisme zou volgens sommigen onder de noemer van New Left geplaatst kunnen worden (Breines, 1989; Katsiaficas, 1987; Klatch, 1999). Dit is echter bij velen nog stof voor discussie, wat ook duidelijk bleek uit de expertinterviews. Toen hen de vraag werd voorgelegd of zaken als dierenrechtenactivisme en feminisme als links kunnen worden aanschouwd, antwoorden zij hier niet eenduidig op. Dit wordt geïllustreerd door onderstaand citaat:

“Je kan zeggen dat je binnen het ... binnen de linkerszijde heb je de ontwikkeling voor arbeidersrechten eerst en de socialisten en van daaruit een voortzetting in het ijveren voor vrouwenrechten. Maar je hebt diezelfde strijd voor vrouwenrechten ook in een liberale context en katholieke context. Feminisme is niet per se links, maar het is vaak links en het kan ook radicaal worden.”

(Expert Geschiedenis)

Dit duidt er op dat wat links is heel afhankelijk kan zijn van de context en de visie van de persoon die het omschrijft.

Bij Nieuw Links kwam ook een internationaal aspect kijken. Nieuw Linksen hadden veel meer dan traditioneel links aandacht voor ontwikkelingen in andere landen en gingen deze ook steunen. Wanneer linkse activisten in Duitsland gevangen werden genomen, zouden die bv. gesteund worden door linksen uit Frankrijk (Katsiaficas, 1987).

Kortom kreeg links een nieuw, internationaal en breder karakter. Nieuw Links zorgde voor een breuklijn met de invulling van het oude links, maar dit wil uiteraard niet zeggen dat de klassieke linkse ideeën voorgoed van de kaart werden geveegd.

1.4 Expert over ‘links’

Het blijkt dus moeilijk om een eenduidige invulling te geven aan het begrip ‘links’. Vanuit de literatuur komt er geen eenduidige definitie naar voor. Omwille van deze verdeeldheid,

werd de vraag wat links nu net inhoudt ook voorgelegd aan de experts tijdens de interviews. Ook hier was geen consensus te merken. De experts gaven zelf aan dat het moeilijk is om links te definiëren, zoals ook te lezen is in onderstaand citaat:

“Links ja, ik vind het moeilijk. Ik zeg het, ik noem voorbeelden als communisme en anarchistische info. Het is geen makkelijk onderwerp om te definiëren. Rechts, links, wat zijn die begrippen? Je kan dat natuurlijk weer verwoorden tot de oude soort van links-rechts tegenstelling waarin rechts eerder conservatief is en links toch eerder open minded of toch eerder progressief is en een bepaald maatschappijbeeld voor zich heeft.”

(Expert VVSG)

Wat in dit citaat ook naar voor komt, is dat links vele invullingen kan hebben. In de literatuur wordt gezegd dat dit wel eens te wijten kan zijn aan het feit dat ‘links’ een steeds veranderend concept is. Wat als links aanzien wordt, is afhankelijk van de tijd en context waarin men zich bevindt (March & Mudde, 2005). Dit is wat de Expert Geschiedenis ook aangaf:

“Links verandert natuurlijk constant, afhankelijk van de context en van het moment in de geschiedenis waarop je je bevindt. Je moet altijd de linkse posities kaderen binnen het bredere historische landschap.”

(Expert Geschiedenis)

1.5 Conclusie: Links als een tijds- en contextgebonden concept

Wat we uit het voorgaande kunnen besluiten, is dat het eenduidig definiëren van ‘links’ geen sinecure is. Het is een context- en tijdsgebonden concept dat verschillende ladingen dekt (March & Mudde, 2005; Scott & Marshall, 2009). Wanneer er in literatuur over links wordt gesproken, is het daarom ook belangrijk om duidelijk te definiëren wat in een bepaalde periode als ‘links’ werd aanzien.

Deze masterproef opteert ervoor om voorgenoemde zaken, zijnde socialisme, communisme en The New Left onder de noemer links te plaatsen en deze dus ook te bespreken in het historisch overzicht dat later volgt.

Wat ook naar voor kwam bij de bespreking van de verschillende zaken die als links worden aanschouwd, is dat ‘gelijkheid’ een kernbegrip is. Op welk vlak deze gelijkheid zich situeert, verschilt dus naargelang de context. Deze masterproef zal daarom zo goed mogelijk proberen duiden wat in een bepaalde periode als ‘gelijkheid’ en ‘links’ wordt

aanzien en dit afhankelijk van de context ook als een uiting van links gedachtengoed aanschouwen.

2. Wat is radicalisme?

Een tweede term die dient toegelicht te worden, is ‘radicalisme’. ‘Radicalisme’ wordt regelmatig binnen eenzelfde context als ‘extremisme’ en ‘terrorisme’ genoemd. Deze drie woorden worden ook vaak door elkaar gebruikt (Noppe et al., 2010; Schmid, 2013; Tillie, 2013), wat voor de nodige verwarring kan zorgen. Immers is het niet altijd duidelijk wat nu net bedoeld wordt wanneer het over ‘radicalisme’, ‘extremisme’ of ‘terrorisme’ gaat (Mudde, 1996). Wat bijvoorbeeld in het ene wetenschappelijke artikel benoemd wordt als ‘extremisme’, zal door het andere onder de noemer ‘radicalisme’ worden geplaatst (March & Mudde, 2005; Noppe et al., 2010; Tillie, 2013). Het komt ook voor dat auteurs geen echte invulling aan het begrip radicalisme geven en het woord los hanteren (Zie bijvoorbeeld Gerber, 1988). Het resultaat hiervan is een grote inhoudelijke onduidelijkheid.

De onenigheid over de invulling van de drie concepten is iets dat ook zeer duidelijk naar buiten kwam tijdens de expertinterviews. Geen van de vier geïnterviewde experts gaf eenzelfde antwoord op de vraag wat zij verstonden onder radicalisme, extremisme en terrorisme. De Expert FOD vond de definiëring zeer duidelijk en verwees mij door naar de wetgeving, de drie andere experts waren het eens met de stelling dat het definiëren van de concepten en het geven van een duidelijke - én ook in praktijk bruikbare - definitie zeer moeilijk is.

Omdat duidelijkheid belangrijk is, is het noodzakelijk om in het begin van deze masterscriptie een onderscheid te maken tussen de betekenis van deze drie concepten.

2.1 Radicalisme

2.1.1 Definitie

In het woordenboek wordt de term ‘radicaal’ omschreven als: “Iemand die verregaande hervormingen wil (Boon & Geeraerts, 2005).” Radicalisme is dus een term die gebruikt wordt om aan te duiden dat een persoon het niet eens is met de manier waarop de maatschappij op een bepaald moment georganiseerd is. Als gevolg hiervan streeft hij of zij verregaande veranderingen na. Vaak uit een radicaal daarom kritiek op het huidige systeem, zijnde de democratie (Eerd & Hermes, 1998; Tillie, 2013).

Echter zullen radicalen het idee van democratie niet zomaar verwerpen. Door deel te blijven uitmaken van de democratie willen zij voor verandering zorgen (Eerd & Hermes, 1998). Een radicaal zal niet overgaan tot het plegen van geweld om zijn idealen te bereiken, maar op een vreedzame manier verandering nastreven. Radicalisme is met andere woorden het hebben van een extreem of afwijkend idee over hoe de maatschappij moet veranderen. Een radicaal zal dit andere maatschappijbeeld willen verwezenlijken, maar er op een niet gewelddadige en democratische manier mee omgaan (Tillie, 2013).

2.1.2 Radicalisme: kwestie van perspectief

Radicalisme kan daarom ook moeilijk omschreven worden als iets dat inherent slecht of zelfs verkeerd is. Wat als radicaal beschouwd kan worden, is eveneens een kwestie van perspectief. Wat voor de ene radicaal is, is voor de ander normaal. Radicalisme is in feite een soort van meningsuiting, iets wat toegestaan is door onze grondwet. Het is dan ook niet verboden, noch strafbaar, om radicale ideeën te hebben (Coolsaet, 2012).

Deze bedenking wordt in feite mooi geïllustreerd door volgend citaat van de Expert van de VVSG:

“...is het ook zo dat een maatschappij altijd in verandering is, en dat het altijd binnen een bepaalde context alles moet gezien worden. Dan haal ik altijd het voorbeeld aan van Rusland. Daar hebben ze heel strikte wetgeving, bijvoorbeeld rond homoseksualiteit en de beleving daarvan. Daar mogen de homoseksuelen zelfs niet hand in hand lopen omdat dat aanzien wordt als iets heel extreem en een soort propaganda voor homoseksualiteit. En dat druist in tegen de heteroseksuele maatschappij. Als dat hier zo zou zijn, een groep die zo een ding zegt, zou dat als extreem gezien worden. Radicalisme is dus niet echt problematisch en afhankelijk van de context.”

(Expert VVSG)

2.2 Extremisme

2.2.1 Definitie

De vreedzame, democratische manier waarop radicalen voor verandering willen zorgen, onderscheidt hen van de extremisten (Tillie, 2013). Extremisme wordt in het woordenboek omschreven als: “Het doordrijven tot het uiterste zonder compromissen te willen sluiten (Boon & Geeraerts, 2005).” Net als radicalen, zijn extremisten het niet eens met de huidige organisatie van de maatschappij. Maar zij zullen de democratie wél verwerpen (Eerd & Hermes, 1998; Tillie, 2013). Deze idee zit ook vervat in de wettelijke omschrijving van

‘extremisme’ die terug te vinden is in artikel 8 van de Wet inzake de inlichtingen- en veiligheidsdienst²:

“racistische, xenofobe, anarchistische, nationalistische, autoritaire of totalitaire opvattingen of bedoelingen, ongeacht of ze van politieke, ideologische, confessionele of filosofische aard zijn, die theoretisch of in de praktijk strijdig zijn met de beginselen van de democratie of andere grondslagen van de rechtstaat.”

Extremisten vinden dat hun ideeën moeten opgelegd worden aan de bevolking (Schmid, 2013). Wat hun daarnaast nog onderscheidt van radicalen, is de bereidheid tot het gebruik van geweld (Tillie, 2013). Ze keuren het gebruik van geweld door anderen dan ook niet af (Noppe et al., 2010).

Zoals politicoloog Tillie (2013) stelt, zijn alle extremisten dus radicaal, maar niet alle radicalen zijn ook extremisten (Tillie, 2013). Het is dus belangrijk om te beseffen dat radicalisme niet altijd tot gewelddadigheden of geneigdheid tot het gebruik van geweld zal leiden.

2.2.2 Onderscheid in de praktijk: een moeilijke oefening

In theorie is dit onderscheid echter makkelijker te maken dan in praktijk, wat ook één van de geïnterviewde experts (Expert VVSG) met betrekking tot beleid aangaf. De lijn tussen extremisme en radicalisme is volgens deze persoon soms heel moeilijk te trekken. Zo is het perfect denkbaar dat een radicaal persoon ook van mening is dat geweld gerechtvaardigd is om zijn of haar idealen te bereiken, maar zal die nooit zelf overgaan tot het plegen van geweld of hiertoe aanzetten. Tenzij hij of zij duidelijk zijn mening uit over gewelddadigheden, kan je dan ook niet weten of zijn of haar ideeën radicaal of extremistisch zijn. De vraag is hier een persoon met gewelddadige ideeën, maar die deze niet ten uitvoer brengt, beschouwd kan worden als een radicaal of een extremist.

Omwille van deze opmerking, kiest deze masterproef er dan ook voor om iets slechts te benoemen als extremisme wanneer een persoon effectief overgaat tot individuele daden van geweld, of wanneer een persoon duidelijk aangeeft dat hij of zij bereidt is tot het plegen van geweld.

² Wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdienst, B.S. 18 december 1998

2.3 Terrorisme

2.3.1 Wetgeving

Over de definitie van terrorisme bestaat er al helemaal geen consensus in de literatuur (Noppe et al., 2010; Schmid, 2004). In het woordenboek wordt terrorisme als volgt omschreven: “Het onder druk zetten van een regering of bevolking door daden van terreur (Boon & Geeraerts, 2005).” De wetgeving (Artikel 137 §1 Sw.) definieert een ‘terroristisch misdrijf’ als volgt:

“het misdrijf [...] dat door zijn aard of context een land of een internationale organisatie ernstig kan schaden en opzettelijk gepleegd is met het oogmerk om

- a) een bevolking ernstig vrees aan te jagen of*
- b) om de overheid of een internationale organisatie op onrechtmatige wijze te dwingen tot het verrichten of het zich onthouden van een handeling, of*
- c) de politieke, constitutionele, economische of sociale basisstructuren van een land of een internationale organisatie ernstig te ontwrichten of te vernietigen.”*

In artikel 8 van de Wet inzake de inlichtingen- en veiligheidsdiensten³ wordt ‘terrorisme’ dan weer gedefinieerd als:

“het gebruik van geweld tegen personen of materiële belangen om ideologische of politieke redenen met het doel zijn doelstellingen door middel van terreur, intimidatie of bedreigingen te bereiken.”

Hieruit zou afgeleid kunnen worden dat terrorisme dus daden van geweld zijn, bedoeld om een land of organisatie onder druk te zetten om aan de eisen van de terrorist te voldoen.

2.3.1 De mening van experts

Aangezien literatuur aangeeft dat er veel verdeeldheid heerst over de definiëring van terrorisme, werd ook bij de experts afgetoetst wat terrorisme volgens hen inhoudt. Volgens de Expert van de VVSG schuilt het verschil tussen extremisme en terrorisme zich mogelijk in de manier waarop het geweld vooraf gepland en georganiseerd is. Geweld gepleegd door extremisten is vaak lukraak en werd uitgelokt in een bepaalde situatie, bv. wanneer twee groepen met elkaar geconfronteerd worden. De Expert Criminologie gaf dan weer volgende invulling aan het concept:

³ Wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdienst, B.S. 18 december 1998

“Bijvoorbeeld de aanslag die gepleegd is in de luchthaven⁴ bij gewoon mensen die ergens naartoe wilden, zonder dat de daders in kwestie wisten wat hun overtuiging was, waar die personen voor staan, voor welke politieke partij... Bij gewelddadig extremisme is het geweld misschien iets gericht, meer directe vijanden aanvallen bijvoorbeeld. Zoals een bepaalde minister.”

(Expert Criminologie)

Volgens radicaliseringsexpert Rik Coolsaet heeft terrorisme dan weer vooral het doel angst te zaaien en mensen tegen elkaar op te zetten (Coolsaet, 2012).

Kortom is er geen echte duidelijke invulling van wat terrorisme nu net is en zijn hier verschillende meningen over. De Expert Criminologie formuleerde daarnaast nog twee bijkomende bedenkingen. Ten eerste is de praktijkbruikbaarheid van definities iets dat in vraag gesteld wordt:

“En zelfs als je een goeie definitie vindt wat extremisme en terrorisme is, is het in de praktijk soms nog moeilijk om een onderscheid te maken.”

(Expert Criminologie)

Daarnaast is ook de contextafhankelijkheid iets dat volgens deze Expert bepaalt wat terrorisme nu net inhoudt:

“Het is de machthebber, op een bepaald moment, het is de staat die kan zeggen: dit is terroristisch [...] Bijvoorbeeld, neem Turkije en Koerdische aanslagen. Turkije is de machtigste in de verhouding tussen die twee, dus Turkije heeft de mogelijkheid om de aanslagen van de koerden te kwalificeren als terrorisme. Vanuit het standpunt van een Koerdische strijder is dat een ander verhaal, omdat zij hun effectief verzetten tegen een bepaalde onderdrukking. Het zal dan ook het standpunt van Turkije zijn dat eerder door andere landen aanvaard zal worden, omdat zij die macht hebben en in die positie zijn om dat als dusdanig te definiëren.”

(Expert Criminologie)

2.3.3 De definitie

Uiteindelijk kiest deze masterproef ervoor om terrorisme in navolging van de wet (Artikel 137 §1 Sw.) te definiëren als een vorm van georganiseerd geweld met als doel mensen angst aan te jagen, een standpunt duidelijk te maken en daarmee een overheid of instantie proberen te dwingen om dit standpunt te aanvaarden. Hiernaast wordt terrorisme, zoals de

⁴ Hierbij wordt verwezen naar de aanslagen van 22 maart 2016 in de luchthaven van Zaventem.

wet en ook Coolsaet aangaven, gezien als een daad met als doel om angst te veroorzaken. Het onderscheidt zich ook van extremisme door de georganiseerde aard en geplande aard van het geweld.

2.4 Radicalisering als evolutie van radicaal tot terrorist

De concepten radicalisme, extremisme en terrorisme kunnen in feite op een continuüm worden geplaatst (Noppe et al., 2010), zoals weergegeven in Figuur 1. Radicalisme kan gezien worden als het startpunt van een proces, dat langzaam maar zeker overgaat in extremisme en uiteindelijk kan geuit worden in terrorisme. De term ‘radicalisering’ omschrijft dit proces (Noppe et al., 2010). Deze indeling wordt in praktijk ook gebruikt, onder meer door de VVSG in België:

“In onze optiek is radicalisering een gradueel proces. Je hebt ook die piramide van radicalisme, extremisme en terrorisme.”

(Expert VVSG)

Ook in het Belgisch actieplan inzake radicalisering wordt de term gelijkaardig ingevuld:

“Een proces waardoor een individu of een groep dusdanig beïnvloed wordt dat het individu of de groep in kwestie mentaal bereid is om extremistische daden te plegen, gaande tot gewelddadige of zelfs terroristische handelingen (Dienst voor Strafrechtelijk Beleid, 2016).”

Figuur 1: Conceptueel continuüm van de begrippen ‘Radicalisme’, ‘Extremisme’ en ‘Terrorisme’, gebaseerd op de geraadpleegde literatuur en definities gegeven in deze masterproef.

Kort samengevat komt radicalisering dus neer op het volgende: een radicaal is iemand die op democratische en geweldloze manier verandering wil nastreven. Een extremist staat een stap verder en vindt de democratie ontoereikend. Hij of zij zal bereid zijn om geweld te gebruiken om idealen na te streven, maar dit niet altijd doen. Een extremist keurt het gebruik van geweld ook niet af. Een terrorist zal wel tot actie overgaan. Hij of zij is iemand die de bereidheid tot gebruik van geweld in praktijk zal omzetten door bijvoorbeeld aanslagen.

Als er in deze masterproef van ‘dreiging van links radicalisme’ wordt gesproken, zal dus bedoeld worden dat personen met een links radicaal gedachtengoed verder radicaliseren en dus over zullen gaan tot daden van extremisme en/of terrorisme.

2.4.1 Een vage grens

“Maar die grens is heel flou.”

(Expert Criminologie over het verschil tussen extremisme en terrorisme)

Zoals u als lezer misschien zelf al aanvoelt en ook eerder werd aangegeven, is het onderscheid tussen de concepten radicalisme, extremisme en terrorisme niet zo makkelijk te maken. Zoals eerder gezegd bestaan er dan ook veel definities van de drie concepten. Vooral de scheidingslijn tussen extremisme en terrorisme blijkt heel moeilijk te maken, in theorie maar zeker ook in praktijk. Dit werd ook aangegeven in de expertinterviews afgenomen bij de experts van de Federale Overheid, de Criminologie en de VVSG. Het is dan ook mogelijk dat in deze masterproef het gemaakte onderscheid tussen radicalisme, extremisme en terrorisme daarom door de auteur moet gemaakt worden en niet meteen overeenstemt met het idee dat anderen hierover zouden hebben.

3. Samengevat: wat is links radicalisme?

Uit voorgaande opsomming blijkt dat er geen eenduidige definitie bestaat over wat ‘links’ en ‘radicalisme’ nu net inhouden. Het is dan ook onmogelijk om het idee van ‘links radicalisme’ op één enkele manier in te vullen. Enerzijds is er het verschil in de betekenis die aan links gegeven wordt, wat heel tijds- en contextgebonden is. Anderzijds heeft deze masterproef wel een duidelijke definitie van ‘radicalisme’ willen geven, maar is er in de literatuur duidelijk geen eensgezindheid over en is deze in praktijk ook niet altijd even bruikbaar.

Met enige voorzichtigheid kan geconcludeerd worden dat links radicalisme het gedachtengoed is dat elke vorm van hiërarchie in onze samenleving wil afschaffen. Ze willen er voor zorgen dat er totale gelijkheid komt (Woshinsky, 2008). Maar hoe deze gelijkheid ingevuld dient te worden, hangt dus sterk af van de invulling die aan het begrip ‘links’ gegeven wordt en welke periode in beschouwing genomen wordt. Ter illustratie: een socialistisch idee kan zeer radicaal zijn in een rechtse maatschappij, maar minder radicaal lijken in een land met een linkse regering. Dit is een vaststelling die in het tweede deel van de masterproef zal meegenomen worden. Of socialisme, communisme of Nieuws Links als radicaal gezien kunnen worden, zal dan ook afhankelijk zijn van de bredere sociale en politieke context in een bepaald land of een bepaalde periode.

Hoewel de term ‘links radicalisme’ gebruikt wordt in de onderzoeksvragen en titel van deze masterproef, betekent dit niet dat aan extremisme en terrorisme geen aandacht geschonken wordt. Zoals eerder gesteld ziet deze masterscriptie de concepten als een continuüm, en worden extremisme en terrorisme als bedreigende, gevorderde vormen van radicalisme gezien. De verschillende fenomenen zijn dan ook nauw aan elkaar verbonden en de grens tussen de drie is vaak zeer dun. Daarom zullen de verschillende vormen aandacht krijgen in deze masterscriptie, en wordt niet louter en alleen de focus gelegd op de één vorm van het uiterst linkse gedachtengoed.

3.1 Enkele bedenkingen bij het proces van radicalisering

Radicalisering is een proces dat niet van de ene dag op de andere plaatsvindt. Daarenboven is het ook belangrijk om te beseffen dat niet iedereen zomaar zal radicaliseren, maar er ook geen echt profiel bestaat van ‘de radicaal’. Dit zijn twee bedenkingen die in de expertinterviews ook werden aangehaald. Onderstaande paragrafen zullen beide bedenkingen verder toelichten.

3.1.1 De rol van ideologie

“Ideologie is in zekere mate wel belangrijk, maar het is niet dat een proces daarom noodzakelijk ingang zet. Het makkelijkste is het proces van radicalisering te bekijken in twee delen waarin je eerst een fase hebt waarin iemand vatbaar gemaakt wordt voor een extremistisch verhaal. Vanuit die voorfase groeit eigenlijk een vraag, een vraag naar een alternatief, naar een antwoord op uw vragen, naar een antwoord op de dingen waar jij als persoon mee worstelt en de problemen die jij hebt en ziet in de wereld.”

(Expert Criminologie)

Een belangrijke vraag die aansluit bij wat radicalisering inhoudt, is de reden waarom iemand radicaliseert of in eerste instantie radicale ideeën ontwikkelt. Wat hierbij wel zeer frapant is en door zowel de Expert Criminologie als de Expert VVSG werd aangegeven, is het feit dat ideologie niet de voornaamste drijfveer is om te radicaliseren (Alonso, et al., 2008; Schils, et al., 2014).

Personen die radicaliseren zijn vaak mensen die op zoek zijn naar een identiteit. Ze willen zichzelf ontdekken en willen vooral bij een bepaalde groep horen. Meestal zal een radicaliserend persoon zich dan ook niet thuis voelen in de ‘mainstream’, alledaagse samenleving. Hij of zij zal daarom neigen om zich aan te sluiten bij radicale groeperingen, aangezien deze zich ook distantieëren van de gangbare maatschappelijke ideeën. Aangezien een persoon zich buiten de maatschappij voelt staan, zal hij of zij zich dan ook oneerlijk behandeld voelen en gevoelens van discriminatie en onrecht ervaren. Dit maakt zulke personen alleen maar vatbaarder voor radicale ideeën (Alonso, et al., 2008; Schils, et al., 2014).

“Ik vond het heel treffend van iemand die zei: radicalisering moet je eigenlijk zien als een soort van laagje, en als je dat laagje wegkrabt, dan zie je daar andere problematieken in. Dat kan een alcoholproblematiek zijn, dat kan armoede zijn, dat kan problemen zijn op school, ... Daar gaat het vaak om. Mensen gaan meestal niet echt radicaliseren van de ene dag op de andere dag. De problematieken die er rond zitten zijn belangrijk.”

(Expert VVSG)

Binnen de psychologie wordt in deze context van een ‘sense of belonging’ gesproken, het gevoel thuis te horen binnen een sociaal systeem. Dit gevoel is volgens psychologen noodzakelijk voor iemands mentale gezondheid. Mensen willen er bij horen en gelijkenissen vertonen met hun medemens. Ze zoeken naar solidariteit en groepsgevoel en willen gewaardeerd worden (Alonso, et al., 2008; Schils, et al., 2014; Hagerty, Lunch-Sauer, Patusky, Bouwsema, & Collier, 1992). Ideologie komt dus niet per se op de eerste plaats bij radicalisering:

“Ik vond het zeer treffend in mijn eigen onderzoek waar ik gepraat heb met jongeren dat ze mij vertelden dat, wanneer ze keken naar het traject dat ze doorliepen – dat waren dan jongeren die gestart zijn bij Vlaams Blok en dan terecht gekomen zijn in bv. Blood and Honor – zeggen dat ze aanvankelijk vrij linkse gedachten hadden. En ze zeiden dat ze even goed bij een extreem links groep terecht konden gekomen zijn i.p.v. extreem rechts. De oorzaak was mede de soorten groepen die aanwezig waren in een bepaalde context. Dat wel heel belangrijk is in dat verhaal is (korte

pauze) het feit van social belonging. Het feit dat ze eigenlijk een groep gevonden hebben waartoe ze behoren en of dat extreem rechts, links of de scouts of een sportgroep is... Het zijn gewoon eindelijk mensen die hen begrijpen en hen respecteren om wie ze zijn en aan wie ze zich ook kunnen linken.”

(Expert VVSG)

Ideologie mag dan wel niet de drijvende factor zijn om te radicaliseren, het speelt wel degelijk een rol. Wanneer de precondities voor het radicaliseren, zijnde de gevoelens van uitsluiting en onrecht, voldaan zijn, zal ideologie wél bepalend worden. Iemand heeft immers altijd een bepaald idee waarmee die zichzelf wel of niet wil associëren. Uiteraard zal iemand zich niet aansluiten bij een groepering wiens ideeën te ver van de eigen ideeën liggen (Alonso, et al., 2008). De rol van ideologie speelt dan ook meer op het mesoniveau. Een radicale groep met een ideologie kan een aantrekkingskracht uitoefenen op een radicaliserende persoon. Ze kan de missende schakel zijn die alles op zijn plaats doet vallen voor de persoon die radicaliseert. De aanwezigheid van radicale groepen is daarom ook belangrijk (Schils, et al., 2014; Schmid, 2013).

Daarnaast mag ook het macroniveau niet uit het oog verloren worden. De situatie van het land of de gemeenschap waarvan een persoon deel uitmaakt is zeer belangrijk en kan een invloed uitoefenen op gevoelens van onrecht en het ontstaan van radicale groeperingen binnen deze gemeenschap of samenleving (Schmid, 2013). Dit laatste duidt er nogmaals op dat het belangrijk is om radicalisme te bekijken binnen de politieke en sociale context waarin het zich ontwikkelt.

3.1.2 Dé radicaal

Het is een misvatting om te stellen dat enkel zogenaamde marginalen zouden radicaliseren, iets wat alle experts meermaals benadrukten. Geradicaliseerde personen zijn zeker niet mentaal gestoord. Zoals hierboven reeds aangehaald werd, komt radicalisering vooral voor bij personen die zich niet in de dominante maatschappij thuis voelen. Daarnaast is het ook belangrijk de kanttekening te maken dat radicalisme in se niets kwaadaardig is. Het wordt pas problematisch wanneer een radicaal persoon over zal gaan tot extremisme of terrorisme en dus effectief geweld zal plegen. Het aantal mensen dat uiteindelijk gewelddadig zal worden, is echter een zeer klein deel van de bevolking (Alonso, et al., 2008).

Er zijn dus geen concrete eigenschappen te plakken op ‘de radicaal’. Mensen die radicaliseren kunnen van vele verschillende achtergrond afkomstig zijn, elk een heel eigen

proces doormaken en een grote verscheidenheid aan motivaties voor hun radicaliseringproces hebben. Er bestaat dus niet zoiets als ‘de radicaal’, en wat radicaal is in de ene cultuur of land verschilt dan ook weer eens bij de andere. Opnieuw is contextafhankelijkheid hier zeer belangrijk (Alonso, et al., 2008).

DEEL III: De geschiedenis van links radicalisme in België, Frankrijk en Duitsland

In dit tweede deel van de masterproef wordt de tweede onderzoeksvraag behandeld, zijnde: “Hoe evolueerde het links radicalisme in België; Frankrijk en Duitsland?” Hiervoor worden verschillende tijdsperiodes besproken. Per periode zal allereerst een algemene historische context geschetst worden, met aandacht voor algemene ontwikkelingen en gebeurtenissen die een weerslag kunnen hebben op een links gedachtengoed. Vervolgens zullen de situaties voor België, Frankrijk en Duitsland besproken worden. Hierbij zal eerst kort ingegaan worden op de politieke en sociale context van het land, om vervolgens de ontwikkeling van links te bespreken. Hierbij zal nagegaan worden of links in die periode radicaal, extremistisch of terroristisch genoemd kan worden.

1. Het ontstaan van het socialisme

Deze masterproef heeft ervoor geopteerd om de geschiedkundige analyse te starten aan het eind van de 18de eeuw, ten tijde van de Franse Revolutie, toen het socialisme als echte ideologische discipline ontstond. Dit wil echter niet zeggen dat het socialisme voor deze tijd niet bestond, zoals ook de Expert Geschiedenis aangeeft in volgend citaat:

“Je hebt natuurlijk ook vóór de Franse Revolutie allerlei groepen waarbij je diezelfde meetlat kan gebruiken. Maar ik denk effectief dat de Franse Revolutie, als je zou kunnen zeggen dat dat de bakermat van de democratie is, dat je daar het begin ook hebt van politiek conflict waarbij het volk een rol krijgt. En dat je daar dan die links-rechtstegenstelling krijgt.”

(Expert Geschiedenis)

1.1 Een nieuwe ideologie komt naar voren

1.1.1 De geboorte van het socialisme

Het is moeilijk om een precieze datum op het ontstaan van het socialisme te klevan. De socialistische ideologie ontstond eigenlijk tussen het eind van de 18de en begin van de 19de eeuw (Devos, 2006; Van Riessen et al., 2008), ongeveer gelijktijdig met de industriële revolutie (Devos, 2006). Deze revolutie had heel wat implicaties: kleine werkplaatsen

moesten plaats ruimen voor grotere en meer fabrieken, er werd gebruik gemaakt van nieuwe technieken zoals de stoommachine en de industrie raakte steeds meer gericht op massaproductie (De Wever, 2011). Het grote gevolg hiervan was dat machines het werk van mensen overnamen. Dit leidde tot werkloosheid, armoede en honger. Mensen werden als het ware uitgesloten van het politieke leven. Hun sense of beloning was dus ver zoek (Alonso, et al., 2008).

Daarnaast waren de werkomstandigheden in de nieuwe fabrieken vaak erbarmelijk. Bijgevolg ontstond er een arbeidersprotest tegen de nieuwe vorm van industrie. Deze arbeiders vormden een nieuwe klasse waarmee de elite vanaf een bepaald moment ook rekening moest houden: de arbeidersklasse of het proletariaat (De Wever, 2011; Van Riessen et al., 2008; Witte et al., 1990). Dit werd ook aangehaald in de expertinterviews:

“Als je kijkt naar het radicalisme vanuit een socialistische hoek en de arbeidersbeweging, dan kan je zeggen dat het eind 19de eeuw in een zekere mate bedreigend werd. Dat was ook omdat het socialisme op dat moment een heel groot en massale achterban heeft gekregen. Elites moesten er wel rekening mee beginnen houden. Er is daar ook geweld aan te pas gekomen.”

(Expert Geschiedenis)

Werknemersbewegingen ondernamen bijgevolg in heel Europa radicale acties, op zowel individueel als collectief niveau, om hun groeiend ongenoegen uit te drukken. Deze acties konden soms omschreven worden als daden van terrorisme (Alonso, et al., 2008).

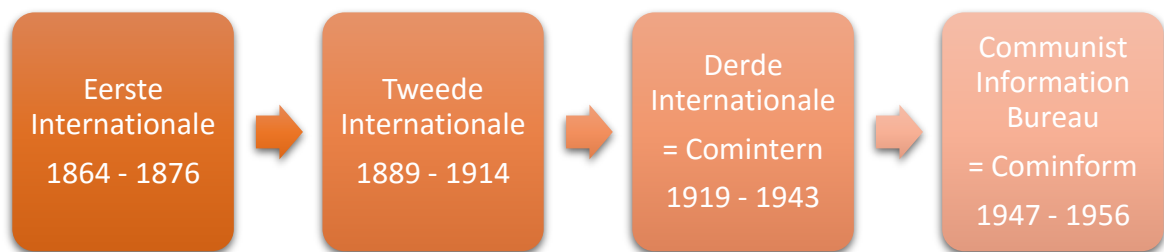
Ook aan de intellectuelen ontgingen de gevolgen van de industriële revolutie en de eerste kiemen van het linkse gedachtengoed niet. In de jaren '40 van de 19de eeuw introduceerde Marx het idee van communisme met het ‘communistisch manifest’ (Marx & Engels, 1848). Dit werk had een belangrijke invloed op de arbeiders in Europa, die zich steeds meer gingen organiseren en verzetten tegen de onderdrukking van de burgerij. De linkse, socialistische ideologie werd gezien als een overgangsfase die ons naar een communistische samenleving zou kunnen loodsen (De Wever, 2011; Van Riessen et al., 2008).

In diezelfde jaren 40 braken er in verschillende Europese landen een economische crisis uit, die gepaard ging met een voedselschaarste (De Wever, 2011). Dit leidde in combinatie met de negatieve gevolgen van de industriële revolutie tot heel wat nieuwe opstanden en revoluties tegen de huidige Europese regimes, die piekten in het jaar 1848. Deze revoluties waren in se liberaal van aard, en streefden naar het behalen van stemrecht en het beëindigen van buitenlandse onderdrukking (Van Riessen et al., 2008). Dit zijn twee gedachten die ook

wel binnen het socialistische linkse gedachtengoed te plaatsen zijn en in deze periode dan ook als links radicaal omschreven kunnen worden.

1.1.2 Links verenigt zich: geboorte van de Internationales

Echter behaalden de revoluties in '48 hun doelstellingen niet. Als reactie hierop werd in 1864 de Eerste Internationale opgericht. Dit was een internationaal bureau dat bestond uit afgevaardigden van diverse arbeidersbewegingen van de geïndustrialiseerde staten. Het gevolg hiervan was dat de linkse ideologie meer dan ooit zijn weg vond naar de arbeidersbevolking. Deze ideologie kende twee stromingen. Enerzijds was er het proudhonisme of anarchisme dat stelde de samenleving zichzelf zou moeten besturen, zonder inmenging van een centrale staat. Anderzijds is er marxistisch-socialistische stroming die de omverwerping van de staat door het proletariaat nastreeft. Tussen beide stromingen heerste heel wat verdeeldheid, wat meteen de grootste zwakte van de Eerste Internationale was. Hun congressen draaiden vaak op niets uit en ontaarden in een chaos. In 1876 werd deze dan ook opgeheven (Alonso, et al., 2008; De Wever, 2011), maar dit betekende niet het definitieve einde van de politieke 'Internationales', zoals ook te zien is in Figuur 2.

Figuur 2: Evolutie van de verschillende Internationales (Columbia University, 2012)

In 1889 werd immers al een opvolger opgericht, ter ere van de 100ste verjaardag van de bestorming van de Bastille tijdens de Franse Revolutie. Aan deze internationale hebben we onder meer de dag van de arbeid op 1 mei te danken en men werkte ook sterk aan internationale wetgeving betreffende arbeid, waarvoor overleg gepleegd werd met het proletariaat. De Tweede Internationale had een reformistische en een revolutionaire vleugel, maar anarchisten bleven uitgesloten. Deze Internationale was ook helemaal niet oorlogsgezind, maar de Eerste Wereldoorlog bracht daar verandering. Enkele landen veranderende van standpunt, wat voor interne strubbelingen leidde. Geen van de Belgische,

Franse of Duitse leden stemde uiteindelijk tegen de oorlog. Hierdoor kwam in 1916 eveneens een einde aan de Tweede Internationale (Columbia University, 2012).

De politieke en sociale context in Europa tijdens de 19de eeuw was er dus een van armoede, werkloosheid, opstanden, revoluties en sociale en politieke onrust, ook binnen de linkse partijen zelf. Het was dan ook in deze tijdsgeest dat de arbeiders zich voor het eerst gingen verenigen in België, Frankrijk en Duitsland.

1.2 België

1.2.1 Politieke en sociale context in België na de onafhankelijkheid

België is onafhankelijk sinds het zich in 1830 afscheurde van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Kort voor deze onafhankelijkheid, in 1817, kreeg het land al te maken met een economische crisis, wat leidde tot enorme werkloosheid. Verder was België ook onderhevig aan de Industriële Revolutie. Waar deze volledig in bloei was in Wallonië, bleef Vlaanderen achter. Dit leidde tot een grote sociale kloof (De Wever, 2011; Witte et al., 1990).

In de nasleep van deze gebeurtenissen ontstonden in België de allereerste politieke partijen, nl. de liberale en katholieke partij. Het was het liberalisme dat van 1850 tot 1884 triomfeerde. De politieke aandacht in België ging verder vooral uit naar de taalkloof en het liberalisme en katholicisme (De Wever, 2011; Witte et al., 1990). Socialisme stond dus niet meteen op de politieke agenda.

1.2.2 De opkomst van links in België

Het was pas in het laatste kwart van de 19de eeuw dat er aandacht kwam voor de sociaal economische breuklijn. In 1877 werd naar aanleiding van de Eerste Internationale de allereerste socialistische partij van het land opgericht: Vlaamse Socialistische Arbeiderspartij (VSAP). Deze vormde vanaf 1880, samen met het Brusselse Parti Socialiste Brabançon, de Belgische Socialistische Arbeiderspartij (BSAP) (Van Ginderachter, 2005; Witte et al., 1990). Dit wil echter niet zeggen dat er voordien geen socialisme aanwezig was in België, maar slechts in zeer beperkte mate. Socialisten kregen tot dan toe ook geen bijval van de Belgische arbeidersbevolking (Witte et al., 1990).

Het was echter de in 1885 opgerichte, linkse Belgische werkliedenpartij (BWP) die voor het eerst grote aanhang ging vergaren. Hun voornaamste doel was de invoering van het algemeen stemrecht, wat hen populair maakte onder de bevolking (De Wever, 2011). Dit

idee kan radicaal genoemd worden, aangezien het behalen van stemrecht als een verregaande verandering kan gezien worden voor die tijd. Extremistisch was de BWP evenwel niet. Dit illustreerde zich door het feit dat de BWP er bijvoorbeeld alles aan deed om zich te distantiëren van links getinte gewelddadige protesten en explosieve stakingen in Wallonië (Witte et al., 1990).

Later ging de BWP toch ook mee stakingen organiseren, maar ook dan keerden ze zich af van geweld. Indien er toch gewelddadigheden plaatsvonden of doden vielen, kwam dit meestal doordat de burgerij de staking op een gewelddadige manier wou onderdrukten (De Wever, 2011).

Vlak voor de eeuwwisseling staken ook enkele protestbewegingen in België de kop op, maar deze stonden wederom niet erg sterk en konden geen verschil maken. Dit had ook te maken met het falen van de Parijse Commune in 1871⁵, waardoor de Belgische arbeidersbewegingen helemaal gedesoriënteerd raakten (De Wever, 2011; Witte et al., 1990).

De meest radicale socialisten kwamen aan het begin van de 20ste eeuw tot de vaststelling dat ze ter plaatse bleven trappelen en geen veranderingen hadden kunnen teweeg brengen. Bijgevolg organiseerden ze in 1913 een algemene partijstaking, om toch nog maar eens stemrecht voor mannen te bekomen en zo een eerste stap naar meer gelijkheid te zetten. De overheid besloot om bereidwilligheid te tonen, maar toen brak de Eerste Wereldoorlog uit en verdween dit punt even van de agenda omwille van andere prioriteiten (De Wever, 2011).

1.2.3 Dreiging van links radicalisme

In feite kan hier besloten worden dat de linkse arbeidersbevolking en ook de BWP in deze periode wel degelijk radicaal van geest was. Aangezien zij politiek nooit echt hun stempel konden drukken of deel uitmaakten van de meerderheid, week hun idee immers ook meteen af van het dominante politieke beeld in die tijd. Een gebrek aan een sterke organisatie en onderdrukking van de burgerij zorgde er echter voor dat het niet tot verandering kwam. Extremistisch of terroristisch valt links in België in deze periode niet echt te noemen, aangezien er maar een beperkte bereidheid tot geweld heerste en linksen zich voornamelijk beperkten tot stakingen als vorm van protest en trachten deel te nemen aan de verkiezingen

⁵ Deze wordt verder toegelicht in het deeltje over Frankrijk, dat later nog geschreven zal worden.

door partijen te vormen. Doden vielen er zoals gezegd vooral omdat stakingen gewelddadig door de overheid onderdrukt werden en waren dus niet de verantwoordelijkheid van links.

1.3 Frankrijk

1.3.1 Politieke en sociale context in Frankrijk aan de start van de Franse Revolutie

Tot de jaren 80 van de 18de eeuw was Frankrijk een typische monarchie met aan het hoofd een koning. Frankrijk kende in deze tijd drie standen: de adel, de geestelijkheid en de Derde Stand of burgerij. Deze groepen hadden enige inspraak in het politieke systeem, maar de gewone arbeidersbevolking had echter niets te zeggen (Price, 2014; Columbia University, 2012).

In 1789 brak in Frankrijk daarom de Franse Revolutie uit, toen de Parijse Bastille op 14 juli werd bestormd. De aanleiding voor deze revolutie was veelzijdig. De gewone bevolking was het klassensysteem helemaal zat, was niet tevreden met de koning, er was sprake van een hongersnood, voedseltekorten stapelden zich op en het land had ook te kampen met financiële moeilijkheden en stevende af op een bankroetsituatie. De Verlichting, met Franse denkers als Voltaire en Montesquieu, had enkele nieuwe denkrichtingen met zich meegebracht. Deze cocktail zorgde ervoor dat de koning, Lodewijk XV, en zijn ministers geen uitweg zagen aan de situatie en dat het in Frankrijk op bestuurlijk gebied als het ware in het honderd liep. Daarom waren er verschillende groepen die voor verandering wouden zorgen met betrekking tot het politieke systeem, waaronder ook de eerder linkse arbeiders en de Derde Stand die naar zijn gevoel te weinig inspraak had. Zij wouden meer gelijkheid in de samenleving en waren van mening dat het politieke Franse systeem aan verandering toe was. Volgens hun moest er eveneens een grotere gelijkheid aan politieke inspraak komen (Columbia University, 2012; Hunt, 2004). Hun wil voor verandering kan hier dan ook radicaal links genoemd worden. Dit aangezien zij hier gelijkheid onder de bevolking nastreefden die wel degelijk afweek van de huidige maatschappelijke structuur.

1.3.2 De houding van links tijdens en na de Franse revolutie⁶

Het was dus de Franse Revolutie die de eerste vormen van socialisme in zich droeg en ook radicaal kan genoemd worden. De Jacobijnen vertegenwoordigden de radicaal linkse

⁶ De Franse Revolutie is zeer omvangrijk en daarom ook niet in zijn totaliteit te vatten in enkele alinea's. In deze masterproef wordt dan ook een sterk vereenvoudigd verhaal gepresenteerd. Het is belangrijk in het achterhoofd te houden dat wat hier neergeschreven staat dan ook geen volledig beeld van de Franse Revolutie geeft.

strekking, in die zin dat zij het niet eens waren met het huidige politieke systeem en hiervoor een politiek linkse oplossing zagen (Dartnell, 1995; De Wever, 2011). Zij waren immers grote voorstander van de Republiek als regeringsvorm (Brinton, 2011). Kenmerkend aan een republiek is dat er geen koning is die mag regeren op basis van het principe van overerving van de troon, maar dat het staatshoofd verkozen wordt (Boon & Geeraerts, 2005). Ook wouden zij een afschaffing van de standenmaatschappij, wat een zeer links idee genoemd kan worden aangezien dit tot een grotere gelijkheid onder de bevolking zou leiden (Brinton, 2011). Met die reden kunnen de Jacobijnen tijdens de Franse Revolutie als links radicalen omschreven worden.

De Franse Revolutie verliep echter gewelddadig. Er was wel degelijk sprake van extremistische neigingen onder de bevolking, die onder meer bij in straatrellen en bij de bestorming van de Bastille gewelddadig te keer gingen (Pattyn & Wouters, 2002). Uiteindelijk zullen de vechtersbazen zich steeds beter organiseren en kan de Derde Stand de macht grijpen. Ze slagen in hun opzet om meer macht bij de bevolking te leggen, door het verlichte idee van volkssoevereiniteit en scheiding der machten te verwezenlijken en ook meer gelijkheid en vrijheid onder de bevolking te krijgen. Al deze zaken waren vervat in de nieuwe grondwet van 1791, die de koning onder druk goedkeurde. De situatie escaleerde daarna: Frankrijk verklaarde aan verschillende landen de oorlog waarin het veel burgers verloor. De koning kreeg hiervan de schuld en rellen bleven duren. In 1793 maakten de Fransen dan ook een einde aan de monarchie en onthoofden ze de koning. Vanaf 1792 is de Eerste Franse republiek een feit (Brinton, 2011; Columbia University, 2012; Hunt, 2004).

Figuur 3: Chronologische weergave van de regeringsvormen in Frankrijk tijdens de 19de eeuw (Columbia University, 2012)

Het doel van de Jacobijnen werd dus bereikt, maar ging duidelijk gepaard met extremisme gezien men overging tot geweld om zijn doelen te bereiken.

Eveneens dient gezegd te worden dat het protest en de gewelddadigheden niet enkel uit linkse hoek kwamen, maar ook mensen met andere overtuigingen deelnamen aan de Franse Revolutie, zoals de iets rechtseren Girondijnen. Mensen met verschillende overtuigingen gingen vaak samen over tot acties, en daarom is het extremisme moeilijk zuiver links te noemen (Hunt, 2004).

1.3.3 Na de Franse Revolutie

De links-rechtstegenstelling in Frankrijk domineerde het politieke landschap in de jaren na de Franse Revolutie. Frankrijk maakte een turbulente periode mee, waarin veel verschillende regeringswissels en –vormen elkaar opvolgden (Columbia University, 2012), zoals ook te zien is in Figuur 3 en Figuur 4.

De Franse Revolutie had dan ook geleid tot een wildgroei aan ideologieën zoals Jacobisme, Bonapartisme, Socialisme en Republicanisme. Deze ideologieën waren niet altijd even makkelijk uit elkaar te houden en leidden tot ene versplintering van het ideologische landschap. Na de Franse Revolutie werd Frankrijk dan ook overspoeld met een aantal nieuwe revoluties (Dartnell, 1995).

De Nationale Conventie onder leiding van de radicale Jacobijnen nam vlak na de Franse Revolutie de macht over in Frankrijk, maar dit leidde tot een schrikbewind. Dit eindigde al snel toen in 1795 de macht overgenomen werd door de Directoire en de Girondijnen. Dit markeerde dan ook het einde van de dreiging van het links radicalisme en het extremisme van de Franse Revolutie (Hunt, 2004).

In 1804 kwam er uiteindelijk een einde aan de Eerste Franse Republiek, toen Napoleon zichzelf tot keizer van het eerste Franse Keizerrijk kroonde en regeerde als een echt dictator (Columbia University, 2012). Onder meer Karl Marx argumenteerde dat Napoleon ervoor gezorgd had dat revoluties in Frankrijk een halt werden toegeroepen en er zich een heersende klasse aftekende die opnieuw ongelijkheid met zich meebracht. Deze heersende klasse had immers de macht overgenomen van de bevolking (Marx, 2008). Napoleon leidde vele oorlogen tegen het buitenland, waaronder Spanje, Rusland en Duitsland, die niet altijd even succesvol waren en vele leden van het Franse leger de dood vonden (Columbia University, 2012). Uiteindelijk zou deze oorlogsvoering zich tegen Napoleon keren en kwam zijn Keizerrijk ten val in 1815 (De Wever, 2011).

Figuur 4: Vervolg tijdlijn met regeringsvormen in Frankrijk tijdens de 19de eeuw (Columbia University, 2012)

Ten gevolge van de Julirevolutie in 1830 wisselde Frankrijk na protest van koning (De Wever, 2011). De burgerij was namelijk van mening dat zij te weinig macht hadden onder huidig koning Karel X en kreeg na een opstand een nieuwe koning die wel aan hun eisen voldeed. Deze revolutie was ook een van de aanleidingen van de Belgische Revolutie in datzelfde jaar (Price, 2014).

De periode 1847 – 1849 werd gekenmerkt door economische crisis die gepaard ging met een revolutiegolf, staatsterreur en terrorisme (Pattyn & Wouters, 2002). Zowel notabelen als de werkende klasse leden onder de crisis: lonen daalden, lokale markten stortten in en het was zelfs niet mogelijk om aan landbouw te doen wegens de slechte weersomstandigheden (Loubère, 1974).

Frustraties kwamen tot een hoogtepunt in februari 1848 en de situatie escaleerde. Mensen kwamen op straat om te protesteren en eisten onder meer kiesrecht, wat hen werd ontzegd (De Wever, 2011; Sewell, 1980). Dit leidde tot een opstand, waarbij ook doden vielen (Sewell, 1980). Alexis de Tocqueville omschreef deze ‘Februarirevolutie’ als volgt:

“Toen ik in Parijs aankwam, heerste er een angstaanjagende sfeer. Ik zag er 100.000 gewapende arbeiders, hongerig, werkloos, maar met een hoofd vol theorieën over de toekomst (De Tocqueville, Furet, & Mélonio, 2001).”

De Februarirevolutie leidt uiteindelijk tot het ontstaan van de tweede Franse Republiek en het einde van de monarchie. Hoewel extreem en radicaal links de verkiezingen toen niet won, wonnen ze wel aan sympathie en naam. Ze zegevierden dus toch in zekere zin (Sewell, 1980). Iets later volgde er weer een opstand, wegens de sluiting van vele werkplaatsen (Metz, 2012). In maart volgden radicale demonstraties, maar deze werden gauw geneutraliseerd en verliepen verder vreedzaam. In mei probeerden werknemers de nieuwe Nationale Conventie omver te werpen, maar ook dit mislukte. Ook de daaropvolgende

Junirevolutie bleef zonder gevolg. De angst dat het marxistisch communisme in Frankrijk zou groeien, zat er in die tijd wel in (Columbia University Press, 2012; De Tocqueville et al., 2001).

Eind de jaren 60 beginnen arbeiders zich voor het eerst echt te verzamelen en richten syndicaten en arbeidersorganisaties op (Gonsalis, 2003). Dit leidde in het jaar 1871 tot de commune van Parijs (De Wever, 2011). Deze Commune was radicaal socialistisch van aard en zorgde voor een revolutionaire regering die van 18 tot 28 maart 1871 de macht overnam in Parijs (Columbia University, 2012). Deze opstand werd hardhandig neergeslagen door de Franse staat. De Parijse Commune markeerde de eerste keer dat de Franse arbeidersklasse de macht in eigen handen nam (De Wever, 2011).

1.3.4 Dreiging van links radicalisme

Bovenstaand verhaal illustreert de situatie en daarbij gepaard gaande strubbelingen in het Frankrijk van de 19de eeuw, maar is uiteindelijk een vrij algemene weergave van de gebeurtenissen. Deze periode was dan duidelijk zeer turbulent en afwisselend en het is daarom ook moeilijk om alle standpunten van alle groepen tijdens de enorme hoeveelheid aan revoluties te vatten.

Toch kan besloten worden dat radicaal links zeker en vast aanwezig was in Frankrijk, net als in België. Wanneer we de definitie volgen die deze masterproef aan extremisme geeft, kan links hier ook zeker en vast onder deze noemer geplaatst worden. De vele gewelddadige opstanden van de arbeiders getuigen hiervan. Echter was radicaal links niet de enige die deelnam aan deze opstanden. Gezien er in deze periode zo veel gebeurt, is het moeilijk om echt de vinger te leggen op de mate waarin de dreiging nu enkel van radicaal links uitging en ook aan links toe te schrijven is. Zij hadden zeker hun aandeel in het geweld, maar waren dus niet de enige ‘schuldigen’. Desalniettemin illustreert deze periode duidelijk dat links radicalisme zeker en vast voor dreiging kan zorgen en kan aanzetten tot geweld.

1.4 Duitsland

1.4.1 Politieke en sociale context in Duitsland tijdens de Franse Revolutie

De Franse Revolutie liet ook zijn sporen na in Duitsland. Tot het einde van de 18de eeuw bestond het Duitse rijk uit verschillende vorstendommen, die ten tijde van de Franse Revolutie verenigd werden in de Rijnbond, wat een belangrijke verandering was. Maar tot een echte Revolutie en politieke hervorming zoals in Frankrijk, kwam het niet in Duitsland,

en de adel bleef zijn macht grotendeels behouden. De angst zat er wel in bij de Duitse vorsten, zeker na de onthoofding van de Franse Koning en zijn vrouw. Daarom vormden de Duitsers en Oostenrijk een verbond tegen de Franse Republiek om zo de monarchie in Duitsland in stand te houden (Goossen, 2015).

1.4.2 De ontwikkeling van links in Duitsland

Maar Napoleon, die na de Franse Revolutie aan de macht kwam in Frankrijk, wist bijna heel Duitsland te veroveren. Echter waren de Duitsers niet zo een grote fan van hun Franse bezetter. Tussen 1813 en 1815 startten zij dan ook een heuse bevrijdingsoorlog, waarbij Napoleon het onderspit moest delven en de Rijnbond uiteen viel. Het gevolg hiervan was dat er een sterk nationale beweging opkwam in Duitsland die een uniform land wou creëren, maar een echt verenigd Duitsland organiseren is toen niet gelukt. Vanaf 1815 zouden de Duitse staten die overbleven na de napoleontische oorlogen dan ook verenigd worden in de Duitse Bond. Ten tijde hiervan bleef de pers sterk gecensureerd en politieke bewegingen werden verboden of beperkt. Van de verhoopte revolutie en uitbouw van een sterke, uniforme Duitse staat kwam dus niets in huis (Goossen, 2015).

Dit leidde later tot protest onder de arbeiders. In 1844 brak er al een staking uit onder de wevers, die het niet eens waren met het huidige regime. Protesten kwamen echter tot een hoogtepunt in 1848, toen er in Duitsland net als in andere landen een echte revolutie uitbrak: de Maartrevolutie. Tijdens deze revolutie werd geprotesteerd tegen de Duitse regering die al sinds 1815 op een vrij dictatoriale manier regeerde. De bevolking wou meer inspraak en eiste democratische veranderingen zoals de invoering van volkssoevereiniteit, ideeën omtrent gelijkheid die gezien het huidige dictatoriale regime radicaal links genoemd kunnen worden. Ook de industriële revolutie liet op dat moment zijn sporen na in Duitsland. Omwille van de industrialisatie ontstond een zeer grote groep van arbeiders. Echter waren sociale voorzieningen quasi onbestaande. Het overschot aan werknemers nam steeds toe, wat lage lonen en bijgevolg ook honger en armoede veroorzaakte. Dit zorgde ervoor dat de frustratie bij de bevolking alleen maar verergerde. Het proletariaat kwam hierdoor in steden als Berlijn en Wenen op straat om te protesteren en rellen braken uit, maar deze werden hardhandig neergeslagen en vele arbeiders kwamen hierbij om het leven. Het links radicalisme en daar bijhorende protest ging daarom ook als snel weer liggen (Agterberg, 2013).

Figuur 5: Regeringsvormen in Duitsland in de 19de eeuw (Columbia University, 2012)

Duitsland werd in 1866 opnieuw een keizerrijk met als rijkskanselier Otto von Bismarck. Het was niet de bedoeling dat het volk onder zijn bewind meer inspraak kreeg in de politiek. Von Bismarck was ook geen fan van de socialistische oppositie en democratische bewegingen. Na aanslagen op de keizer kwam er zelfs een Sozialistengesetz, die sociaal democraten tot een ondergronds bestaan dwong. Toch bleef links aan stemmers winnen en kregen ze sociale wetgeving (Columbia University, 2012).

Von Bismarck kreeg daarnaast met enkele moeilijkheden te maken, aangezien Duitsland vaak in verandering was. De Industriële Revolutie speelde ook hier zeker en vast een rol bij, aangezien zij van Duitsland een van Europa's best producerende landen maakte. Dit leidde ertoe dat economie een steeds belangrijkere rol innam binnen de politiek. Hiervoor speelden partijen die de middenklasse vertegenwoordigden, de nationaal liberale partij en de progressieven, een steeds belangrijkere rol (Agterberg, 2013). Maar ook de socialisten en sociaal democraten wonnen aan belang en zorgden voor sterke oppositie. Von Bismarcks enige bondgenoten waren uiteindelijk nog de conservatieven (Columbia University, 2012).

In 1890 werd von Bismarck de deur gewezen door de nieuwe keizer Wilhelm II. Deze keizer verbrak het verbond van Duitsland met Rusland, en Duitsland raakte in een politiek isolement in Europa. Hij startte de Weltpolitiek in Duitsland, waarbij de Duitsers het eens raakten over het feit dat ze zo veel mogelijk land moesten veroveren om hun macht uit te breiden. Deze imperialistische houding leidde onder andere tot conflicten met eveneens met Engeland. Het zou uiteindelijk ook diezelfde Wilhelm II zijn die aan de macht was in Duitsland bij de uitbraak van WO I (Goossen, 2015).

1.4.3 Dreiging van links radicalisme

Ook in Duitsland is er een opkomst van radicaal linkse ideeën te zien, waarbij de bevolking streeft naar meer gelijkheid onder de vorm van politieke inspraak en volkssoevereiniteit.

Net als in andere landen zullen zij vooral via protesten en manifestaties proberen om hun standpunt duidelijk te maken. Echter zullen deze protesten hardhandig worden neergeslagen door de meerderheidspartijen in de regering. Nog minder dan in andere landen, kan radicaal links in Duitsland echt zijn stempel drukken.

Opnieuw is links radicalisme dus duidelijk aanwezig en kan er omwille van het geweld tijdens straatprotesten ook van extremisme gesproken worden. Maar ook hier is de dreiging niet louter en het gevaar niet enkel en alleen bij radicaal links te leggen, zeker gezien het soms hardhandige optreden van de regering tegen de manifestanten.

1.5 Algemene conclusie

In de periode sinds het ontstaan van het socialisme in de 19de eeuw zien we dat er zich in zowel België, Frankrijk als Duitsland een links gedachtengoed ontwikkelt. Dit gedachtengoed kan radicaal genoemd worden, aangezien het sterk afweek van de huidige politiek in deze landen. Dit nieuwe gedachtengoed leidde in de drie landen tot een reeks van protesten en revolutiepogingen, maar behaalden niet het verhoopte succes aangezien deze vrij snel de kop werden ingedrukt. Het is moeilijk om hier van een echt links extremisme en dreiging van links radicalisme te spreken. Links droeg bij aan politieke protesten en waren aanwezig tijdens geweld, maar konden hier zeker niet als enige voor verantwoordelijk gesteld worden.

2. Wereldoorlog I

2.1 De situatie in West-Europa bij de uitbraak van WO I

De periode van 1914 tot 1918 staat bekend als de Eerste Wereldoorlog, die een bewegings- en loopgravenoorlog genoemd mag worden. In het begin bleef de bevolking hier vrij optimistisch over: de meesten geloofden dat de oorlog rond kerst wel gedaan zou zijn. Maar niets bleek minder waar. De oorlog was allesbehalve een aangename zaak. In de loopgraven was het leven voor de soldaten erbarmelijk: de hygiëne was slecht, de honger was groot en er waren veel lijken aanwezig. De oorlog maakte ook veel dodelijke slachtoffers onder zowel de bevolking als de soldaten aan het front: in totaal vielen tien miljoen dodelijke slachtoffers en tweemaal zo veel gewonden (Columbia University, 2012).

Tijdens de oorlog werden twee fronten gevormd. Verschillende landen, waaronder ook Duitsland, waren niet blij met het feit dat ze de afgelopen jaren aan grondgebied hadden moeten inboeten. Hierdoor ontstond te drang om hun grondgebied weer uit te breiden. Duitsland, Oostenrijk-Hongarije en het Ottomaanse Rijk waren daarbij bereid om via hun leger hun nationalistische gedachten kracht bij te zetten en grondgebied te veroveren. Dit leidde tot blokvorming in Europa, met aan de ene zijde de Triple Entente met als leider Duitsland en als andere leden Oostenrijk-Hongarije, Bulgarije en Turkije. Aan de andere kant stond de zogenaamde Triple Alliantie, bestaande uit Frankrijk, Groot-Brittannië, België, Amerika, Rusland, Servië, Griekenland, Roemenië, Montenegro, Portugal, Italië en Japan (Columbia University, 2012; De Wever, 2011).

Maar niet alleen de blokvorming kenmerkte deze periode, ook aan economische en industriële kant waren er belangrijke ontwikkelingen. De Tweede Industriële revolutie vond immers plaats. Deze zorgde niet alleen voor technologische vooruitgang, maar ook voor een overproductie aan goederen. Dit leidde tot problemen op de afzetmarkt. Landen wouden dit oplossen door hun afzetmarkt te vergroten en tegelijkertijd hun eigen nationale handel af te schermen van het buitenland, een tactiek die op het eerste zich vrij paradoxaal is. Het imperialisme werd dan ook als dé strategie gezien om deze tactiek te verantwoorden en was tevens de ideale manier om grondgebied terug te winnen (De Wever, 2011).

2.2 België

2.2.1 Politieke en sociale context

België had eigenlijk een neutrale rol in het grote verhaal van WO I. Aangezien het geografisch gelegen is tussen vijanden Duitsland en Frankrijk, trad het vooral op als een ‘bufferstaat’, een land dat beide kemphanen uit elkaar kon houden (De Wever, 2011). Echter slaagde Duitsland er toch al vrij snel in om België te bezetten (Columbia University, 2012; Belgische Federale Overheidsdiensten, 2016).

Het Belgische leger bleef in de oorlog gespaard van enorme slachtofferaantallen, mede door het feit dat ze de Ijzervlakte lieten onderlopen en het leger zich eerder defensief opstelde (De Wever, 2011). Desalniettemin vielen er vele doden te betreuren aan het Ijzerfront (Belgische Federale Overheidsdiensten, 2016). Koning Albert I, die zijn rol als legerleider heel serieus nam, speelde een belangrijke rol in het beperken van de slachtoffers. Daardoor creëerde de koning een grote achterban tijdens WO I (De Wever, 2011).

2.2.2 Links België ten tijde van WO I

Sinds 1913 gold in België het principe van de algemene dienstplicht (Van Ginderachter, 2005). De enige manier om deze te ontlopen was om iemand anders in jouw plaats naar het front te sturen, of om jezelf vrij te kopen. Dit laatste zorgde ervoor dat het vooral de armere personen uit de lage arbeidersklasse waren die toetraden tot het leger. Dit leidde niet alleen tot angst bij de legertop over de kwaliteit van het leger, maar evenzeer tot frustraties en gevoelens van ongelijkheid bij de bevolking (Van Ginderachter, 2005; De Wever, 2011).

De BWP, die zich in het verleden al profileerde als de vertegenwoordiger van de arbeidersklasse, stelde zich bijgevolg sterk antimilitaristisch op. Daarnaast hield de BWP in België sterk vast aan principes als internationale solidariteit en marxistische idealen en wouden vooral vredevol handelen (De Wever, 2011).

Maar de BWP had de oorlog niet zien aankomen en was totaal niet voorbereid op de situatie (Van Ginderachter, 2005). Ze zochten daarom internationale steun bij hun partners van de Tweede Internationale, maar kregen die niet. Onder meer in Frankrijk en Duitsland verkozen socialisten de steun aan hun vaderland boven internationale steun, wat de aanleiding was voor de val van de internationale samenwerking onder de vorm van de Tweede Internationale (De Wever, 2011).

De BWP reageerde hierop door vervolgens ook resoluut het vaderland te steunen en verzette zich tegen de Duitsers. Hierdoor viel de weerstand die de BWP initieel had opgebouwd t.o.v. eerder conservatieve partijen weg en daardoor raakte de partij geïntegreerd in het Belgische politieke systeem. België kende vanaf dan een eengemaakte regering, de zogenaamde Union Sacrée (De Wever, 2011; Witte, Craeybeckx, & Meynen, 2005).

2.2.3 Dreiging van links radicalisme

In dit hele verhaal kan het standpunt van het linkse BWP initieel als radicaal gezien worden, in die zin dat zij het niet eens waren met de huidige manier van regeren en de oorlog. Echter deden ze dus uiteindelijk water bij de wijn gezien de dreiging van de oorlogssituatie en sloten zich aan bij de huidige regering. Extremistisch of terroristisch werd de BWP als partij nooit. Zij bleven functioneren binnen het democratisch systeem en probeerden via verkiezingen en onderhandelingen met andere partijen verandering te weeg te brengen.

Dit wil echter niet zeggen dat er geen extremisme te bespeuren was in WO I. Deze kon gevonden worden in het verzet. In 1917 ontstond in België de radicaal, anti-Belgische Geheime Frontbeweging (De Wever, 2011). Zij waren echter zeer Vlaamsgezind en daarom aan de rechterzijde van het politieke spectrum te situeren. Verzet uit andere hoek kwam er onder de vorm van spionagenetwerken, waarbij in België zo een 1500 bewoners betrokken geraakten, maar nooit echt gewelddadig uit de hoek kwamen. Nog andere mensen pleegden individueel verzet door militairen te verstoppen voor de Duitse bezetter (Projectvereniging BIE, 2014).

Deze daden van verzet zijn allemaal radicaal te noemen, aangezien ze zich verzetten tegen de dominante visie van de Duitse bezetter, maar ze zijn niet duidelijk gericht vanuit één politieke hoek en ook niet extreem gewelddadig. Het is dus moeilijk om in deze periode van een echte dreiging uit links radicale hoek of extremistische links te spreken in België. Er tekende zich dan ook geen duidelijke radicale linkerkant af.

2.3 Frankrijk

2.3.1 Politieke en sociale context

Tijdens WO I was Frankrijk nog steeds een republiek (Columbia University, 2012). Frankrijk stond zoals eerder gezegd aan de kant van Groot-Brittannië en maakte deel uit van de Triple Alliantie. Hierdoor stonden ze lijnrecht tegenover Duitsland. De Fransen waren eveneens kwaad op de Duitsers, aangezien ze in 1870 het gebied Elzas-Lotharingen aan hen hadden verloren (De Wever, 2011). Sinds die periode had Frankrijk dan ook zijn machtspositie uitgebouwd. Koloniaal en militair gezien had het land dan ook heel wat vooruitgang geboekt tegenover 1870. Ze wouden hierdoor vooral hun eigen grondgebied versterken en beschermen. Hun militair sterkere positie was dan ook een voordeel tijdens de oorlog (Beaupré, 2016).

Frankrijk raakte uiteindelijk betrokken bij WO I omdat het sinds 1894 een verbond had met Rusland, waardoor zij de Russen militair moesten steunen indien er oorlog uitbrak. Duitsland had immers de oorlog aan Rusland verklaard. Enkele dagen later zouden Duitsland en Frankrijk ook elkaar de oorlog verklaren (Keegan, 1998).

De politieke situatie in het land was op dat moment zeer veranderlijk. In de aanloop van WO I raakten de Franse centrumpartijen zeer gefragmenteerd.. In de periode tussen 1910 en 1914 kreeg Frankrijk maar liefst zeven verschillende regeringen en zes verschillende

eerste ministers voorgeschoteld. Desondanks was Frankrijk een land in economische bloei en politiek stabiel voor het uitbreken van de oorlog (Beaupré, 2016).

2.3.2 Links in Frankrijk tijdens WO I

Zoals hierboven reeds werd aangehaald, was Frankrijk aan het begin van WO I het slachtoffer van politieke strubbelingen. Langs de rechterzijde waren er nog steeds partijen die tegen de republiek waren. Aan linkerzijde wonnen de socialisten van SFIO, met als leider Jean Jaurès, en de CGT aan kiespubliek. Zij verdedigden immers de rechten van de werkende klasse en stonden gunstig tegenover de republiek (Beaupré, 2016).

In 1913 werd in Frankrijk eveneens de dienstplicht ingevoerd, wat niet overal even warm werd onthaald (Beaupré, 2016). Dit versterkte de positie van links, die nog meer stemmen voor zich won aangezien zij een vredevolle en antimilitaristische politiek voerden (Joll & Martel, 2007). Toen verschillende landen elkaar de oorlog verklaarden in 1914, vroeg SFIO voorzitter Jaurès aan socialisten en arbeiders om er alles aan te doen om de internationale crisis tegen te gaan en om de Franse overheid te steunen. Echter werd hij op 31 juli vermoord. Socialisten raakten hierdoor in de war en hun geplande stakingen werden afgezegd (Beaupré, 2016). Enkele dagen erna brak de oorlog voor Frankrijk pas echt uit, waarbij zware verliezen werden geleden, onder andere in de Slag bij Marne. Soldaten leefden ook in Frankrijk in zeer slechte omstandigheden en hadden amper toekomstvooruitzicht (Beaupré, 2016; Columbia University, 2012).

Tegen 1916- 1917 raakten de Fransen uiterst gedemotiveerd, en hun leger was niet echt meer betrouwbaar (Keegan, 1998). Het was ook een strenge winter geweest en prijzen voor eten stegen. Dit leidde tot enkele stakingen, waarbij vooral vrouwen de protesten startten. Zij hadden immers een lager loon dan mannen. In Mei en Juni ontstond een arbeidersbeweging, waarvan enkelen radicaliseerden naar de linkerzijde. Maar de meeste wouden gewoon dat de oorlog er snel zou opzitten. De soldaten aan het front stonden ook eerder sceptisch tegenover deze protesten. Sociale protesten zouden bijgevolg uitsterven in de periode van 1918 (Beaupré, 2016).

2.4.3 Dreiging van links radicalisme

Links was radicaal te noemen in deze periode aangezien zij het opnieuw niet helemaal eens waren met hoe alles geregeld werd, zoals de dienstplicht en de oorlogsvoering. Echter zijn zij hier niet extremistisch en al zeker niet terroristisch van inborst. De stakingen en

protesten die ze voerden waren niet echt gewelddadig. Ook in Frankrijk kan er moeilijk van een gewelddadige dreiging van links tijdens WO I gesproken worden.

2.4 Duitsland

2.4.1 Politieke en sociale context in Duitsland tijdens WO I

Tijdens WO I stond Duitsland als leider van de Triple Entente tegenover de Fransen en hun Triple Alliantie (De Wever, 2011). Duitsland steunde hierdoor Oostenrijk-Hongarije, dat na de moord op zijn troonopvolger Franz Ferdinand de oorlog verklaarde aan Servië op 28 juli 1914. Enkele dagen later verklaarde Duitsland op zijn beurt de oorlog aan de Russen en later ook aan de Fransen en de Britten (Columbia University, 2012; Goossen, 2015).

De Duitse bevolking was sterk overtuigd van de grote kracht van hun land. Hun leuze was dat er geen partijen meer hoefden te zijn, maar enkel Duitsers. Duitsland evolueerde bijgevolg naar een dictatuur. De regering en Duitse legertop voerden een sterke propaganda, maar hing een verkeerd beeld van de oorlog op aan zijn bevolking. De Duitsers waren er namelijk rotsvast van overtuigd dat ze de oorlog zouden winnen, maar niets bleek minder waar. Het verlies van de oorlog kwam bij de Duitsers dan ook aan als een mokerslag. Dit verlies kwam er doordat de Duitsers de legermacht van de Russen zwaar onderschat hadden. Hoewel de Russen zich uiteindelijk terugtrokken uit de oorlog, moest Duitsland zich in 1917 gewonnen geven van zodra Amerika zich met de zaak bemoeide. In 1918 kwam er met de wapenstilstand een einde aan de oorlog, waarna Duits keizer Wilhelm vluchtte naar Nederland (Goossen, 2015).

2.4.2 Links radicalisme tijdens WO I in Duitsland

In 1914 hadden alle partijen in Duitsland de oorlog goedgekeurd, zo ook de socialisten. Uit linkse hoek kwam er dan ook geen openlijk protest onder de vorm van bijvoorbeeld stakingen of demonstraties. Dit is toch geen indicatie dat de linksen het eens waren met de oorlog. De partijleiding van de Duitse Sociaal Democraten had echter toegestemd met de oorlogsvoering, waardoor partijleden en –aanhangers hun mening over de oorlog misschien liever voor zich hielden (Brouâe, 2005; Ryder, 2008).

Al snel na het uitbreken van de oorlog werd Duitsland economisch geblokkeerd door de geallieerden. Dit leidde tot grote tekorten aan voedsel en arbeiders. Bijgevolg werd een rantsoenering opgelegd van onder meer brood en vlees. Vrouwen, jongeren en gepensioneerden vingen de arbeiderstekorten op. Hoewel dit bij wet vrijwillig was, werd

men omwille van de slechte omstandigheden in Duitsland gedwongen om te gaan werken (Kerkhoven, 2007). Het enthousiasme dat bij vele Duitsers leefde aan het begin van de oorlog zwakte dan ook al snel af, zeker toen men beseftte dat het vechten langer zou duren dan voorzien (Brouâe, 2005).

Ook binnen politiek links waren verscheidene mensen niet opgezet met de oorlog. Vele leden van de Sociaal Democraten (SPD) snapten dan ook niet dat hun partij had ingestemd met de oorlog en vond dat de partijleiding te veel ‘collaboreerde’ met de bourgeoisie. Er vormde zich daarom al in 1914 een radicale tak binnen de SPD, een groep mensen die zich onderdrukt voelde binnen hun eigen partij. Een jaar na het uitbreken van de oorlog bleek dan ook nog eens dat van alle beloftes die de SPD gemaakt had aan de arbeiders, die ook dienden om de oorlog te justifiëren, niet veel in huis kwam (Brouâe, 2005; Weitz E. D., 1994).

Radicaal linkse SPD leden Rosa Luxemburg en Karl Liebknecht richtten daarom hun eigen groepering op: de Spartakusbond, welke de voorloper zou zijn van de latere communistische partij KPD (Priestland, 2009; Weitz E. D., 1994). Zij organiseerden onder meer een protest tegen de oorlog in Berlijn, wat Luxemburg en Liebknecht een gevangenisstraf van 2 jaar opleverde. De radicaal linksen konden naarmate de oorlog vorderde ook op meer en meer aanhang rekenen, zeker gezien de Duisters vurig wensten dat de oorlog snel gedaan zou zijn (Brouâe, 2005).

Ook de Independent Socialist Partij (ISPD) ontstond uit misnoegde leden van de SPD. Zowel de ISPD als de Spartakusbond zouden vele stakingen organiseren in 1916-1918 en hadden sterke revolutionaire neigingen. Hun ultieme doel was alle macht bij de werknemers te leggen, een doel dat alleen maar werd versterkt door de Russische Revolutie⁷ van 1917 en tot meer protesten en stakingen leidde (Brouâe, 2005; Ryder, 2008).

2.4.3 Dreiging van links radicalisme

Eigenlijk kan hier besloten worden dat links radicalisme in deze periode zeker aanwezig was, maar nooit echt voor dreiging zorgde. Radicaal links bleef als partij democratisch en hun voornaamste daden betroffen protesten en stakingen. Deze kunnen moeilijk als extremistisch of terroristisch bestempeld worden.

⁷ Waarbij de tsaar werd afgezet en Rusland werd omgevormd tot de Sovjet Unie, een communistisch bolwerk (Columbia University, 2012).

2.5 Algemene conclusie

Algemeen gezien ging radicaal links vooral een standpunt innemen tegen de oorlog. Echter zouden zij in geen van de drie besproken landen voor echte dreiging of georganiseerde vormen van verzet zorgen. Van terrorisme is er al helemaal geen sprake. Radicaal links beperkte zich immers vooral tot protest en staking als vorm van verzet, maar bleef eigenlijk vrij vreedzaam en democratisch. Links stelde zich in deze periode dan ook vaak gematigd op, zoals de BWP in België en de SPD die in Duitsland instemde met de meerderheid.

3. Interbellum

3.1 De Europese situatie tijdens het interbellum

Het interbellum omvat de jaren 20 en 30 van de twintigste eeuw, de periode die beide wereldoorlogen van elkaar scheidt. Waar de jaren 20 eerder voorspoedig waren en ook wel ‘The Roaring Twenties’ werden genoemd, was het verhaal heel anders in de jaren 30 (De Wever, 2011).

Het interbellum werd in oktober 1929 namelijk opgeschrikt door de Beurscrash die een enorme economische crisis met zich meebracht. Vanzelfsprekend werd de schuld bij de industrie en het kapitalisme gelegd. Dit feit liet ook de politiek niet onbewogen. Verschillende stemmen begonnen zich luidop af te vragen of de democratie wel de beste manier van regeren was. Twee alternatieve regeringsvormen kwamen daarom op de voorgrond. Enerzijds was er het extreem rechtse, dictatoriale nazisme en fascisme dat de kop opstak in Duistland en Italië. Aan linkse zijde kreeg het communisme meer en meer aanhang (De Wever, 2011). Dit was mede te danken aan het feit dat de communistische Sovjet Unie deel uitmaakte van de Triple Alliantie, die mee de oorlog had gewonnen en zo enig respect afdwong (March & Mudde, 2005). Na afloop van de Eerste Wereldoorlog hadden verschillende landen dan ook schrik voor een communistische revolutie onder leiding van Rusland (Smith, Audion-Rouzeau, & Becker, 2003).

Hoewel de linkerzijde veel electorale aanhang had verworven na WO I (March & Mudde, 2005), werd ze in deze periode over het algemeen vooral gekenmerkt door verdeeldheid. De communisten zetten zich dan ook sterk af tegen de socialisten omdat zij in hun ogen te gematigd waren. In die zin waren de communisten dus veel radicaler dan de socialisten (Columbia University, 2012).

De democratische socialistische partijen zetelden vanaf dan onder meer in de regeringen van Groot-Brittannië, Duitsland, Zweden, België en Nederland (Columbia University, 2012). De in 1919 opgerichte Derde Internationale, de Comintern, had communistische partijen echter verboden om samenwerkingen of coalities met andere partijen aan te gaan, ook met socialisten. Socialisten werden door communisten dan ook wel eens ‘sociale fascistten’ genoemd (Jackson, 1990; Columbia University, 2012).

3.2 België

3.2.1 Politieke en sociale context

Politiek links triomfeerde in België na Wereldoorlog I, aangezien zij een essentiële rol gespeeld hadden in het slagen van de Union Sacrée in België. Hierdoor werd het voor de liberale en katholieke partijen, die tot dat moment altijd aan de macht waren geweest, quasi onmogelijk om de BWP te negeren. Ze konden hen de gunst van de invoering van het Enkelvoudig Algemeen Stemrecht (hierna EAS) dan ook niet langer ontfangen. De BWP won eveneens aan terrein. Het kwam qua stemmers op gelijke hoogte met de sterke Katholieke partij en lieten daarbij de liberalen ver achter zich. Toch kozen de liberalen en de katholieken er eerder voor om samen te werken, dan in zee te gaan met de socialisten van de BWP (van Doorslaer & Verhelst, 1987; De Wever, 2011).

De economische crisis van de jaren 30 trof België zwaar, zeker aangezien de economie vooral op export gericht was. Net als in andere landen leidde dit tot enorme werkloosheid. Om dit probleem enigszins aan te pakken, besloot de regering de Belgische frank te devalueren. De politieke onvrede groeide ook. Dit leidde er toe dat de politieke spanning in België vergrootte en de kiezers extremer gingen stemmen: zowel de Communistische Partij van België als extreem rechtse partijen zoals VNV en Rex kwamen in 1936 als overwinnaars uit de bus (De Wever, 2011).

3.2.2 Links radicalisme in België tijdens het interbellum

De BWP mocht dan wel belangrijke successen geboekt hebben, toch bleven ze niet gespaard van kritiek. Zij hadden in de oorlog immers toegegeven aan de eisen van de katholieken en liberalen en waren met hen in zee gegaan. Radicaal linksen vonden daarom dat de BWP zich had laten opslorpen door de kapitalisten. Dit was voor hen de aanleiding om een nieuwe partij op te richten: Kommunistische Partij van België (hierna KPB), die sympathiseerde met de Sovjet Unie (De Wever, 2011).

De KPB slaagde er in om aan macht te winnen, mede doordat vele linksen naar hen overliepen wegens hun kritiek op de houding van de socialisten van de BWP. De standpunten van KPB waren dan ook radicaler dan die van de BWP. Daardoor evolueerde de KPB van een groepje dat eerder klein was en aan de zijlijn stond, naar een actor waarmee rekening moet worden gehouden, wat ook nog zal blijken in WO II. Echter beperkten de leden van de KPB zich tot democratische acties en zijn zij ook hier niet extremistisch te noemen (van Doorslaer & Verhelst, 1987).

Zoals eerder gezegd, probeerde België de crisis op te lossen door de devaluatie van de Belgische frank. Hierdoor kwam er meer vraag naar productie, bijgevolg ook meer vraag naar werklui. Mensen moesten werken voor minder geld, maar hadden wel een inkomen. Wanneer er echter geen uitzicht aan de crisissituatie begon te komen, traden de werknemers in protest. Ze staakten en eisten nieuwe sociale wetten die ze ook kregen (bv. Vakantieregeling) (De Wever, 2011). Dit kan enigszins ook als een vorm van links radicalisme gezien worden, maar opnieuw niet als extremistisch aanzien worden.

3.2.3 Dreiging van links radicalisme

Opnieuw is er geen duidelijk teken van echte dreiging uit radicaal links. Met de KPB ontstond in België op democratisch niveau een radicaal linkse groep, maar extremisme of terrorisme viel er in deze periode niet echt te bespeuren. Net als in voorgaande periode, zouden radicaal linksen hun standpunt vooral uitten via stakingen.

3.3 Frankrijk

3.3.1 Politieke en sociale context

De Franse hoofdstad Parijs was tijdens het interbellum hét centrum van de industrie. In de jaren 20 profiteerden zij van economische vooruitgang. Maar werknemers raakten stilaan meer en meer gefrustreerd over het feit dat zij politiek gezien amper inbreng hadden. Toen in 1929 de economische Depressie uitbrak, werd Frankrijk veel minder zwaar getroffen dan bijvoorbeeld Duitsland en Groot-Brittannië. Maar de werkloosheid die het met zich meebracht had een grote impact op de lagere klassen in de bevolking. Anders dan in België, was men in Frankrijk niet bereid om de Frank te devalueren en zo het probleem op te lossen. Dit alles was de katalysator voor de rellen van 6 februari 1934 in Parijs (Jackson, 1990). Hierbij kwam ook heel wat dreiging van extreem rechts, gezien vooral fascistische deelnamen aan de rellen. Daarenboven wist fascist Adolf Hitler in deze periode ook nog eens de macht te grijpen in Duitsland (Smith, Audion-Rouzeau, & Becker, 2003; Courtois & Kramer,

1999). Anderzijds ging zich ook een radicaal linkse zijde ontwikkelen in Frankrijk. Al deze ontwikkelingen maakten van Frankrijk een zeer verdeelde en zwakke staat die gekenmerkt werd door een sterke links-rechts scheiding en vatbaar was voor extremisme van beide kanten (Davies, 2004)

3.3.2 Links radicalisme in Frankrijk tijdens het interbellum

De Derde Republiek in Frankrijk kwam dus duidelijk onder druk te staan. Daarbij werd de invloed van de communisten pas echt duidelijk in de jaren 30 (Smith, Audion-Rouzeau, & Becker, 2003). In die periode vormde zich in Frankrijk het linkse Front Populaire (Volksfront) onder invloed van een groep jonge mensen (Jackson, 1990). Dit was een coalitie van socialisten, radicalen en communisten met als leiders Leon Blum en Francois Mitterand (Columbia University, 2012). Onder meer de gematigd linkse sociaal democraten van SFIO (Section Francaise de l'Internationale Ouvrière) en de PRS (Parti-Radicale Socialiste) maakten hier deel van uit. Zij hadden als doel op een democratische manier deel te nemen aan het politieke toneel en zich daarbij vooral te verzetten tegen Charles de Gaulle, maar werden daarin nogal overschaduwd door het totalitaire karakter van hun Russische partners (Courtois & Kramer, 1999).

De communisten van de PCF die was opgericht in 1920 deden initieel dan weer niet mee aan het Front Populaire, wat de interne tegenstellingen aan linkerkzijde duidelijk maakten. De regels die het Comintern opgelegd had werden duidelijk gevolgd door de communisten, maar het water bleek ook gewoon te diep tussen SFIO en PCF. De Comintern was in die tijd wel duidelijk radicaler en weerspiegelde de standpunten van de SU, maar de Fransen zelf waren niet echt zo radicaal van geest. Later zou men op de beslissing terugkomen om de PCF uit te sluiten (Jackson, 1990).

In 1935 trekt het Volksfront naar de verkiezingen, maar een gezamenlijk verkiezingsprogramma hadden ze niet. Toch behaalden ze samen een meerderheid van de zetels. Gematigd links SFIO-lid Leon Blum kreeg de titel van premier en was de eerste socialist die deze functie bekleedde. Opnieuw bleven de communisten aan de zijlijn staan, aangezien ze zich niet aansloten bij de regering en geen ministerposten kregen (Columbia University, 2012; Jackson, 1990).

Tijdens de regeerperiode braken er stakingen uit onder werknemers, wederom wegens ontevredenheid met hun lage lonen en hun lange werkdagen. De regering reageerde hierop door de lonen te laten stijgen en het stakingsrecht in te voeren. PCF en SFIO wouden

verregaande sociale hervormingen, maar andere leden van het Volksfront wouden hier niet in meegaan. Ook over de steun aan de Spaanse Republikeinen, die ook een Volksfront hadden gevormd en een burgeroorlog hadden gestart, leidden tot enige onenigheid tussen partijen. Bovendien was premier Blum een Jood, iets wat extreem rechts maar al te graag benadrukte om links zo in diskrediet te brengen. Blum werd door hen aangevallen en bijna doodgeslagen (Colton, 1987).

Omwille van de economische crisis moest Blum in 1937 zijn ontslag nemen als premier. Chautemps, een radicaal, werd zijn opvolger. Dit was slechts van korte duur, want Blum zou opnieuw premier worden in 1938. Ook deze regeerperiode was van korte duur (Jackson, 1990; Price, 2014). Niet veel daarna brak de Tweede Wereldoorlog uit (Columbia University, 2012).

3.3.3 Dreiging van links radicalisme

Er kan in deze periode dus moeilijk van een standvastige regering gesproken worden, laat staan van een sterk verenigd links toneel. Het Volksfront slaagde er in om links samen te roepen, maar bleek intern toch verdeeld. Opnieuw is er hier van radicalisme zeer zeker sprake. Dit aangezien de communistische ideeën van gelijkheid en klassenloosheid afweken van de huidige organisatie van de kapitalistische maatschappij en communisten dus verregaande hervormingen nastreefden. Hervormingen die er ook tijdens het interbellum niet kwamen.

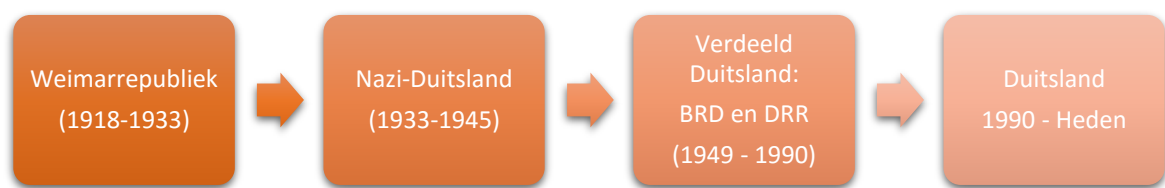
Links kwam echter nooit extremistisch, laat staan terroristisch naar voor. Hun radicale gedachten probeerden ze dan ook duidelijk op een democratische manier na te streven, mede door op de komen in de verkiezingen en duidelijk deel te willen uitmaken van de democratie.

3.4 Duitsland

3.4.1 Politieke en sociale context

Voor Duitsland was het interbellum geen makkelijke periode. Na de oorlog leden veel Duitsers aan honger en armoede. Duitsland moest de komende jaren ook zeer veel geld betalen om de schade van de oorlog te herstellen. Het land moest eveneens al zijn kolonies afstaan. De Duitsers hadden echter niet zien aankomen dat zij tijdens het Verdrag van Versailles in 1919 de schuld van de oorlog zouden krijgen en spraken dan ook over een ‘gedicteerde vrede’ (Goossen, 2015).

Daarenboven was de Duitse Mark amper nog iets waard, waardoor de lonen van de arme arbeiders laag bleven. Dit alles leidde tot onrust en zowel uit linkse als rechtse hoek kwam er protest en kritiek op de regering, die een crisis doormaakte aan het begin van het interbellum. Hitler speelde hier maar al te graag op in en won vanaf deze periode hier en daar al aan sympathie. Vanaf 1924 kon Duitsland weer enige welvaart opbouwen, maar zoals in andere landen kregen ze in 1929 een koude douche ten gevolge van de beurscrash. Als gevolg hiervan gingen mensen radicaler stemmen en dit kon twee kanten uit: de KPD of de NSDAP (Goossen, 2015; Hett, 2014; Columbia University, 2012).

Figuur 6: Weergave van de verschillende regeringsvormen in Duitsland sinds WO I (Columbia University, 2012)

3.4.2 Links radicalisme in Duitsland tijdens het interbellum

Na de oorlog kreeg ene Friedrich Ebert de leiding over de Duitse sociaal democraten, de SPD. Na WO I hadden deze sociaal democraten maar net kunnen vermijden dat de radicalen een ware burgeroorlog en revolutie gestart waren. In januari van 1918 vonden de eerste nationale verkiezingen plaats. De overwinning ging naar de sociaal democraten van SPD en het christendemocratische Zentrum. Ebert werd benoemd als rijkspresident (Goossen, 2015).

Maar niet iedereen was hier even blij mee. De communisten, onder leiding van Rosa Luxemburg en Karl Liebknecht, wouden nog steeds een communistische revolutie op gang brengen. Zij richtten dan ook de KPD, de communistische Duitse Partij, op uit de restanten van de vroegere Spartakusbond. Onderhandelingen met Ebert draaiden op niets uit. In 1918-1919 brak bijgevolg de Novemberrevolutie in Berlijn uit, die ook stakingen en heel wat geweld met zich meebracht. Ebert beval zijn leger, het Freikorps, om deze neer te slaan. Luxemburg en Liebknecht werden vervolgens gearresteerd en later vermoord. Ebert startte hierna de nieuwe Duitse Republiek, de zogeheten Weimarrepubliek (Thelen, 1991; Goossen, 2015; Admin, 2013; Joll & Martel, 2007; Brouâe, 2005; Ryder, 2008).

Maar de nieuwe Duitse Republiek bleef kritiek slikken, zowel van linker als rechterzijde. Socialisten en communisten bleven streven voor meer invloed van het volk en als het even kon ook een communistische revolutie. Langs rechts waren er de nationalistisch gezinde conservatieven die de republikeinen als landsverraders zagen die er zomaar mee akkoord waren gegaan dat Duitsland de schuld kreeg na WO I. Links en rechts stonden vanaf dan lijnrecht tegenover elkaar en organiseerden stakingen, rellen, politieke moorden en pogingen tot staatsgrepen. Langs rechts dook Hitler op in dit verhaal rond 1923. Er kwam dus een felle strijd onder extremisten, die niet alleen bij de bevolking, maar ook binnen de politiek voor een echte breuklijn zorgde (Goossen, 2015).

In de jaren nadien zou Duitsland meerdere pogingen ondernemen om zijn schulden ten gevolge van de oorlog te verlagen en zo weer wat rust te brengen in het land, wat hen uiteindelijk lukt. Hierdoor konden ze de enorme inflatie waarmee ze te maken kregen tot een einde brengen. Vanaf 1924 spreekt men in Duitsland van die Goldenen Zwanziger Jahre, maar eigenlijk waren het enkel de rijksten die zich in die tijd nog meer konden verrijken (Goossen, 2015).

In 1929 stortte de beurs in, wat tot wereldwijde economische crisis leidde. Ook in Duitsland leidde dit tot werkloosheid, inflatie en armoede. Fabrieken moesten sluiten omdat buitenlandse investeerders hun kapitaal wegtrokken. In 1930 keurde de toenmalige bondskanselier Brüning van de Zentrumspartij bezuinigingsmaatregelen af, wat ertoe leidde dat vele mensen uit protest op radicale partijen als de KDP en de NSDAP gingen stemmen. NSDAP was sterk nationalistisch en tegen de joden. Hitler vond de vrede van Versailles een schandelijke vertoning. In 1932 was de NSDAP de sterkste partij van de Rijksdag (Goossen, 2015).

In 1933 werd Hitler Rijkskanselier. De nazi's, Hitlers aanhangers, keerden zich tegen hun tegenstanders, vooral de sociaal democraten en de communisten. Hitler deed er alles aan om de communisten te weren. Toen de Reichsdag in 1933 in brand werd gestoken, kregen de communisten hiervan de schuld, hoewel tot op de dag van vandaag niet bewezen is dat zij dit ook effectief gedaan hebben. Persoonlijke vrijheid, vrijheid van meningsuiting, recht op houden bijeenkomsten, telefoon-, brief- en telegraafgeheim en andere grondrechten werden opgeheven onder het mom om 'de communistische terrorisme' een halt toe te roepen. Hitler ontbond eveneens alle politieke partijen en boeren en arbeiders werden uit

hun rechten ontzet. De KPD verloor ook veel van zijn aanhang en kon geen politieke campagne meer voeren (Goossen, 2015; Hett, 2015; Boterman & Vogel, 2003).

3.4.3 Dreiging van links radicalisme

Opnieuw werd voor deze periode vastgesteld dat er wel degelijk links radicalisme aanwezig was, onder meer door de opkomst van de KPB. Echter is er nu ook van extremisme sprake, aangezien het zoals vermeld vaak tot geweld kwam tussen links en rechts bij rellen in de novemberrevolutie en er ook enkele politieke moorden werden gepleegd. Maar links heeft dit niet lang volgehouden en hun invloed werd dan ook al snel de kop ingedrukt door gematigdere linksen van de SPD en later ook door de fascistten. Er was op dit moment dus beperkte dreiging uit linkse hoek, onder de vorm van enkele links extremisten. Maar deze dreiging heeft door de tegenreactie van rechts niet lang standgehouden.

3.5 Algemene conclusie

In zowel België, Frankrijk als Duitsland is er in het interbellum de opkomst van radicaal linksen in de partijpolitiek. Dit onder de vorm van de communistische partijen. In Frankrijk en België kwamen zij niet echt als extremistisch of terroristisch naar buiten. Communisten bleven deelnemen aan de partijpolitiek en beperkten zich tot protest en stakingen wanneer ze hun mening wouden uitten. Aan de andere kant zagen we meer geweld in Duitsland. Dit is mogelijk te verklaren door het feit dat zich in Duitsland op dat moment ook een sterke radicaal rechtse zijde aftekende. Daden van geweld kwamen dan ook voor tussen de radicaal linkse en rechtse zijdes.

4. Wereldoorlog II

4.1 Europa tijdens Wereldoorlog II

De Tweede Wereldoorlog brak uit in 1939. Net als bij WO I was er sprake van blokvorming, ditmaal tussen de geallieerden en de asmogendheden. De geallieerden bestonden uit landen als Groot-Brittannië, Frankrijk, Rusland en de VS. De asmogendheden bevatten Duitsland, Italië en Japan. Initieel werkten Duitsland en Rusland nog samen, en wouden ze samen Oost-Europa inpalmen. Hun samenwerking werd echter stopgezet toen Duitsland in 1941 Rusland binnenviel. De diplomatieke blokvorming weerspiegeld enigszins de tegenstellingen en frustraties die nog leefden na WO I. Opnieuw speelde

Duitsland een hoofdrol in het verhaal (Columbia University, 2012; Goossen, 2015; De Wever, 2011).

Deze hoofdrol valt dan ook te verklaren door de gevolgen van WO I. Het feit dat Duitsland de schuld had gekregen en na de oorlog in een economische malaise terecht kwam, gooide enkel olie op het vuur. Hun agressieve houding tegenover andere landen was dan ook dé aanleiding voor de uitbraak van WO II (De Wever, 2011).

In 1941 werden de problemen pas echt globaal, meer landen raakten betrokken en gaskamers werden opgericht. Hitler besloot dat jaar ook Rusland binnen te vallen, maar had de koude winter daar onderschat. De Sovjet Unie wist zijn situatie te redden. In 1942 besloten de Amerikanen zich opnieuw te moeien met de oorlog. Ondertussen bleven de massamoorden op de joden door de nazi's doorgaan. Uiteindelijk zou de oorlog eindigen in 1945 (Columbia University, 2012).

4.2 België

4.1.1 Politieke en sociale context

In België werd tijdens WO II de zogenaamde politiek van het minste kwaad gevoerd. Koning Leopold III wou de schade voor zijn eigen bevolking zo veel mogelijk beperken en deed zelfs een poging om het op een akkoord met Hitler te smijten (De Wever, 2011). Na 18 dagen oorlog besloot de koning dan ook tot overgave. Dit leidde tot een breuk tussen de regering en de monarch, waardoor na de oorlog de koningskwestie zou ontstaan (Belgische Federale Overheidsdiensten, 2016).

De oorlog leidde ook tot het ontstaan van verzetsbewegingen aan zowel de linkse als rechtse kant van het politieke spectrum. Waar rechtse verzetslieden vooral het vaderland wouden beschermen tegen de Duitse bezetter, wouden linksen voornamelijk de democratie behouden. Tot 1941 waren de communisten, die samen met de democraten het linkse verzet vormden, buiten schot gebleven. Hitler had immers met Stalin een pact gesloten waarin hij beloofde de communisten niet aan te vallen. In 1941 brak er echter een oorlog uit tussen de Duitsers aan de ene zijde en de Sovjet Unie aan de andere, waardoor communisten niet langer veilig waren (De Wever, 2011).

4.1.2 Links radicalisme in België tijdens WO II

In België kon men de meest radicalen dus vinden binnen het verzet. Het verzet is een verzameling van groepen die zich tegen de oorlog en de bezetter keerden. Hierbinnen waren

zowel gematigd als radicalere rechtse en linkse groeperingen te vinden (Witte, Craeybeckx, & Meynen, 2005).

Het Onafhankelijkheidsfront was de grootste groep binnen het verzet tijdens WO II en werd in 1941 opgericht op initiatief van de KPB. Julien Lahaut nam de leiding van deze groep. Onder hun bekendste daden worden de werknemersstaking in Luik gerekend, waarbij 100 000 werknemers betrokken waren. In 1943 zouden zij ook een verzetseditie van *Le Soir* publiceerden (van Doorslaer & Verhelst, 1987).

Daarnaast was er ook een groep van socialisten en communisten die het Belgisch leger der Partizanen genoemd werden. Zij hielpen ondergedoken personen en waren ook bewapend. Ze gingen eveneens over tot het plegen van geweld en zelfs terrorisme onder de vorm van aanslagen op voornamelijk spoorverkeer als telefoon- en telegraafverbindingen. Ze maakten dus ook menselijke slachtoffers, aangezien ze ook moorden pleegden op collaborateurs. Omwille van hun communistische karakter, ging men het Partizanenleger echter niet toelaten tot het gewone Belgische leger (Moore, 2000; Bauer, 1994).

In België was er ook een tak van de verzetsgroep Rote Kapelle⁸ te vinden, die eveneens communistisch was. Zij ontstonden reeds voor de oorlog in 1933 en strenden voor de Joden en de andersdenkenden. Die Rote Kapelle kreeg daarbij ondersteuning van het Rode Leger en de Sovjet-Unie. Hun voornaamste bezigheid betrof spionage. Hun praktijken moesten ze stopzetten toen een van hun leden tijdens een marteling de organisatie prijs gaf. Verschillende leden van Die Rote Kapelle werden vervolgens opgepakt en naar concentratiekampen gestuurd of geëxecuteerd (D'udekem D'acoz, 2002; Bernard, 1966).

4.2.3 Dreiging van links radicalisme

Communisten en linksen in het verzet kunnen in deze periode radicaal genoemd worden, aangezien zij het einde van de oorlog wouden en de democratie wilden herstellen. Dit zijn ideeën die in deze periode zeer sterk afweken van de manier waarop de Duitse bezetter België domineerde.

Radicaal links zorgde tijdens de WO II ook voor dreiging door deel te nemen aan het verzet. Aangezien sommigen onder hen aanslagen pleegden en er vermoord werd, is er hier wel sprake van extremisme en terrorisme.

⁸ Rote Kapelle wordt ook later, bij het onderdeel over Duitsland, besproken.

Echter waren er ook vele verzetslieden die vooral spioneerden en staakten, zaken die niet meteen binnen de definitie van extremisme passen aangezien hier weinig geweld aan te pas komt. Ook mogen we niet vergeten dat we hier spreken over een oorlogssituatie, waar sowieso al geweld aan te pas komt. Het geweld gebruikt door links werd hierdoor dan ook mede uitgelokt. Hoewel er dus duidelijk dreiging uit linkse hoek kwam, was dit zeker en vast niet de enige dreiging waarmee het land te maken kreeg. Er waren bijvoorbeeld ook rechtsgezinden die deelnamen aan het verzet (De Wever, 2011). Het is goed mogelijk dat het geweld gebruikt door links in deze periode dan ook vooral uitgelokt werd gezien de oorlogssituatie.

4.3 Frankrijk

4.3.1 Politieke en sociale context

Frankrijk en Groot-Brittannië waren als lid van de geallieerden de grote vijanden van de Duitsers. Daarom wouden de Duitsers deze landen bezetten. In het geval van Frankrijk lukte dit al vrij snel. In de periode van mei en juni 1940 slaagden de Duitsers er in om een groot deel van Frankrijk in hun macht te krijgen. Dit was voornamelijk het noorden van Frankrijk. Het Zuiden van Frankrijk werd het ‘Vrije Frankrijk’ genoemd. Echter waren zij eveneens een marionet van de Duitse nazi's. Hun regering onder leiding van Phillipe Pétain, die de Vichyregering genoemd werd, ging namelijk collaboreren met Duitsland en deed ook mee aan de holocaust. Pétain had namelijk een wapenstilstand onderhandeld met de bezetter. De geallieerden wouden de Vichyregering daarom ook niet erkennen (Columbia University, 2012; Davies, 2004; Jackson, 2001). Er kwam een einde aan de Duitse bezetting in 1944, toen de Fransen hen konden verdrijven. Twee jaar later werd de Vierde Franse Republiek gestart (Columbia University, 2012).

Figuur 7: Overzicht van de Franse politieke regimes tijdens en na de Tweede Wereldoorlog (Columbia University, 2012)

4.3.2 Links radicalisme in Frankrijk tijdens WO II

Net als in vele andere landen, kwam de radicale dreiging uit de hoek van het verzet. Ook in Frankrijk waren de leden van de verzetsgroepen van verschillende afkomst: links, rechts, joods, christelijk, etc. Toch was dit een relatief kleine groep binnen de totale Franse bevolking. De meerderheid ondernam geen actie tegen de bezetting, of L'Occupation zoals de Fransen het noemden, en nam een afwachtende houding aan (Cobb, 2009).

Binnen de groepen die zich verzetten, tekenden zich ook twee zijdes af. Enerzijds waren diegenen die het Vrije Frankrijk van de gevluchte Charles De Gaulle steunden. De Gaulle had als doel de oorlog verder te zetten en de eer van Frankrijk hoog te houden. Na de oorlog zouden ze dan de macht grijpen in het Franse Keizerrijk. Aan de andere kant stonden de verzetslieden die ook de nazi's wegwouden uit Duitsland, maar niet zo verenigd of gedisciplineerd waren. Dit verzet bestond uit vele verschillende groeperingen, gaande van extreem links tot extreem rechts. Hun overkoepelende doelstelling was een revolutie ontketen en in feite een meer socialistische weg inslaan met Frankrijk en de republiek te behouden (Cobb, 2009).

4.3.3 Het linkse verzet in Frankrijk

Bij het begin van de oorlog hadden Duitsland en Rusland het Molotov Von Ribbentroppact gesloten, waardoor beide landen elkaar niet zouden aanvallen en als bondgenoten werden aanschouwd. De Franse regering reageerde hierop door de communistische partij PCF te verbieden in Frankrijk. De onderhandelde wapenstilstand tussen Frankrijk en Duitsland van Pétain leidde er later toe dat de Duitse Gestapo vrij de jacht kon openen op socialist en communisten (Jackson, 2001). Communisten werden hierdoor gedwongen onder te duiken en namen een zeer anti-oorlogsgezinde houding aan. In het begin zouden de communisten vooral individuele acties van verzet ondernemen, maar vanaf 1941 vormden ze de verzetsgroep Francs tireurs et partisans français (FTP) (Guidoni & Verdier, 1999).

De FTP was meteen de grootste groep binnen het verzet. Zij riepen op om zo veel mogelijk Duitsers tegen te houden, iets waar veel communisten het moeilijk mee hadden. In het verleden hadden zij vaak getracht vreedevol te blijven en moorden en sabotage pasten niet binnen die filosofie. Daarom wendde de partijleiding zich tot de jongere tak, Les Jeunesses Communistes, die wel bereid waren tot vechten. De leden van deze groep waren niet alleen jonger, maar ook armer dan de leden van de FTP en kwamen vaak uit het arbeidersmilieu (Cobb, 2009). De jeugd werd vervolgens geïntegreerd in de FTP. In totaal zou de

groepering uit zo'n honderdduizend man, voornamelijk communisten, hebben bestaan (Davies, 2004; Guidoni & Verdier, 1999). FTP ondernam voornamelijk sabotages, maar zou ook overgaan tot geweld: door een granaat te smijten in een groep trainende soldaten, door gebouwen waarin Duitsers aanwezig waren aan te vallen of door Duitse legerofficieren rechtstreeks aan te vallen (Todd & Wieviorka, 2016). Opvallend was dat de FTP aan het einde van de bezetting niet doorduwde zodat het tot een revolutie kwam, hoewel sommigen dit zeker wouden. Stalin en de Sovjet Unie hadden er immers op gehamerd dat de communisten zouden samenwerken met de geallieerden na de oorlog (Cobb, 2009).

Aan de linkse socialistische zijde werd het verzet georganiseerd als het Comité d'action socialiste (CAS) door Daniel Mayer, een aanhanger van Léon Blum (Guidoni & Verdier, 1999). CAS bestond uit leden van negen socialistische partijen, maar socialisten die gestemd hadden op Pétain mochten niet meedoen (Jackson, 2001). CAS wou vooral de socialistische partijen verenigen en op politiek vlak weerwerk bieden voor de bezetter. Daarvoor zouden ze ook verschillende politieke pamfletten verspreiden (Todd & Wieviorka, 2016). In 1943 wordt CAS omgevormd tot de SFIO clandestine (Pradoux, 2002).

4.3.4 Dreiging van links radicalisme

Links trad tijdens WO II zeker en vast radicaal op en zette zich in zijn gedachtengoed sterk af van dat van de Franse regering en de Duitse bezetter. In het geval van het communistische FTP kan ook gesproken worden van echt extremisme en terrorisme. Anderzijds illustreert de aanwezigheid van het socialistische CAS dat er ook linksen waren die eerder vredevol en democratisch weerwerk wouden bieden.

Links radicalisme zorgde dus voor dreiging. Echter moet hier ook de kanttekening gemaakt worden dat linksen niet de enigen waren die toetraden tot het verzet en gewelddadig handelden, maar er ook verzetsgroepen met andere ideologische overtuigingen aanwezig waren (Todd & Wieviorka, 2016).

4.4 Duitsland

4.4.1 Politieke en sociale context

Bij de start van WO II in 1939-1940 neemt de extreem rechtse partij NSDAP de macht over in Duitsland. Dit was het gevolg van een groeiend ongenoegen bij de bevolking ten gevolge

van de politieke en economische crisis die woedde tijdens het interbellum. De NSDAP van Hitler beloofde hier iets aan te doen, door hun binnen- en buitenlandse vijanden aan te pakken. Wie deze vijanden waren, bleek een belangrijk overblijfsel te zijn van de Eerste Wereldoorlog. Duitsland werd toen als verliezer zeer zwaar gestraft door de Westerse, overwinnende landen en voelde zich vernederd. Internationaal gezien waren onder meer de Fransen en de Britten de grootste vijanden van de Duitsers. In Duitsland zelf waren vooral de joden en de communisten het doelwit. Zij hadden de Duitsers immer 'een dolk in de rug gestoken' na het einde van de Eerste Wereldoorlog, aldus NSDAP (De Wever, 2011).

Initieel stonden de Russen nog aan de kant van de Duitsers. Zoals eerder gezegd sloten zij een samenwerkingsverbond en niet-aanvalspact: het Molotov von Ribbentropact. Samen bezetten ze onder meer Polen, maar uiteindelijk kwam het tot onenigheid tussen beide partijen. Duitsland viel Rusland binnen, wat niet in dank werd afgenomen en tot de Winteroorlog leidde (Columbia University, 2012).

4.4.2 Links radicalisme in Duitsland tijdens WO II

Het algemene verhaal in Duitsland was tijdens de oorlog dus vrij rechts, aangezien het nazisme de machtspositie in handen had. Joden werden vervolgd en Duitsland deed zijn best om zo veel mogelijk landen op een zeer gewelddadige manier te bezetten (Columbia University, 2012; Goossen, 2015).

Toch is er ook een linkerkant aan het verhaal. Net als in België en Frankrijk, waren er in Duitsland mensen die zich niet zomaar neerlegden bij de huidige Duitse politieke situatie en de oorlogsvoering. Zij maakten deel uit van het verzet, dat zich tegen de nazi's richtte. Meestal waren dit kleinere en dan ook eerder geïsoleerde groepen. Ze waren niet in staat om een echte politieke oppositie te verenigen. Hun acties bestonden voornamelijk uit kleine dingen: aanslagen op nazi's of sabotage. Een echte strategie kenden ze niet, behalve dan dat ze een einde wouden maken aan het huidige regime en de oorlog. Net als in andere landen, kwamen de verzetslieden van verschillende achtergronden en hadden zij verschillende overtuigingen. Het verzet was onderling dan ook erg verdeeld (Hoffman, 1996; Boterman, 2011).

In de linkerhoek waren leden van de KPD actief, maar ook die Rote Kapelle die bestond uit onder meer communisten bracht weerwerk uit linkse hoek. Communisten waren sinds het interbellum namelijk hard onderdrukt geweest en met die reden vormde zich bij hen een kleine groep van verzet (Boterman, 2011).

Die Rote Kapelle, het Rode orkest, speelde info door aan Moskou, zowel politieke, militaire als economische info. Ze werden hiervoor geleid door de Russen. Veel literatuur over die Rote Kapelle is er niet of is sterk verouderd en vaag, waardoor het moeilijk is om een compleet beeld te vormen van hun acties. Toch blijkt dat spionage hun voornaamste activiteit was (Nelson, 2009; Bremmers, 2014). Die Rote Kapelle overleefde niet lang aangezien zij in 1942 reeds werden opgerold (Boterman, 2011).

De leden van KPD deden aan verzet door onder meer communistische vluchtelingen te beschermen en verbergen. In ruil hiervoor moesten deze mensen mee helpen om het fascisme in Duitsland te bestrijden. Dit deed men door onder andere geld in te zamelen voor het bekostigen van illegale transporten van documentmateriaal van en naar Duitsland. Andere verzetsleden werden aan grenzen gestationeerd en moesten daar helpen om mensen het land in of uit te smokkelen. Ook verspreidde men tijdschriften of pamfletten die anti-fascistisch waren. Net als bij die Rote Kapelle, werden deze verzetslieden sterk aangestuurd vanuit het communistische Rusland (Weijdeveld, 2014).

Verder was er ook nog de zogenaamde Baum Gruppe, die bestond uit joden met communistische sympathieën. Net als andere verzetsgroepen verspreiden zij pamfletten en dergelijke, maar zij gingen nog een stap verder. In Berlijn pleegde de verzetsgroep een aanslag op een anti-sovjettentoonstelling georganiseerd door nazi Goebbels: Das Sowjetparadies. Deze daad was meer bedoeld als statement, aangezien de Baum Gruppe geen slachtoffers wou maken. Na deze ene aanslag viel de Baum Gruppe dan ook wat uit elkaar, aangezien de nazi's uiterst hard optraden tegenover hen en vele leden fusilleerden (Boterman, 2011; Nelson, 2009; Nelson, 2015).

4.4.3 Dreiging van links radicalisme

Net als in de andere landen, dook in Duitsland dus ook verzet op uit links radicale hoek. Opnieuw waren zij niet echt extremistisch door hun acties, aangezien ze geen echte daden van geweld pleegden en vooral mensen smokkelden en spioneerden. Hoewel de Baum Gruppe een aanslag pleegde, is het moeilijk om op basis van deze ene daad het linkse verzet in zijn geheel als terroristisch te bestempelen. Daarenboven maakten ze zoals bedoeld ook geen slachtoffers bij deze aanslag.

Het verzet was daarenboven ook hier omvangrijker dan mensen uit het linkse milieu. Vele verschillende verzetsgroepen zorgden samen voor de bedreiging van het naziregime. Er kan

ook hier niet echt gesproken worden van sterke dreiging die enkel en alleen uit links radicale hoek afkomstig is.

4.5 Algemene conclusie

Links radicalisme kwam in deze periode duidelijk naar voor. Een links gedachtengoed was radicaal, aangezien het afweek van de rechtse ideologie van de Duitsers die op dat moment vele landen in Europa bezetten en in de ban hielden. In de verschillende landen dook er verzet op, en ook links maakte hier deel van uit. Sommige van de linkse groepen in het verzet ondernamen extremistische en zelfs terroristische acties tegen de bezetter. Links was dus dreigend, maar zij waren zeker niet de enige aan wie dreiging in deze periode toe te schrijven is. Immers kwam verzet er uit zeer veel hoeken en zorgde de extreem rechtse bezetter en de oorlog op zich ook al voor voldoende geweld.

5. Na-oorlogse periode: 1945 - 1960

5.1 Europa na de Tweede Wereldoorlog

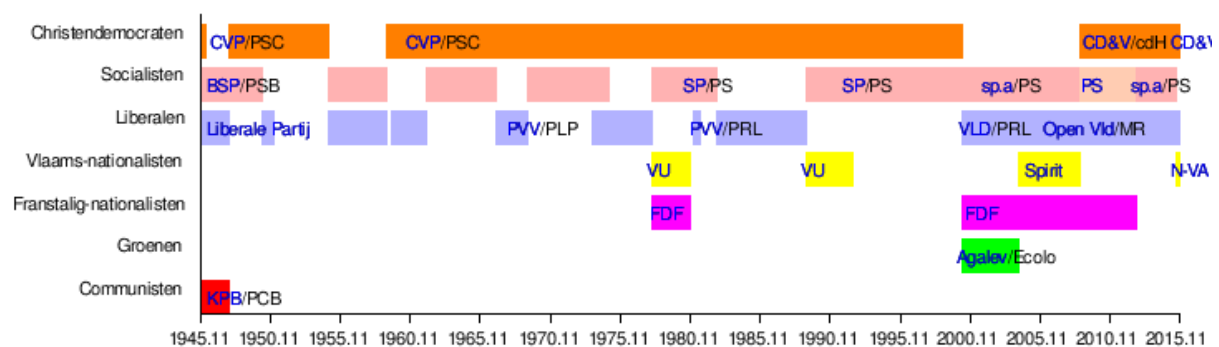
Aan het einde van WO II bleven vele landen achter met enorme materiële en economische schade, vooral gebouwen en transportlijnen waren er erg aan toe. Europa begon vanaf 1945 dan ook aan de heropbouw en de verschillende landen wouden zo snel mogelijk weer het ‘gewone leven’ oppakken. Deze heropbouw ging gepaard met de Repressie: aanhangers en medewerkers van het naziregime werden opgepakt, vervolgd en soms ter dood veroordeeld (Judt & Bos, 2006).

Toch kwam er na WO II geen echt einde aan de oorlogsvoering. De Koude Oorlog kende meteen in 1945 zijn start en zou Europa in de ban houden tot 1991. Deze oorlog was anders dan de gewapende wereldoorlogen, waarbij verschillende landen elkaar bekwamen aan het front. Tijdens deze oorlog was er sprake van een soort ‘gewapende vrede’ tussen enerzijds het kapitalistische Westen met als leider de Verenigde Staten en anderzijds het communistische Oosten met als leider de Sovjet Unie. Het feit dat de VS in 1947 het Marshallplan opstarten en zo hulp stuurden om Europa weer op te bouwen was dan ook niet louter een daad van barmhartigheid, maar een poging van de Amerikanen om Europa uit handen van de Sovjet-Unie te houden (Judt & Bos, 2006; Columbia University, 2012).

5.2 België

5.2.1 Politiek en sociale context

In België wou men na de Tweede Wereldoorlog de draad snel weer oppikken en terugkeren naar de situatie van voor de oorlog. Dit betekende een economisch liberalisme, verruimd burgerlijk parlementarisme en het begin van een sociale overlegpolitiek. De heropbouw in België verliep vrij vlot, zeker in vergelijking met andere landen (Judt & Bos, 2006).

Figuur 8: Samenstelling van de Belgische Regering vanaf 1945 (Wikipedia, 2015)

De oorlog had ook als gevolg dat er een enorme Repressie kwam van oorlogsmisdadigers en collaborateurs van de Duitse bezetter. Daarnaast zorgde de oorlog voor een crisis in de Belgische monarchie: de koningskwestie. Koning Leopold was tijdens WO II gevlucht naar het buitenland. En niet iedereen was na de oorlog zomaar bereid om de koning terug te nemen (De Wever, 2011).

5.2.2 Links radicalisme in België na WO II

De koningskwestie liet de politiek in België niet onberoerd. Politiek links, zowel de socialisten als de communisten, en de liberalen waren tegen de terugkeer van de koning. Aan de andere zijde waren er de katholieken, die wel zeer koningsgezind waren. Dit leidde tot spanning (De Wever, 2011; Witte, Craeybeckx, & Meynen, 2005).

Daarenboven wouden de politieke partijen ook van de communisten af. Hierbij speelde het feit dat de Amerikanen omwille van de Koude Oorlog niet goed overweg konden met de SU uiteraard een rol. Echter hadden de communisten in België net aan respect gewonnen omwille van hun aandeel in de oorlog en ook in het verzet, dat in de tussentijd wel ontwapend werd. Zij waren bijgevolg een grote voorstander van een strenge repressie van collaborateurs (De Wever, 2011).

De KPB trok na de oorlog vooral kiezers aan die voordien op de socialisten stemden. Om zich populair te maken bij dit kiespubliek, ging de KPB zich een beetje gematigder opstellen en bv. voor een monarchie pleiten terwijl ze in feite liever een republiek wouden. Conservatieve partijen zagen de KPB liever niet aan invloed winnen. Zij gingen de communisten daarom meenemen in de regering en hen op die manier proberen in toom te houden (Witte, Craeybeckx, & Meynen, 2005).

Van 1945 tot 1947 was er dan ook een gemengde regering in België die bestond uit socialisten, liberalen en communisten, zoals ook te zien is in Figuur 8. Echter gingen de mensen de communisten en de KPB vanaf dan steeds meer bekijken als collaborateurs van de nieuwe vijand, nl. de SU (De Wever, 2011). De socialisten speelden ook een rol bij de val van de KPB. Na de oorlog wouden de socialisten stemmers terugwinnen door sterk in te zetten op de heropbouw van België, maar ze moesten afrekenen met een groot tegenwicht van de communisten en dan ook nog eens veel radicalen in hun eigen vakbond, de ABVV. De BWP werd in bepaalde mate hersteld en pakte zijn partijpunten van voor de oorlog weer op. Maar ze ondergingen een naamsverandering: de BSP oftewel Belgische Socialistische Partij. Het gevolg van de heropleving van de socialisten was dat de KPB vanaf 1947 geen deel meer uitmaakte van de regering (Witte, Craeybeckx, & Meynen, 2005).

Later, in 1949, kreeg België dan weer even een volledig katholieke regering. Dit was het gevolg van de invoering van het vrouwenstemrecht: vrouwen stemden massaal voor de katholieke partij. De overwinning van de katholieken had ook belangrijke implicaties voor de koningskwestie. Hun ‘pro-monarchiestandpunt’ werd zo kracht bijgezet (Witte, Craeybeckx, & Meynen, 2005).

De vrees voor de terugkeer van de koning groeide daarom al snel en vooral in Wallonië was men hier niet blij mee. Er braken bijgevolg protesten uit en in Brussel werd een mars gehouden. Uiteindelijk zou na overleg tussen de drie grootste politieke partijen in België – de socialisten, liberalen en katholieken – om de monarchie te behouden met Boudewijn als nieuwe koning (De Wever, 2011; Witte, Craeybeckx, & Meynen, 2005).

Het was tijdens diens eedaflegging dat radicaal links zijn standpunt met betrekking tot België nogmaals zéér duidelijk maakte. Verschillende leden van de KPB, waaronder voorzitter Julien Lahaut, riepen toen “Vive la République”, om te benadrukken dat ze het niet eens waren met de monarchie. Enkele dagen later zou Lahaut vermoord worden in zijn woning door enkele aanhangers van koning Leopold (Gerard, De Ridder, & Muller, 2015).

Dit was een slag in het gezicht van de KPB. De partij kon na de oorlog eveneens niet veel verschil meer maken. Mede dankzij de Koude oorlog was de partij geïsoleerd geraakt en betekenden zij parlementair eigenlijk niets meer. Toch kende radicaal links een kleine heropleving met destaking van 1961 ten gevolge van de Eenheidswet (Hemmerijckx, 2004). Deze wet wou door grote besparingen iets doen aan de economische situatie van België. Onder meer op vlak van onderwijs, werkloosheidsuitkeringen en pensioenen werden besparingsmaatregelen opgelegd en belastingen werden verhoogd. Vanzelfsprekend was de bevolking hier niet erg tevreden mee. Ongeveer 700 000 stakers zouden zich verzetten tegen deze beslissing en een 300 betogingen vonden plaats. Het protest ontspoorde in Luik, waarbij tijdens straatgevechten twee doden vielen en er aanslagen gepleegd werden op hoogspanningskabels en bruggen en een trein tot ontsporen werd gebracht. Vooral de radicale Waalse arbeidersklasse was sterk vertegenwoordigd in de stakingen. In Vlaanderen wouden het linkse BSP en de ABVV zich dan weer distantiëren van de stakingen. Dit leidde nationaal gezien tot onenigheid in het linkse kamp. Uiteindelijk werd het op een compromis gegooid: BSP zou deelnemen aan de regering en de Eenheidswet werd goedgekeurd, weliswaar in afgezwakte vorm (Witte, Craeybeckx, & Meynen, 2005).

In de jaren 60 volgt er ook een emancipatiegolf waardoor een nieuwe postmaterialistische breuklijn ontstaat. Zaken als vrede en derdewereldpolitiek, alsook seksuele emancipatie komen op de voorgrond (De Wever, 2011).

5.2.3 Dreiging van links radicalisme

Links radicalisme is vlak na de oorlog zeker nog aanwezig, maar kan zijn stempel niet echt meer drukken. Ze zijn ook niet extremistisch of terroristisch op dat moment, aangezien zij deelnemen aan de politiek en dus democratisch ingesteld zijn. Ze schoven zelfs hun republikeinse visie opzij om de vrede te bewaren. Daarna verdwenen ze omwille van politieke tegenstand en de negatieve visie ten aanzien van communisten van het toneel. Echt dreigend waren ze hier dus niet.

Echter kan de stakingsgolf van de Waalse arbeiders in 1961 wel radicaal en ook extremistisch en zelfs terroristisch genoemd worden. Dit in die zin dat arbeiders geweld gebruikten in straatgevechten en gericht aanslagen pleegden op bepaalde infrastructuur zoals de trein. Echter was dit één geval en bleef het aantal dodelijke slachtoffers beperkt. Ook hier is het moeilijk om van een grote dreiging van radicaal links te spreken.

5.3 Frankrijk

5.3.1 Politiek en sociale context

Na WO II werd Frankrijk opnieuw een republiek, de vierde ondertussen. Net als in andere landen, werd in Frankrijk ook veel schade geleden tijdens de oorlog. Frankrijk kon zich toch relatief snel heropbouwen, mede met Amerikaanse steun, hoewel dit trager verliep dan in België (Judt & Bos, 2006).

In de jaren vlak na de oorlog waren de communisten en socialisten de sterkste partij in Frankrijk. Hun zege was echter maar van korte duur, omdat nieuwe coalities gevormd werden waar de communisten geen deel meer van uitmaakten. De Vierde Franse Republiek was ook niet echt politiek stabiel. Na enkele conflicten tussen Frankrijk en zijn kolonies, kwam er dan ook een einde aan deze republiek. Onder De Gaule werd vervolgens de Vijfde republiek opgestart in 1958. De Gaule wou de Franse prestige herstellen. In 1968 braken studentenprotesten uit (Columbia University, 2012)

5.3.2 Links radicalisme in Frankrijk na WO II

Vlak na de oorlog lag Frankrijk in duigen: steden waren verwoest en transport was onmogelijk geworden door schade aan spoorlijnen. De Fransen waren allemaal van mening dat hier zo snel mogelijk iets aan gedaan moest worden, wat enorme eenheid in Frankrijk met zich meebracht. De verschillende politieke partijen, ook politiek links, schoven hun belangen en eisen aan de kant en hadden maar één doel voor ogen: samen Frankrijk weer opbouwen. De voorlopige regering van Charles de Gaule uit 1944 speelde hierbij een belangrijke rol: hij zou de Franse republiek heropbouwen en het Frankrijk van voor de oorlog herstellen, wat mede dankzij Amerikaanse hulp ook lukte. Daarna trad de Gaule af, hij ging er immers van uit dat hij weer verkozen zou worden door de bevolking (Kelly, 2008).

Echter konden de communisten na de oorlog nog altijd op veel sympathie rekenen, zeker gezien hun rol in het verzet en hun idealen als solidariteit en rechtvaardigheid (Kelly, 2008). De Gaule had er geen geheim van gemaakt anti-communistisch te zijn en te vrezen voor een communistische revolutie. Hij had hun belangrijke rol in het verzet dan ook toegeschreven aan de bereidwilligheid van het volk en niet aan de communistische ideologie. Dit was echter een opinie die de Fransen niet deelden (Jackson, 2003).

Het waren bijgevolg de communisten van PCF en ook socialisten die de verkiezingen na de oorlog wonnen. In de periode 1945-1946 waren de communisten onder leider Maurice Thorez zelfs de grootste partij in Frankrijk (Columbia University, 2012). Zij zouden dan ook aan de macht zijn aan de start van de Vierde Franse Republiek. Echter was de politieke euforie en eenheid afgelopen tegen 1947, toen politieke strubbelingen weer de kop opstaken. Radicaal linkse marxisten pleitten opnieuw voor economische verandering en behoud van de Republiek, terwijl politiek rechts een restauratie van de monarchie wou (Kelly, 2008).

De Republiek raakte hierdoor erg verdeeld en ook koloniale strubbelingen deden hier niet veel goeds aan. Communisten werden sinds 1947 verwezen naar de oppositie. Dit was mede te danken aan de groeiende aandacht voor de Koude Oorlog en het feit dat de PCF en hun voorzitter Thorez werden geassocieerd met de nieuwe vijand: de Sovjet Unie en Stalin (Columbia University, 2012).

De Gaule pikte maar al te graag in op deze situatie en benadrukte meermaals dat de Vierde Republiek slecht georganiseerd en incompetent was. Meer en meer mensen kregen hier oren naar en in 1958 zou de Gaule uiteindelijk worden verkozen als president van de door hem opgerichte Vijfde Franse Republiek (Jackson, 2003).

5.3.3 Dreiging van links radicalisme

Net als in België, is het succes van de communisten en hun radicaal linkse ideeëngoed slechts van korte duur na de oorlog. Mede door de gebeurtenissen van de Koude Oorlog en de houding van de Gaule verdwijnen zij al snel op de achtergrond. Extremistisch en terroristisch zijn ze echter nooit in deze periode.

5.4 Duitsland

5.4.1 Politieke en sociale context

Duitsland kwam net als tijdens WO I als verliezer uit de bus na WO II. Het land was door de vele bombardementen danig verwoest, maar anders dan in België en Frankrijk raakte Duitsland niet zo snel hersteld. Hun lot viel dan ook wederom in handen van de overwinnaars van de oorlog, ditmaal de geallieerden. Tijdens de Conferentie van Jalta werd besloten om het Duitse grondgebied onder de overwinnaars te verdelen, wat in 1949 ook effectief in praktijk werd omgezet. De Sovjet-Unie kreeg hierbij Oost-Duitsland in handen, dat de naam DDR meekreeg en communistisch werd. De Westerse landen kregen West-

Duitsland in handen en doopten het de BRD, de Bondsrepubliek Duitsland, die kapitalistisch was. Ook hoofdstad Berlijn werd in twee gesplitst (Columbia University, 2012).

Beide delen van Duitsland waren vrij zelfstandige landen, met elk hun eigen strubbelingen. Algemeen gezien ging het er in de BRD veel beter aan toe voor de bevolking dan in de DDR. DDR was dan wel communistisch, maar paradoxaal genoeg ook een dictatuur. Van Stalin mocht er dan ook maar één partij zijn in het land. Zoals het communisme voorschreef, was ook het bezit van luxeproducten uit den boze (Maier, 1999).

In 1952 werd de scheiding tussen BRD en DDR fysiek gemaakt via de plaatsing van een prikkeldraad, die in 1961 omgebouwd werd tot de Berlijnse Muur. Het duurde tot 1985 voor het régime in de BRD versoepelde, onder het bewind van SU leider Gorbatsjov. Aan de scheiding van beide landen kwam pas een einde in 1989 na de Val van de Berlijnse Muur en de Duitse Hereniging (Maier, 1999).

5.4.2 Links radicalisme in Duitsland na WO II

Het leven in Oost- en West-Duitsland zag er heel anders uit. Daarom worden beide delen hier afzonderlijk besproken.

5.4.2.1 *Het communistische Oost-Duitsland*

Oost-Duitsland werd zoals eerder gezegd geleid door één partij, de SED, die in feite een fusie was van de voormalige socialistische en communistische partijen van Duitsland. Andere politieke partijen werden door de Sovjet Unie volledig buiten spel gezet. De communisten, die tot het einde van de oorlog massaal in de gevangenis en concentratiekampen gezeten hadden, konden nu naar buiten komen en de macht grijpen. Ze uitten hun sympathie voor andere communisten door onder andere straten in Oost Duitsland te vernoemen naar vermoorde KPD-leden Karl Liebknecht en Rosa Luxemburg (Maier, 1999).

Oost-Duitsland had echter te kampen met vrij slechte levensomstandigheden: er waren voedseltekorten en economische moeilijkheden. In ware communistisch zin werden ook veel zaken gecentraliseerd: landgoed en fabrieken werden gemeenschappelijk gemaakt door de communistische regering. De bevolking was het hier allemaal niet mee eens en de arbeiders kwamen daarom massaal op straat in 1953 en ging ook aan het staken. Zij spraken zich uit tegen de regering en de SU. De Volkspolizei en het Rode leger van de SU sloegen

deze opstand hardhandig neer, en er vielen verschillende doden onder de protestanten. Vele mensen hadden daarna dan ook schrik om zich opnieuw uit te spreken tegen het regime. De SU besloot toch een beetje op hun protest in te gaan en wist de gemoederen wat te bedaren door geld in te zamelen en herstellingen van oorlogsschade uit te voeren. Desondanks vluchtten steeds meer mensen van Oost naar West-Duitsland door over de Berlijnse Muur te klimmen. Vóór de bouw van de muur was er dan weer een netwerk van sluiproutes waarlangs men naar het Westen kon ontsnappen. Velen onder hen werden hierbij doodgeschoten (Columbia University, 2012).

5.4.2.2 Het kapitalistische West-Duitsland

Anders dan Oost-Duitsland was West-Duitsland een republiek en kende dus meer dan één politieke partij. Officieel gezien hadden beide delen van Duitsland geen enkel contact met elkaar. De nieuwe republiek had een gelijkaardige structuur als de Weimarrepubliek uit het interbellum. De BRD werd als enige deel van Duitsland officieel erkend door West-Europa en Amerika. Zij kregen in tegenstelling tot het DDR wel steun bij hun heropbouw en kenden al snel een ware economische boost (Columbia University, 2012).

West-Duitsland mocht dus verschillende politieke partijen hebben. De katholieken wonnen de eerste verkiezingen in 1949. De socialisten van de SPD aan de andere kant zetelden altijd in de oppositie tot 1969 (Columbia University, 2012). De communisten was na de oorlog geen lang leven beschoren. Toen velen zagen hoe het er in de DDR aan toe ging, wouden ze niets meer weten van communisme. De KPD werd uiteindelijk in 1956 verboden in West-Duitsland, hoewel de partijleden en –aanhangers wel ondergronds actief bleven (Weitz, 1997).

5.4.3 Dreiging van links radicalisme

Links radicalisme onder de vorm van communisme was in se niet meer radicaal in de DDR. Per definitie was de DDR immers een communistisch land. In praktijk bleek dit duidelijk anders te zijn, aangezien mensen er niet leefden in een utopische maatschappij van gelijkheid, maar in een dictatuur met veel armoede. Hun protest van de jaren 50 tegen hun regering is moeilijk als links radicaal te benoemen, omdat de bevolking duidelijk van het communistische regime af wou. Anderzijds was het communistische regime ook niet echt communistisch. Aangezien er niet echt veel geweld, laat staan aanslagen, bij het protest aan te pas kwamen; én het protest ook vrij snel ging liggen, is het hier moeilijk om te spreken van links extremisme of terrorisme in de DDR.

In de BRD was er dan helemaal geen links radicalisme zichtbaar. Er waren geen echte protesten of gewelddaden, links zetelde niet in de regering en werd zelfs volledig uitgesloten. De sympathie voor het radicaal linkse was dan ook gesmoord door de slechte omstandigheden in de DDR die volgens velen dus te wijten waren aan het communistische regime.

5.5 Algemene conclusie

Radicaal links kende na de oorlog dus een kort succes, dat al snel ging liggen. In België en Frankrijk werden de communistische partijen quasi verbannen. Dit alles was het gevolg van het negatieve beeld van het communisme dat ontstaan was ten gevolge van de Koude Oorlog en de SU. In Duitsland was er al helemaal geen liefde meer voor links radicalisme, zeker gezien de situatie in het DDR.

Radicaal links was dus op de sukkel geraakt. Protesten kwamen er amper en extremistisch of terroristisch waren ze niet meteen. In bepaalde zin kan het beleid in de DDR wel extremistisch genoemd worden, aangezien mensen die het land wouden ontvluchten werden doodgeschoten.

6. De jaren 60 tot 90

6.1 De Rode Jaren van West-Europa

De jaren 60 kenden een enorme bloei van het linkse gedachtengoed, met als symbool The New Left en de studentenprotesten van mei 68. Zij streefden voor gelijke rechten voor vrouwen, rassen en culturen en voor een grotere individuele vrijheid. In de ogen van de protesterende studenten had traditionele socialisme gefaald en zijn revolutionaire beloftes niet verwezenlijkt (Chalk, 1996; Columbia University, 2012).

Daarnaast maakten vele aanhangers van the New Left ook duidelijk dat ze niet akkoord gingen met de oorlogen die gevoerd werden. De Koude Oorlog was nog steeds aan de gang, maar ondertussen werd er eveneens gevochten in de oorlog van Vietnam. De Vietnamoorlog werd eigenlijk veroorzaakt door de Koude Oorlog die woedde tussen de SU en Amerika. Noord-Vietnam, gesteund door de SU, en Zuid-Vietnam, gesteund door de VS, gingen hierbij over tot gevechten tussen 1955 en 1975 (Columbia University, 2012).

Echter zwakten de protesten al snel af, mede omwille van de invloed van overheden die toenaderingen zochten tot hun bevolking en hun eisen. Enkelingen bleven echter verbouwereerd achter en waren van mening dat mei 68 niet veel had opgebracht (Della Porta, 1995). In West-Europa ontwikkelen zich daarom verschillende radicaal linkse bewegingen binnen de nieuw linkse stroming, zoals RAF, AD, BR, IRA, GRAPO en CCC. Zij gingen een stap verder dan de vredevolle protesten. Ze wouden het kapitalisme omverwerpen en rechtvaardigden dat dit via geweld moest gebeuren. Ze zagen zichzelf als ‘strijders’, die het proletariaat moesten verlossen van de bourgeoisie (Chalk, 1996). Zij zouden dan ook aanslagen en moorden plegen om hun radicaal linkse ideeën te verwezenlijken (Pattyn & Wouters, 2002).

6.2 België

6.2.1 Politieke en sociale context

6.2.1.1 *Arbeidersverzet in de jaren 60 en 70*

België zat er in de jaren 60 vrij goed voor, aangezien het een economische expansie doormaakte. Lonen in België stegen naar ongeziene hoogte en arbeidersbewegingen kregen meer inspraak. Er was een uitbouw van een Belgische welvaart- en verzorgingsstaat onder leiding van de regering waarin socialisten en katholieken steeds deel uitmaakten van de meerderheid. Tegen 1973 had België echter een enorme staatschuld opgebouwd en kwam het weer tot een crisis (De Wever, 2011). De daarmee gepaarde werkloosheid leidde tot spanningen bij de arbeidersklasse, de regering voerde bijgevolg een migratiestop in en wees verschillende mensen uit. Dit alles leidde tot verzetsacties op de werkvloer: spontane stakingen, stiptheidsacties, zitstakingen en manifestaties. Vooral laagbetaalde en laaggeschoolde arbeiders namen hier aan deel. De stakingen waren oorspronkelijk begonnen in Vlaanderen, maar later zou ook Wallonië aansluiten. De Waalse syndicaten hadden namelijk na de staking van 1961 even wat gas teruggenomen. De verschillende stakingen zouden blijven duren tot de helft van de jaren 70 (Witte, Craeybeckx, & Meynen, 2005). Dit kan allemaal links radicaal genoemd worden, maar leidde nooit echt tot geweld, laat staan terrorisme. Dreiging kwam dus nooit van hun kant.

6.2.1.2 *De jaren 80*

In de jaren 80 namen de liberalen de macht over in België. Om iets te doen aan de crisis, bouwden zij de sociale bescherming van de welvaartstaat af en de invloed van

arbeidersbewegingen werd eveneens afgebouwd. De socialisten werden verwezen naar de oppositie (De Wever, 2011).

België maakte in de jaren 80 ook geen al te rooskleurige periode mee. Niet alleen kreeg het in 1985 het Heizeldrama te slikken, ook de Bende van Nijvel zorgde in deze periode voor enorme angst onder de bevolking door hun bloederige overvallen in verschillende supermarkten (Witte, Craeybeckx, & Meynen, 2005). De slechte organisatie van de politie deed niet echt veel goeds aan heel deze zaak, zeker niet gezien de rijkswacht en gemeentepolitie niet wouden samenwerken. Ook Staatsveiligheid voerde een onderzoek los van de anderen en weigerde zijn informatie te delen (VRT, 2008).

6.2.2 Links radicalisme in België: de CCC

Het was in de jaren 80 dat België werd opgeschrikt door terroristische groepering CCC, les Cellules Communistes Combattantes (Vander Velpen, 1986). In het Nederlands worden zij de Strijdende Communistische cellen genoemd (CCC, 2015).

Aan de wieg van deze beweging stond drukker Pierre Carette, die vaak rondhing in anarchistische en linkse milieus. Hij had veel sympathie gekweekt voor de acties van het Duitse RAF⁹. Deze sympathie ging zelfs zo ver dat hij enige tijd met hen samenwerkte en wapens bezorgde. Na de arrestaties van de kopstukken van RAF zou Carette ook afreizen om hen te bezoeken in de gevangenis (Vander Velpen, 1986).

Carette richtte vervolgens een sympathisantenbeweging op voor de gevangengenomen RAF-leden en hing dezelfde communistische ideologie aan als zijn Duitse kompanen. Deze beweging was de voorloper van wat uiteindelijk de CCC zou worden. In zijn drukkerij hield Carette bijeenkomsten met onder meer de latere CCC-leden en kopstukken Bertrand Sassoye, Pascale Vandegheerde en Didier Chevolet. De organisatie zou later ook overgaan tot het plegen van aanslagen. Hierbij richtten ze zich voornamelijk op 'de vijanden van het communisme', wat vrij vertaald kapitalistische instellingen zoals banken en bedrijven waren, maar ook politieke tegenstanders (Vander Velpen, 1986).

Op 2 oktober 1984 pleegde de CCC zijn eerste aanslag door een bom te plaatsen bij de firma Litton in Evere. Daarna moesten ook onder meer het liberaal studiecentrum in Elsene en het CVP-secretariaat in Gent eraan geloven. Nog later zullen ze op eenzelfde moment op verschillende plaatsen vijf NAVO-pijpleidingen opblazen. Daarnaast brachten ze ook

⁹ RAF wordt later in deze masterproef nog besproken.

enkele banken tot ontploffing: een bank in Charleroi, de Kredietbank te Leuven en de Bank of America (Vander Velpen, 1986).

De CCC was zeer propaganda gedreven, waarbij het feit dat Carette een drukker was enkel als voordeel kon beschouwd worden. Ze verspreidden verschillende pamfletten, maar schreven ook open brieven. Zo verklaarde de CCC in een 48 pagina's lange uiteenzetting die ze naar de krant stuurden na de aanslag van 1 mei, dat ze niks te maken hadden met de FRAP. Ze richten hun in een open brief die geschreven was op 27 maart 1985 ook tot de PVDA, aangezien de CCC van mening was dat de partij zich liet misleiden (Vander Velpen, 1986).

Wat echter zeer opvallend was, was de onwil van de CCC om menselijke slachtoffers te maken. Daarom kondigden ze altijd hun aanslagen aan, door flyers te verspreiden (Vander Velpen, 1986). Voorbeelden van zulke flyers zijn te zien in Figuur 9.

Figuur 9: Pamflet verspreidt door de CCC voor het plegen van een aanslag op het gebouw van de Kredietbank (webmaster, 2015)

Echter kan dit niet voorkomen worden. Twee brandweerlieden kwamen om het leven en in totaal zouden ook 28 personen gewond raken ten gevolge van een aanslag van de CCC (Vander Velpen, 1986).

De CCC liet ook de Belgische regering niet koud. Zij zal later in oktober reageren met enkele maatregelen, die onder meer toelaten dat de rijkswacht meer mensen kan aanwerven, om de CCC te pakken. Echter zorgde de politieoorlog die er woedde in de jaren 80 en de onwil van Staatsveiligheid om info te delen ervoor dat de zoektocht naar de CCC stroef verloop (Vander Velpen, 1986).

De aanslagen die gepleegd werden toonden eveneens een link aan met RAF en Action Directe. De explosieven die de CCC gebruikte, bleek dynamiet te zijn die ze gestolen hadden uit steengroeve Scoufflény bij Ecaussines. Een deel van deze explosieven werden later gebruikt bij een aanslag door zowel RAF als Action Directe, maar beide van deze aanslagen draaiden uit op een mislukking (Dekeyser, 2013).

Op 16 december 1985 kwam er uiteindelijk een einde aan de acties van de CCC, toen Carette, Chevolet, Sassoye en Vandegheerde werden gearresteerd in Namen (Vander Velpen, 1986).

6.2.3 Dreiging van links radicalisme

In deze periode is er voor het eerst een duidelijke organisatie die naar buiten komt als radicaal links en overgaat tot daden van terrorisme. Links radicalisme is hier meer dan ooit bedreigend. Echter moet de kanttekening gemaakt worden dat het hier over een eerder kleine groep mensen gaat, anders dan bij massale arbeidersprotesten en betogingen in het verleden. Toch zorgde de CCC voor de nodige angst en zeker en vast voor dreiging in België. Het feit dat zij geen slachtoffers wouden maken, maakt de CCC ook vrij uniek. Zoals hierna te lezen zal zijn, volgden noch AD, noch RAF deze strategie.

6.3 Frankrijk

6.3.1 Politieke en sociale context

Frankrijk was sinds 1958 gekend als de Vijfde Franse Republiek en stond onder de leiding van Charles de Gaulle. De Gaulle wou Frankrijk terug op de kaart zetten als een machtig land en enig prestige uitstralen. Het was onder zijn bewind dat in 1968 studentenprotesten uitbraken, welke gepaard gingen met enkele stakingen van boeren en arbeiders. De Gaulle slaagde er echter in om aan de macht te blijven, door de schuld van de sociale onrust in de schoenen van de communisten te schuiven. De Gaulle won de verkiezingen in 1968 dan ook met een grote meerderheid. De linkse protesten werden daardoor afgezwakt. Toen De Gaulle een jaar later moest aftreden, werd hij opgevolgd door één van zijn aanhangers: Georges Pompidou. Toen deze in 1974 overleed, werd hij opnieuw opgevolgd door een andere ‘De Gaulle’ – Giscard d’Estaing – die socialistisch presidentskandidaat Mitterrand versloeg. Uiteindelijk zou Mitterrand in 1981 wél president van Frankrijk worden (Columbia University, 2012).

6.3.2 Links radicalisme in Frankrijk: Action Directe

Net als in andere landen, was in Frankrijk ook een grote groep jongeren aanwezig die van mening was dat de Franse, linkse partijen hun belangen niet behartigd hadden. In de jaren 60 en 70 leidde dit tot het ontstaan van ‘gauchisme’, een radicaal linkse beweging die zich afzette van de ‘homogene linkse politieke partijen’. Ze vonden onder meer dat politiek links zich te ‘mainstream’ gedroeg en geen aandacht had voor de klassenstrijd. Links had volgens de jeugd ook een fout gemaakt door zich niet meer te verzetten tegen de Vietnamoorlog. Toch had dit gauchisme geen impact op politiek links. In mei 1968 zouden de studentenprotesten het gauchisme alleen maar versterken, maar niemand slaagde er in om een revolutie te starten (Dartnell, 1995).

Toen socialist Mitterand aan de macht kwam, stonden radicaal linksen zeer wantrouwig tegenover zijn beleid. Dit weerspiegelde de breuk tussen traditioneel, politiek links en de nieuw linkse beweging. Enkele nieuw linksen richtten in 1979 uiteindelijk Action Direct (AD) op. Leden van AD waren ervan overtuigd dat de socialistische revolutie er moest komen en dit enkel via een gewapende strijd bereikt kon worden (Dartnell, 1995).

Action Direct is net als de CCC ontstaan uit enkele andere organisaties. In 1977 werden toenmalige linkse bewegingen GARI en NAPAP samengevoegd (Dartnell, 1995). NAPAP stond voorheen onder leiding van Oriarch, een man die een intense briefwisseling voerde met Paul Carette en samen met enkele kompanen ook verantwoordelijk was voor enkele aanslagen (Vander Velpen, 1986). Na het einde van NAPAP was Oriarch dan ook even dé ster voor de radicaal en extremistische linksen in Frankrijk. Uiteindelijk zou niet hij, maar Jean-Marc Rouillan, Nathalie Ménigon, Joëlle Aubron en Georges Cipriani de bekendste kopstukken van AD worden (Dartnell, 1995).

AD had zowel een nationale als een internationale tak, respectievelijk ADn (Action Directe National) als ADi (Action Directe International) genoemd. ADn was minder ideologisch, maar wel veel gevaarlijker dan ADi. ADi had banden met het buitenland, waaronder ook met CCC en RAF. CCC had via Natalie Menignon en Rouillan banden met Carette. Later zou RAF en AD ook samenwerken en samenspannen tegen de NATO, maar hun poging tot een aanslag draaide uit op een mislukking (Chalk, 1996; Dartnell, 1995; Vander Velpen, 1986).

Action Direct kwam pas onder de aandacht in 1979, toen het gewelddadig begon op te treden. ADn begon zijn offensief met een aantal bloederige overvallen, maar later zouden

nog meer aanslagen volgen. Tussen 1979 en 1987 pleegde AD meer dan 50 bomaanslagen, voornamelijk in Parijs (Chalk, 1996). AD ging eveneens over tot moord. Hun meest bekende wapenfeit is wellicht de moord op Renault-directeur Georges Besse in 1986, toen hij door twee vrouwen voor de deur van zijn woonst werd neergeschoten. Enkele andere voorbeelden van feiten gepleegd door leden van AD: verschillende bomaanslagen, aanvallen met machinegeweren en verscheidene moorden en moordpogingen op zowel enkele politie- en bewakingsagenten als op een aantal bedrijfsleiders (Dartnell, 1995). Tot op heden beweert Rouillan geen spijt te hebben van deze daden (Samuel, 2008).

In 1981 verleende de Franse regering nog amnestie aan Rouillan en werd Menignon bevrijd uit de gevangenis na een hongerstaking. Dit was een signaal voor velen om zich terug te trekken en de gewelddadigheden te staken. Toch hield dit gebaar een kleine groep radicalen echter niet tegen om nieuwe aanslagen te plegen, zoals ook te zien is in Tabel 2. Op 18 augustus 1982 werd Action Directe verboden verklaard door president Mitterand, maar ook dat weerhield hen er niet van verdere aanslagen te plegen. Vanaf 1985 zal AD zelfs geregeld samenwerken met leden van RAF (Dartnell, 1995).

Tabel 2: Aantal aanslagen gepleegd door AD (Dartnell, 1995)

Jaar	Aantal aanslagen toegeschreven aan AD
1979	9
1980	17
1981	4
1982	8
1983	7
1984	9
1985	16
1986	6

Op 21 februari 1987 werden de kopstukken van Action Directe gearresteerd (Dartnell, 1995). Net als de leden van RAF (Lewis, 2002), zullen zij in de gevangenis in hongerstaking gaan, o.a. om een status als politiek gevangene te krijgen. Zij werden desondanks voor verschillende misdrijven veroordeeld tot een lange gevangenisstraf.

Enkele leden bleven tijdens hun gevangenschap en daarna ideologische principes trouw en publiceerden diverse geschriften (Dartnell, 1995).

6.3.3 Dreiging van links radicalisme

Links radicalisme leidde in Frankrijk dus duidelijk tot daden van terrorisme. Links is hier dan ook uitermate bedreigend. Net als in andere landen ontstond AD ten gevolge van de nieuw linkse beweging en hun nieuwe visie op de linkse ideologie.

Ook hier dient gezegd te worden dat AD, net als de CCC, bestaat uit een eerder kleine groep van personen. Anders dan de CCC, was AD wel bereidt om slachtoffers te maken.

6.4 Duitsland

6.4.1 Politieke en sociale context

Duitsland was in de jaren 60 nog steeds opgesplitst in de BRD en de DDR, die onafhankelijk van elkaar bleven opereren. De situatie in beide landen bleef een beetje gelijkaardig als voor 1960. In mei 68 was kreeg Duitsland net als andere landen te maken met linkse protesten. Toen Willy Brandt in 1969 aan de macht kwam in de BRD, werd de start voor verandering ingeluid. Via zijn Ostpolitik wou hij toenadering zoeken tot de DDR en het Westen raakte ook eindelijk bereidt om Oost-Duitsland als land te erkennen. Dit had meteen als gevolg dat het protest van radicaal links sterk afzwakte. Echter moest Brandt in 1974 aftreden toen er een Oost-Duitse spion ontdekt werd in zijn persoonlijke staf. Sinds dan verloren de SPD en ook de FDP aan stemmen, ook omdat het economisch wat slechter ging in de periode (Columbia University, 2012).

6.4.2 Links radicalisme in Duitsland: RAF

Naar aanleiding van de gebeurtenissen van mei 68 en de New Left beweging, braken er ook in Duitsland heel wat studentenprotesten uit. Deze spraken zich niet zo zeer uit tegen de regering, maar voornamelijk tegen de oorlog in Vietnam. Verder drukten deze protesten ook het groeiend ongenoegen van de jongeren uit. Zij waren het helemaal niet eens met de wereld die door hun ouders en voorgangers gecreëerd was (Lewis, 2002)

Daarnaast waren de studenten en linksen het ook helemaal niet eens met de manier waarop politiek links zich gedroeg. In de ogen van velen was links te mild geweest en had het hardnekkig gefaald om zijn idealen te verwezenlijken. Daarnaast hadden zij het ook

moeilijk met de volgens hun te passieve houding van Duitsland in de Vietnamoorlog (Lewis, 2002; Varon, 2004).

Onder de protesterende studenten bevonden zich ook ene Andreas Baader en diens vriendin Gudrun Enslin. Zij zullen samen met enkele anderen dé kopstukken worden van terroristische groepering RAF, voluit Rote Armee Fraktion. In het begin riepen Enslin en Baader op tot het vernietigen van enkele supermarkten en het overvallen van boekhandels. Dit paste in de filosofie dat kennis van iedereen moet zijn, en dat kapitalisme geen plaats heeft in onze maatschappij. Baader werd door leden van RAF omschreven als een zeer charmant en charismatisch figuur, wat wel eens aan de basis zou kunnen liggen van de aantrekkingskracht die uitging van RAF. RAF sprak zich voornamelijk uit tegen de klassenstrijd en stelde zich anti-imperialistisch op (Lewis, 2002; Varon, 2004).

Enslin en Baader bleven echter niet lang op vrije voeten, want in 1968 werden zij gearresteerd (Judt & Bos, 2006). In de gevangenis ontmoette Baader Ulrike Meinhof, een journaliste die geïnteresseerd was in zijn verhaal. Die interesse ging uiteindelijk zo ver, dat Meinhof zich aansloot bij RAF en deelnam aan de gewelddadige bevrijding van Baader uit de gevangenis in 1970 (Judt & Bos, 2006; Lewis, 2002). Sindsdien werd de RAF enkel agressiever. Omwille van de overstap en de belangrijke positie van Meinhof binnen RAF, wordt RAF ook wel eens de Baader-Meinhof Groep genoemd (Lewis, 2002).

Samen met Meinhof schreef Baader een manifest voor de RAF, getiteld ‘Het concept Stadsguerilla’. Dit document kondigde de oprichting van de RAF aan en zei dat hun doel was de Duitse Bondsrepubliek omver te werpen en de wereld te bevrijden van wat zij ‘racist, capitalist pigs’ noemden (Judt & Bos, 2006; Lewis, 2002).

In 1972 pleegde RAF hun allereerste grote offensief. Ze pleegden aanslagen op verschillende plaatsen, onder andere door een bomauto tot ontploffing te brengen in de buurt van de Amerikaanse ambassade als straf voor de betrokkenheid van Amerika in de Vietnamoorlog (Lewis, 2002; Edel, 2008). Dit is een eerste teken dat RAF helemaal paste binnen de radicale stroming van New Left, die duidelijk begaan was met buitenlandse problematieken.

De terreurdaden van RAF leidden uiteindelijk tot 28 doden, 93 gewonden, 162 gegijzelden en een dertigtal bankovervallen. Hun voornaamste doelwitten waren militairen, politieagenten, zakenlui en politici. Hun meest befaamde wapenfeit is misschien wel de ontvoering en latere moord op Hans Martin Schleyer in 1977 (Judt & Bos, 2006). Dat RAF

duidelijk tot geweld wou overgaan, blijkt ook uit het feit dat ze gingen trainen in militaire kampen in Palestina (Chalk, 1996).

RAF slaagde uiteindelijk niet in hun doel om de Duitse Bondsrepubliek te destabiliseren. In 1976 verloren ze met Ulrike Meinhof hun eerste kopstuk, nadat zij in haar cel zelfmoord pleegde. Op 19 oktober 1977 zouden ook Baader, Enslin en de andere gevangengenomen terroristen de hand aan zichzelf leggen in hun cel (Judt & Bos, 2006). Toch zijn er velen, onder wie veel aanhangers van RAF, die niet geloven in het zelfmoordverhaal en ervan overtuigd zijn dat de kopstukken van RAF werden vermoord. Tot op de dag van vandaag zijn hier echter geen officiële bewijzen voor (Lewis, 2002; Wunschik, 2013).

Uiteindelijk zou de RAF niet meteen een stille dood sterven na de val van hun kopstukken, maar nog doorgaan tot in de jaren 80. Toen pleegden ze nog aanslagen op onder andere hoofdkwartier Amerikaanse leger in West-Duitse Ramstein en poging tot moord op Amerikaanse opperbevelhebber in Europa (Judt & Bos, 2006; Wunschik, 2013). Samen met AD zouden ze in de periode van 1984 – 1986 nog enkele moorden plegen (Chalk, 1996).

6.4.3 Dreiging van links radicalisme

Net als in België en Frankrijk, ontstond in Duitsland dus een terroristische beweging van links radicale aard. Ook hier was deze uitermate bedreigend, aangezien zij meerdere terroristische aanslagen pleegden.

6.5 Algemene conclusie

In België, Duitsland en Frankrijk zien we in 1968 een enorm studentenprotest ontstaan. De studenten willen hierbij duidelijk maken dat ze vinden dat de linkse politieke organisaties gefaald hadden. Omwille hiervan krijgt de linkse ideologie een andere, ruimere invulling. Links werd internationaler, gezien de aandacht voor de Vietnamoorlog, en gelijkheid werd ruimer opgevat.

Dit leidde in de drie landen tot het ontstaan van een terreurgroep. Elk van deze terreurgroepen kende echter een relatief kleine kern die overging tot terreurdaden. Dit maakte hen desalniettemin zeer bedreigend. Opmerkelijk was ook dat deze groeperingen toenadering zochten tot elkaar en op verschillende momenten zouden samenwerken.

7. De jaren 90 tot heden

7.1 Europa na het Rode Gevaar

1989, het jaar waarin de Berlijnse muur viel, kan als een kanteljaar gezien worden voor het radicaal linkse communisme. In dat jaar vielen de communistische regimes in onder meer de DDR, Roemenië en Tsjecho-Slowakije. Niet veel later zou de val van de Sovjet Unie volgen. De totalitaire en non-democratische aard van deze regimes zou wel eens aan de basis hiervan kunnen liggen (Dahrendorf, 1990).

Het einde van de Sovjet-Unie betekende ook meteen sterke daling van de dreiging van links terrorisme. Met de val van de linkse terreurgroepen als RAF, CCC en AD, spreekt men ook wel eens van het einde van de ideologische terreurbewegingen (Pattyn & Wouters, 2002). Tegen 1993 bleven er slechts drie van de negen terroristisch linkse groeperingen in Europa over: GRAPO in Spanje, Dev Sol in Turkije en RO17 in Griekenland (Chalk, 1996).

Sommige academici gingen zelfs zo ver om vanaf deze periode niet alleen links terrorisme, maar het gehele communisme dood te verklaren (March & Mudde, 2005). Vanaf deze periode is er een enorme opkomst van het fundamentalistisch islamitisch terrorisme (Pattyn & Wouters, 2002). Eveneens ontstaan er heel wat separatistische groeperingen, want de migratiestroom in Europa leidde dan weer tot heel wat extreem rechts protest (Chalk, 1996). Het lijkt dan ook wel alsof het gedaan is met de dreiging radicaal links.

Volgens March en Mudde zijn er vier verschillende manieren waarop de radicaal linkse communisten reageerden na de val van de Sovjet Unie: (1) ze verwierpen hun communistisch label en evolueerden naar een democratische partij, (2) ze werden socialistische partijen en dus minder radicaal, (3) ze hielden op te bestaan of (4) ze bleven trouw aan het communisme, zoals de PCF of de KKE (March & Mudde, 2005). Anderen argumenteren dat links radicalisme sinds de val van de Sovjet Unie dan ook steeds minder voorkomt en ook een mutatie heeft doorgemaakt. Zij spreken daarom ook van een 'New Radical Left', maar dit is volgens onderzoekers is deze stroming momenteel helemaal niet sterk ontwikkeld (Hudson, 2000; March & Mudde, 2005).

Giddens stelt dan weer dat we op zoek zijn naar een nieuw soort van socialisme, een Derde Weg, een weg tussen socialisme en kapitalisme die dus niet radicaal is (Giddens, 1998a; Giddens, 1998b). Volgens anderen heeft liberalisme het overgenomen van socialisme

(March & Mudde, 2005). Nog andere onderzoekers argumenteren dan weer dat de Sovjet Unie door zijn totalitaire aard nooit echt socialistisch of communistisch geweest is, en dat het dus verkeerd is om te stellen dat communisme voorbij is (Chalk, 1996; March & Mudde, 2005). Vanuit dit gegeven zou men kunnen stellen dat links een beetje in een identiteitscrisis terechtgekomen is. Indien er al sprake zou kunnen zijn van een nieuw radicaal links, is het moeilijk om van een echt samenhangende en sterke groep te spreken (March & Mudde, 2005).

7.1.1 Gedaan met de dreiging uit linkse hoek in West-Europa?

Echter wil dit niet zeggen dat er helemaal geen dreiging meer afkomstig is uit linkse hoek. Dit wordt meteen duidelijk wanneer de statistieken van Europol erbij gehaald worden. Linkse extremisten waren verantwoordelijk voor 55 aanslagen in 2006 in Griekenland, Italië, Spanje en Duitsland. Hoewel deze voornamelijk in Griekenland plaatsvonden, is het opmerkelijk dat de aanslagen in de andere drie landen voortvloeiden uit sympathie voor groepen als AD, de Rode Brigades en de GRAPO. Ze financieren hun aanslagen dan ook nog eens met criminele daden zoals bankovervallen en kidnappings (Europol, 2007).

In 2007 waren er nog 21 aanslagen uit linkse hoek, ditmaal in Oostenrijk, Duitsland, Spanje, Griekenland en Italië. Deze maakten gelukkig geen slachtoffers. In Italië kwam dit vooral vanwege groeperingen die gelijkaardig handelden als de voormalige Rode Brigades, en in Spanje waren er nog altijd restanten van de GRAPO zichtbaar. In dit jaar werden ook leden van de Belgische CCC vrijgelaten, en deze bleven vasthouden aan het idee dat gewapende aanvallen nodig waren om hun ideologie te verwezenlijken (Europol, 2008; VRT, 2003).

In 2008 vonden 28 aanvallen plaats in Italië, Spanje en Griekenland en 58 arrestaties, waaronder ook in België, Frankrijk en Duitsland. In 2008 rapporteerde België ook een stijging in aantal anarchistische groeperingen (Europol, 2009). In 2009 vonden 40 aanslagen plaats, in Spanje, Griekenland en Italië (Europol, 2010). In 2010 maakte men met 45 aanslagen 6 doden (Europol, 2011). Sinds dan gaat het aantal extreem linkse aanslagen enkel en alleen maar dalen (Europol, 2013). In 2011 waren er nog 37 aanslagen, wederom in Griekenland, Italië en Spanje, maar ook in Duitsland en Denemarken (Europol, 2012). In 2012 daalde het aantal tot 18 (Europol, 2013) en in 2013 een lichte stijging tot 24 (Europol, 2014). Ter vergelijking: datzelfde jaar waren er 84 separatistische aanslagen en 44 zonder specifiek ideologische doel (Europol, 2013). In 2014 stelde men vast dat het aantal aanslagen vanuit links radicale hoek weer gedaald waren. Het rapport van dat jaar

stelt ook dat links radicalen zich vooral beperken tot manifestaties en protesten, zaken die niet tot extremisme of terrorisme kunnen gerekend worden (Europol, 2015). Verder is ook belangrijk te vermelden dat het aantal aanslagen die geïnspireerd werden door een radicaal links ideeëngoed, veel lager waren dan aanslagen met een religieuze achtergrond (Europol, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015).

Tabel 3: Overzicht van het aantal arrestaties en aanslagen¹⁰ betreffende links terrorisme in België, Frankrijk en Duitsland (Europol, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015).¹¹

	België		Frankrijk		Duitsland	
	Aantal aanslagen	Aantal arrestaties	Aantal aanslagen	Aantal arrestaties	Aantal aanslagen	Aantal arrestaties
2006	0	1	0	15	10	5
2007	0	0	0	3	4	4
2008	0	4	0	37	0	3
2009	0	0	0	11	0	1
2010	/	0	0	0	/	2
2011	/	0	0	0	1	2
2012	0	0	0	0	/	0
2013	/	0	0	1	/	6
2014	/	/	1	/	/	/

Voorgaande uiteenzetting gaf een overzicht van het aantal aanslagen die geïnspireerd werden door links radicalisme. Zoals te lezen viel, en ook blijkt uit het overzicht in Tabel 3, zijn er in de drie landen die deze masterproef steeds besprak – België, Duitsland en Frankrijk – amper nog aanslagen uit links radicale hoek. Deze hadden ook zelden dodelijke gevolgen.

7.2 België, Duitsland en Frankrijk en links radicalisme¹²

De vraag die nog rest in dit onderdeel, is of het nu echt gedaan is met links radicalisme in België, Duitsland en Frankrijk. Zoals de Expert van de VVSG aangaf, komen er

¹⁰ Europol-verslagen specificeren niet hoeveel van deze aanslagen gelukt of mislukt zijn.

¹¹ “/” betekent dat er geen data beschikbaar zijn voor dit land in het rapport van Europol.

¹² Als kleine kanttekening dient hier vermeld te worden dat zeker en vast niet alle organisaties en partijen die als links radicaal kunnen gezien worden, hier besproken werden. Er werd een selectie van enkele partijen

tegenwoordig amper tot geen meldingen van gevallen van extremisme of linkse radicalisering binnen. Zoals ook bleek uit de Europolrapporten die hierboven werden besproken, zijn de arrestaties van links radicalen en linkse terroristische aanslagen dan ook beperkt, zeker in vergelijking met rechtse of religieuze vormen (Europol, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015).. Wat dan ook opvalt, is dat radicaal links meer dan ooit via een democratische en vredevolle weg zijn stempel wil drukken en zijn standpunten wil verdedigen. In de drie besproken landen zijn dan ook verschillende politieke partijen terug te vinden die als links radicaal beschreven kunnen worden.

7.2.1 België

In België zijn er een aantal partijen terug te vinden die als radicaal links omschreven kunnen worden. Als eerste is er de PVDA, momenteel onder leiding van Peter Mertens (PVDA, 2016). Zij zijn meteen de grootste radicaal linkse partij, maar slechts goed voor 2,8 procent van de stemmen tijdens de laatste federale verkiezingen (De Redactie, 2014). PVDA zet zich onder meer in tegen racisme, fascisme, werkloosheid, klassenjustitie en gendergelijkheid (PVDA, 2016). Dit illustreert al duidelijk dat links niet enkel bezig is met economische gelijkheid, maar zaken die ook al aan bod kwamen in the New Left beweging ook hun ingang gevonden hebben in de partijpolitiek.

Naast PVDA zijn er nog extreem linkse partijen, welke electoraal echter geen stempel kunnen drukken in België (De Redactie, 2014). De Linkse Socialistische Partij (LSP) is een partij die zichzelf ziet als een alternatief voor de kapitalistische meerderheid. Op hun agenda staat uiteraard het streven naar het dichten van de kloof tussen arm en rijk, maar ook zij hebben aandacht voor nieuwe zaken als gelijkheid op basis van sekse en huidskleur, vermaatschappelijking van collectieve voorzieningen om gezinnen bij te staan in hun dagelijkse taken en een anti-oorlogsbeleid (LSP, 2016). De afkeer van oorlog en het anti-militarisme dat we al bij radicaal linkse groepen zagen in het verleden, is dus eveneens overeind gebleven.

De Parti Communiste is een andere radicaal linkse Belgische partij, die zoals de LSP amper electorale aanhang heeft (De Redactie, 2014). Net als PVDA en LSP maken zij er hun standpunt van tegen oorlog, fascisme en ook ecologische vervuiling te zijn en voor klassengelijkheid te streven (PC, 2016).

gegeven om de huidige situatie en houding van radicaal links te illustreren. Het is dan ook niet de bedoeling om een exhaustieve lijst van alle radicaal linkse groepen in België, Frankrijk en Duitsland te geven.

Echter is er geen duidelijke vorming van een sterk, links radicaal front in België. Dit is iets wat de LSP zelf ook al aangeeft en ten sterkste betreurt. Zij roepen daarom ook op aan linksen om zich te verenigen en zich samen te verzetten tegen onder meer besparingen (LSP, 2014).

De voorgenoemde partijen zijn dan wel allemaal radicaal te noemen, toch is geen enkele van hen extremistisch. Weliswaar nemen zij vaak deel aan protesten en betogingen, maar zullen hierbij zelden tot nooit overgaan tot daden van extremisme (LSP, 2014; PVDA, 2016; PC, 2016).

7.2.2 Frankrijk

Net als in België, zijn er in Frankrijk nog radicaal linkse partijen terug te vinden. Maar ook in Frankrijk hebben zij amper kiezerspubliek. De radicaal linkse partijen behaalden elk minder dan 1% van de stemmen tijdens de laatste nationale verkiezingen (bv. PCF behaalde 0,80 % van de stemmen en Parti Gauche 0,11 %) (Ministère de l'Intérieur, 2014).

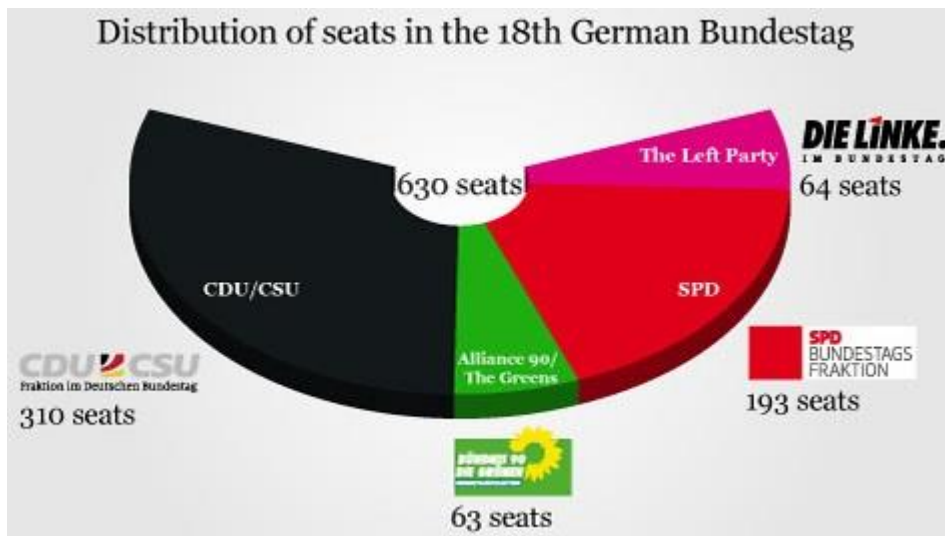
Een van deze partijen is de Parti Communiste Français die zich vooral inzetten voor de verdeling van inkomsten, meer gelijkheid, maar ook op zaken zoals ecologie (Mélenchon, 2011). Een tweede partij is de Parti de Gauche, PG, die nauw aansluit bij de partijpunten van PCF en samen met hen opkomt tijdens de verkiezingen. Zij delen dan ook de slogan: 'L'humain d'abord' (PG, 2016). Als derde is er de Lutte Ouvrière, oftewel LO. Deze partij profileert zichzelf als communistisch, maar benadrukt hierbij dat zij geen tweede Stalin willen of een regime zoals Noord Korea vooropstellen. Hun doel is communisme op een niet-dictatoriale manier verwezenlijken (LO, 2016). Als vierde is er ook de NPA, Nouveau Parti Anticapitaliste. Dit is een recente partij uit 2009 en verzet vanzelfsprekend tegen de kapitalisten, maar heeft uiteraard ook andere zaken als ecologie en anti-racisme op zijn programma staan (NPA, 2016).

Net als in België, zullen deze partijen en hun leden geregeld deelnemen aan betogingen of deze mee organiseren (LO, 2016; NPA, 2016; Mélenchon, 2011). Onlangs, 31 maart 2016, braken er nog grote protesten uit in Frankrijk, die de naam 'Nuits Debout' met zich meekregen, aangezien ze meestal 's nachts doorgingen. Tijdens deze protesten kwamen voornamelijk studenten, jongeren en mensen die pas aan het werken waren op straat om te protesteren tegen de nieuwe arbeidswetgeving in Frankrijk. In totaal ging het om 1,2 miljoen Fransen die op straat kwamen, 2000 ervan zouden ook de Place de la Republique bezetten. Toch verliepen deze protesten vreedevol, op een paar acties van enkele vandalen

na. De protesten werden begeleid met filmpjes en muziek (Callewaert, 2016; redactie, 2016).

7.2.3 Duitsland

Ook in Duitsland zijn de radicaal linkse partijen nog niet uitgestorven. Meer zelfs, Die Linke vertegenwoordigd radicaal links zelfs in de Duitse Bunderstag en heeft 64 zetels (Deutscher Bundestag, 2016), zoals te zien is in Figuur 8. Die Linke omschrijft zichzelf niet meteen als communistisch, maar is eerder socialistisch. Binnen de partij zijn er naast radicaal linkse leden ook andere leden die eerder gematigd links zijn. Die Linke streeft voor grotere solidariteit, is tegen de oorlog, wil herverdeling van inkomsten, is tegen privatisering en betere educatie. Zaken die allemaal vrij radicaal en links zijn (Die Linke, 2016).

Figuur 10: Zetelverdeling in de Duitse Bundestag na de verkiezingen van 2014 (Deutscher Bundestag, 2016)

Een andere radicaal linkse partij in Duitsland is het SAV, die net als in andere landen thema's als antifacisme, antiracism en vrouwenrechten als partijpunten naar voor schuift. Ook zij demonstreren regelmatig (SAV, 2016).

7.2.4 Conclusie

Uit de korte besprekingen voor België, Frankrijk en Duitsland¹³ blijkt duidelijk dat radicaal links niet zo dood is als sommigen beweren, maar electoraal niet zo sterk staat. Wanneer de partijprogramma's van de verschillende partijen in de verschillende landen vergeleken

¹³ Belangrijk is hier te vermelden dat niet elke groepering of partij die als radicaal links kan worden omschreven hier werd besproken. Het is dan ook niet de bedoeling om een lange opsomming van radicaal linkse groepen te geven, maar wel om te illustreren dat radicaal linkse partijen wel degelijk nog bestaan.

worden, blijken deze gelijkaardig te zijn. Hun voornaamste punt is streven naar gelijkheid, maar dus niet alleen op economisch vlak. Zaken als ecologie, feminisme en gender hebben hun weg gevonden naar de partijpolitiek. Dit duidt op het feit dat links zoals eerder gesteld in deze masterproef duidelijk in verandering is en hun standpunten aanpast.

Wat echter opvalt in het huidige radicaal linkse verhaal, is dat zij zeker en vast niet extremistisch zijn. Van terrorisme is er ook helemaal geen sprake. Zij beperken zich in hun protest vooral tot manifestaties en stakingen, die er over het algemeen vredevol aan toe gaan. Radicaal links zal nu, meer dan ooit, via een democratische weg proberen zijn stempel te drukken en hun standpunten te verwezenlijken. Helaas voor hen blijft electoraal succes uit. Het valt voor hen dus af te wachten wat de toekomst zal brengen.

8. De toekomst

Het is niet mogelijk de toekomst te voorspellen. Toch wordt dit geschiedkundig overzicht afgesloten met een kleine blik op de toekomst. Zoals in voorgaande paragraaf werd besproken, is radicaal links niet helemaal van de kaart geveegd. Daarom werd aan de vier verschillende experts die werden geïnterviewd de vraag voorgelegd hoe zij radicalisme in de toekomst zien evolueren en welke rol links hierin kan spelen. Alle vier reageerden ze in eerste instantie met de opmerking dat dit een zeer hypothetische vraag is, maar gaven desalniettemin hun mening. Hierbij kwam duidelijk naar voor dat ze het niet uitsluiten dat links radicalisme niet kan terugkomen en aan belang winnen. Dit wordt geïllustreerd in onderstaand citaat:

“Mogelijks komt er een versterking van het jihadisme. Dit kan mogelijk voor een reactie van extreem rechts zorgen. Op hun beurt zou extreem links dan weer kunnen reageren op een opkomst van extreem rechts. Radicalisme is als ‘een systeem van communicerende vaten’, groepen anticiperen altijd op elkaar. [...] Dit zijn natuurlijk allemaal hypothesen. Het is niet mogelijk de toekomst te voorspellen. Maar het is niet uitgesloten dat links radicalisme ooit nog zal terugkomen.”

(Expert FOD)

Wat uit dit citaat ook naar voor komt, is dat radicalisme zich altijd in golven ontwikkelt. De ene radicale groep is in feite een reactie op de andere. Dit gegeven werd ook aangehaald door een andere expert:

“... het is natuurlijk moeilijk om in een glazen bol te gaan kijken, maar ik verwacht wel op termijn dat, en ik weet niet wat die termijn is, maar dat het islamitische verhaal zal wegdeemsteren. Hoop ik toch tenminste. Maar dat we desalniettemin met andere problematieken zullen te maken krijgen denk ik. [...] Omdat je in de geschiedenis ook altijd gezien hebt dat er altijd een tegenreactie volgt, en mogelijks kan dat extreem rechts zijn in het verhaal. Omdat dat de andere kant van die polarisering is, dus. Ik verwacht mij eigenlijk daar eerder aan.”

(Expert VVSG)

Echter sloot deze Expert niet uit dat links radicalisme daarna als tegenreactie zou kunnen komen op het rechtse radicalisme, indien dit opkomt. Er was ook enige consensus onder de Expert over het feit dat ze de opkomst van links radicalisme niet meteen zien gebeuren in de toekomst, maar het ook helemaal niet uitsluiten:

I : “En heeft links radicalisme volgens u een toekomst?”

“Dat kan, daar ga ik niks over zeggen want daar ben ik... Ik vermoed dat het niet helemaal weg zal gaan. We zullen zien he.”

(Expert Criminologie)

“Ik denk inderdaad dat er veel, als je het vergelijkt met de jaren 70, dat er veel minder sprake is van een links-rechts polarisatie. [...] Dus ik weet het niet of dat die tegenstelling euhm, of dat pakweg binnen een jaar of 10 opnieuw een zeer radicale linkerzijde hebt als antwoord op... Ik zie dat op dit moment helemaal niet gebeuren.”

I: “Maar het is niet uitgesloten?”

“Nee, dat niet, maar ja.”

(Expert Geschiedenis)

Het valt dus af te wachten in welke mate links radicalisme zich verder zal ontwikkelen.

DEEL IV: Discussie en conclusie

1. Conclusie

Deze thesis trachtte aan de hand van een literatuurstudie en enkele bijkomende expertinterviews een antwoord te geven op de centrale onderzoeksvraag: “**In welke mate gaat er dreiging uit van het links radicalisme?**” Daarvoor werd allereerst op zoek gegaan naar wat ‘links radicalisme’ nu net inhoudt.

1.1 Links radicalisme als concept: een kwestie van perspectief

Het bleek bij aanvang van deze masterproef geen sinecure om het concept ‘links radicalisme’ in te vullen. Over de invulling van zowel ‘links’ als ‘radicalisme’ en de daarbij aansluitende begrippen ‘extremisme’ en ‘terrorisme’ is al heel wat gezegd en geschreven, maar nog altijd geen eensgezindheid onder onderzoekers. Er werd dan ook geconcludeerd dat ‘links radicalisme’ niet echt in één ontegensprekelijke definitie te vatten is, en niet voor elke periode van de geschiedenis eenzelfde invulling zou kunnen krijgen.

Links werd in deze masterproef ingevuld als een concept dat kan slaan op de ideologieën socialisme, communisme en The New Left. Verder werd vastgesteld dat de rode draad binnen deze verschillende ideologieën het streven naar gelijkheid is, hetzij op economisch vlak, hetzij op andere vlakken zoals mensenrechten, politieke inspraak of aanvaarding. Welke ideologie of gelijkheidsnorm werd nagestreefd, bleek zeer contextafhankelijk. In de geschiedkundige analyse was dit ook te zien: de vorm van gelijkheid die door links werd nagestreefd, was elke periode anders en vaak afhankelijk van de bredere maatschappelijke problematiek. Zo bleek bijvoorbeeld dat bij het ontstaan van het socialisme als ideologie mensen vooral gedreven werden voor een gelijke politieke inspraak en klassengelijkheid, terwijl in de oorlogen door radicaal links vooral gestreden werd voor een gelijke behandeling van mensen en men een halt wou toeroepen aan de onderdrukking van en gewelddaden tegen bepaalde bevolkingsgroepen.

Radicalisme werd dan weer gedefinieerd als het er op nahouden van een extreem idee van maatschappelijke verandering. Dit idee wijkt af van het dominante maatschappijbeeld in een bepaald land tijdens een bepaalde periode. Uit de geschiedkundige analyse bleek dat links daarom vaak binnen deze definitie van radicalisme te passen valt. Linksgezinden werden immers regelmatig onderdrukt of uitgesloten van een machtspositie. Hierdoor week

hun maatschappijbeeld in sterke mate af van het dominante beeld, dat opgelegd werd door machthebbers van andere partijen.

Links radicalisme is dus een concept dat in een bepaalde tijdsgeest moet gezien worden. Wanneer men het dus over links radicalisme wil hebben, is het met andere woorden belangrijk om na te gaan wat op dat moment en die plaats als links en radicaal omschreven kan worden. Belangrijk is om te beseffen dat links radicalisme op zich niet slecht is en dus ook niet bedreigend.

1.2 De ontwikkeling van links radicalisme in België, Frankrijk en Duitsland

Een tweede deelvraag die deze masterproef wou beantwoorden, is de mate waarin links radicalisme zich ooit bedreigend ontwikkeld heeft in drie landen: België, Frankrijk en Duitsland. Met bedreigend werd bedoeld dat radicalen uiteindelijk overgaan naar geweld om hun standpunt kracht bij te zetten, hetzij onder de vorm van extremisme – eerder individuele gewelddaden – of terrorisme – georganiseerde en doelgerichte vormen van geweld.

In de drie landen die besproken werden, Frankrijk, Duitsland en België, waren vrij gelijkaardige ontwikkelingen te zien. Eerst had men de Franse Revolutie die in de 19de eeuw gevolgd werd door heel wat arbeidersrevoluties in de drie landen. Tijdens deze revoluties verzette radicaal links zich tegen het klassengerichte systeem, al dan niet met succes. Het extremisme dat er aan te pas kwam, was afkomstig van gevechten tijdens straatprotesten en manifestaties, waar ook mensen met een niet-links radicale achtergrond aan deelnamen.

Tijdens Wereldoorlog I tekende zich dan weer geen duidelijke linkerkant af. Links was wel aanwezig, maar profileerde zich niet uitermate radicaal of gewelddadig. Tijdens het interbellum ontwikkelde zich bijgevolg een sterkere linkerkant. In de drie landen ontstonden de eerste communistische partijen. Dit gebeuren werd beïnvloedt door de communistische revolutie in de Sovjet Unie in 1917. Deze communistische partijen waren radicaal, maar bleven zich vooral op democratische manier verzetten tegen de dominante maatschappij en beperkten zich meestal tot deelname aan stakingen en protesten.

In WO II werd links sterk onderdrukt, mede door de radicaal rechtse en extremistische nazi's in Duitsland die ook zwaar oorlog voerden in Frankrijk en België en deze landen bezetten. Als reactie op de Duitsers ontstonden dan ook heel wat verzetspartijen, en ook

links en radicaal links waren hierin vertegenwoordigd. Hun gewelddaden waren een reactie op de geweld- en gruweldaden van de extreem rechtse bezetter. Daarnaast was het verzet ook geen uitsluitend linkse aangelegenheid. Het is dus moeilijk om hier van een zuiver radicaal linkse dreiging te spreken.

Kort na de oorlog zou dan ook in verschillende landen sympathie groeien voor de communisten als gevolg van hun rol in het verzet en het winnen van de oorlog, alsook omwille van de sterkere positie van de SU. Opnieuw bleven deze partijen louter radicaal en democratisch, maar niet extremistisch of terroristisch. De zege van de radicaal linkse communisten in die tijd bleek ook geen lang leven beschoren. De uitbraak van Koude Oorlog en de daaruit voortvloeiende slechte reputatie van de SU zorgden dat het communisme en radicaal links al snel veel aanhang verloor. Links radicalisme werd daarom sterk teruggedrongen. Ze kenden echter een massale heropleving met de studentenprotesten in 1968. Verscheidene groepen uitten dan ook hun ongenoegen t.o.v. traditioneel links, dat in hun ogen gefaald had om een revolutie te starten. Links was voor velen ook te materialistisch ingesteld. Echter verliepen deze protesten vredevol en gingen ze in de meeste landen relatief snel weer liggen.

Radicaal links kende zijn hoogtepunt in de jaren 70 en 80, en kwam op dat moment duidelijk dreigend naar voor. Toen ontstonden in verschillende landen in de nasleep van de mei 68 beweging radicaal linkse studentengroepen die extremistisch waren en waarvan enkele leden zelfs overgingen tot daden van terreur. Zij wouden hiermee een gevolg geven aan de eisen van de mei 68 beweging, die volgens hun tot niet veel verandering had geleid. Dit gebeuren markeert de periode waarin links radicalen zich het sterkst terroristisch profileerden en dreiging ook vooral van de linkerkant kwam. In het verleden zag men ook aanslagen uit linkse hoek, maar deze waren eerder sporadisch. Toch dient opgemerkt te worden dat extremistisch en terroristisch links uit een eerder beperkte groep bestond.

In de jaren 1990 volgde de val van het communisme, hoewel het zeker niet helemaal verdween. Sindsdien heeft zich in geen enkel van de besproken landen nog een ernstig incident betreffende links radicalisme en daaruit voortvloeiend extremisme en terrorisme voorgedaan. Links radicalisme bleef echter bestaan, maar louter onder democratische vorm of onder de vorm van vredevol protest.

1.3 De dreiging van links radicalisme

Links heeft door de jaren heen dus duidelijk naar gelijkheid gestreefd en zich verzet tegen diegenen die naar hun mening ongelijkheid zaaiden. Zoals geïllustreerd omvatte dit economische gelijkheid, maar ook gelijkheid wat betrof inspraak in de politiek en mensenrechten. Echter deed men dit vaak op een zeer vreedevolle manier, meestal door stakingen of protesten, maar zelden met excessief geweld. Daarnaast bleek ook dat links voornamelijk gewelddadig uit de hoek zou komen als er ook tegen hen geweld gebruikt werd of op momenten dat ook mensen met andere politieke overtuigingen ook gewelddadig werden. Zelden ging radicaal links als enige groep over tot gewelddaden.

Uit het geschiedkundig overzicht dat werd gegeven, blijkt dat links radicalisme dus altijd aanwezig is geweest, maar niet altijd tot extremisme of terrorisme leidde. De dreiging van links radicalisme is met andere woorden zeker niet constant aanwezig geweest. Over het algemeen kan gezegd worden dat radicaal links er meestal een vreedevolle aanpak op nahoudt. Enkel in de jaren 70 en 80 waren er enkelingen die tot zware terreur overgingen. Toch lijkt het gedaan met de dreiging van radicaal links, tenminste als we naar de trend van de laatste jaren kijken. Er kan dus besloten worden dat er vandaag de dag amper dreiging uitgaat van links radicalisme, hoewel het ooit anders is geweest. Het is echter niet uitgesloten dat links radicalisme in de toekomst opnieuw dreigend naar voor komt. Maar niemand kan de toekomst met honderd procent zekerheid voorspellen.

2. Discussie

2.1 De toekomst: radicalisme in golven

Links radicalisme is dus iets dat wel degelijk voor dreiging kan zorgen en dit ook gedaan heeft in het verleden. Zoals hierna al werd aangehaald, was links echter niet altijd alleen in zijn radicale acties. Theoretici stellen dan ook wel eens dat radicalisme en het daaruit voortvloeiend terrorisme in golven komt. Waar in de wereldoorlogen een golf van rechts radicalisme en extremisme kwam, werd deze na de oorlogen opgevolgd met een links radicale terreurgolf. Momenteel krijgen we te maken met een ware golf van religieus radicalisme. Deze afwisseling aan golven zou te verklaren zijn doordat zij mogelijk op elkaar reageren, aangezien bepaalde ideologieën tegenstrijdig zijn (Alonso, et al., 2008). De vraag is natuurlijk wat de toekomst ons zal brengen. Deze vraag werd ook voorgelegd aan de experts, maar geen van hen kon hier een sluitend antwoord op geven. Zoals

hierboven ook werd aangehaald, is het niet uitgesloten dat links radicalisme zich opnieuw dreigend zal ontwikkelen. Echter bleek in de geschiedkundige analyse dat radicaal links meestal vredevol bleef, deelnam aan partijpolitiek en zich beperkte tot stakingen en protesten. Gewelddaden zijn dus niet echt hun manier van werken. Daarom kan hier met enige voorzichtigheid gesteld worden dat het inderdaad onwaarschijnlijk lijkt dat er een sterke, extremistische en terroristisch linkse radicale golf zal komen. Maar zoals de experts het formuleren: het is niet uitgesloten.

2.2 Mindere aandacht: terecht?

Een bedenking die reeds in de inleiding van deze masterproef werd gemaakt, was dat er duidelijk minder aandacht is voor links radicalisme in media en beleid. Vanuit de analyse die deze masterproef maakt, is deze mindere aandacht misschien wel te rechtvaardigen. Radicaal links is niet echt bedreigend op dit moment, heeft een vrij vredevolle traditie en ging zelden als enige groepering over tot geweld. Beleid focust daarom minder op links radicalisme.

Echter mag het toch niet uit het oog verloren worden. Het werd al meermaals gezegd dat het niet uitgesloten is dat links radicalisme zich gewelddadig kan ontwikkelen. Daarnaast bleek uit het conceptuele deel ook dat ideologie niet de eerste stap is in een radicaliseringsproces. Eerst moeten mensen zich als het ware uitgesloten voelen, om dan verder te radicaliseren in een bepaalde richting. Welke richting dit was, bleek afhankelijk van het aanbod van radicale groepen, alsook van persoonlijke voorkeur. Hier schuilt een mooie denkpiste voor vervolgonderzoek. Hierin kan nagegaan worden of personen die voldoen aan de precondities voor radicalisering vatbaar zijn voor links radicalisme. Daarbij kan gekeken worden naar waarom dit wel of niet zo is. Bijkomend zou interessant zijn om de mening en houding van de links radicale personen over extremisme en terrorisme in kaart te brengen. Zoals deze masterproef ook stelde, is het namelijk niet altijd duidelijk of jongeren extremistisch zijn, aangezien ze niet altijd overgaan tot geweld of hun goedkeuring van geweld openlijk delen met anderen. Het is daarom interessant om hiernaar op zoek te gaan bij links radicale jongeren. Op die manier kan gekeken worden of links radicalen de dag van vandaag ook echt niet extremistisch zijn. Dit onderzoek zou mee kunnen helpen om de vraag of links radicalisme potentieel dreigend kan zijn te beantwoorden.

2.3 Het schaarse onderzoek naar links radicalisme en vervolgonderzoek

Uit het opzoeken van literatuur bleek ook dat over radicaal, extreem en terroristisch links veel minder gezegd en geschreven is dan over zijn rechtse of religieuze tegenhangers. Literatuur over extreem links mag dan ook eerder schaars genoemd worden, naar mijn inziens. Hierboven werd al een mogelijkheid tot vervolgonderzoek over links radicalisme geopend, maar er zijn nog zaken die potentieel bieden voor verder onderzoek.

Zeker het feit dat er zoveel onenigheid is over de invulling van concepten als links en radicalisme is iets dat duidelijk om meer onderzoek vraagt. Er is nood aan een duidelijk conceptueel kader. Onderzoek naar links radicalisme is niet meteen vergelijkbaar, omdat radicalisme vaak anders of heel onduidelijk werd ingevuld. Soms leidt dit er zelfs toe dat het lijkt alsof men spreekwoordelijke appels met peren aan het vergelijken is. Daarom is het belangrijk om te werken aan een duidelijk, universele definiëring van zaken als radicalisme, extremisme en terrorisme. Zoals deze masterproef ook aankaartte, is het belangrijk om hierbij rekening te houden met definities die in de praktijk ook werkbaar zijn. Conceptuele eenduidigheid is meteen ook een stap in de goede richting om een brug tussen de academische wereld en de praktijk te leggen.

In de geschiedkundige analyse was de conceptuele onduidelijkheid dan ook iets waarmee dit onderzoek geconfronteerd werd. Links radicalisme is iets dat in vele literatuur niet als dusdanig benoemd wordt. Het was dus aan de onderzoeker om in de vele literatuur te graven naar zaken en gebeurtenissen, en die binnen de noemer van links radicalisme – zoals deze werd ingevuld in deze masterproef – in te passen. De definiëring van links radicalisme en de invulling kan hier door critici misschien nogal arbitrair genoemd worden. Hier schuilt ook een mogelijkheid tot vervolgonderzoek. Weliswaar is het altijd mogelijk dat er zaken in deze masterproef als links radicaal benoemd worden, die dit volgens sommigen niet zijn. Anderzijds is het, mede omwille van de grote hoeveelheid geschiedkundige literatuur, zeker mogelijk dat er gebeurtenissen of groeperingen geweest zijn die als links radicaal gezien kunnen worden maar niet vermeld werden in deze masterproef. Daarom is het aangewezen dat anderen ook kritisch kijken naar dit werk en het aanvullen waar nodig. Dit om het beeld van links radicalisme aan te scherpen en te vervolledigen. Deze masterproef wil daarom een bijdrage zijn aan de discussie over links radicalisme als concept en fenomeen.

Daarnaast besprak deze masterproef ook de situatie in drie West-Europese landen m.b.t. links radicalisme. Het zou daarom ook een mogelijkheid voor vervolgonderzoek zijn om

andere landen onder de loep te nemen. Zo lijken landen als Italië en Spanje eveneens interessante studieobjecten. Immers kenden zij ook linkse terreurorganisaties ten gevolge van mei 68 en zijn er tot op zeer recente datum restanten van deze groeperingen te vinden in beide landen (Europol, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015). De resultaten van zo een geschiedkundige analyse kunnen een aanvulling zijn op deze studie. Daarbij kan gekeken worden of de conclusies die hier getrokken werden ook gelden voor deze twee landen.

Verder zijn nog andere landen interessant. Hier is bijvoorbeeld enkel de West-Europese situatie bekeken. Zoals in Deel I werd aangehaald, ziet de situatie in Oost-Europa er mogelijks anders uit. Daar ondervond men immers meer invloed van het communisme van de SU. Anderzijds is het mogelijk om andere werelddelen, zoals Amerika, onder de loep te nemen. Dit om een vergelijkende studie te bekomen met betrekking tot links radicalisme. Zo bestaat de mogelijkheid dat het zich op een heel andere manier ontwikkelde op andere plaatsen. Het zou interessant zijn om te bekijken of dit zo is en welke redenen dit kan hebben. Dit leidt mogelijks tot bijkomende inzichten over de ontwikkeling van links radicalisme in al dan niet dreigende zin.

2.4 Kritische reflectie ten aanzien van deze masterproef

Deze masterproef is uiteraard niet zonder gebreken, en het is belangrijk hier van bewust te zijn. Allereerst traden er een aantal onvoorziene zaken op met betrekking tot de methodologie, iets wat al eerder aangekaart werd. Bij voorbaat werd ervoor geopteerd om van deze masterproef een literatuurstudie te maken. Om hierin bij te staan, werden enkele interviews met experts afgenomen. Deze interviews zouden dienen als kritische reflectie, maar ook als bron van informatie die een leidraad kon zijn bij het schrijven van deze masterproef. Echter bleek het uitvoeren van deze interviews een moeilijke oefening. Het huidige sociale klimaat, als ook de verscheidenheid aan respondenten, maakten het niet makkelijk om de interviews af te nemen. Voor de auteur van deze masterproef bleek dit een struikelblok, eentje dat uiteindelijk een zéér leerrijke ervaring bleek. Dit is ook één van de redenen geweest om de interviews zeker mee te nemen bij het uitwerken van deze studie. Op die manier kunnen anderen mijn methodologie onder de loep nemen en eventuele struikelblokken waarmee dit onderzoek in aanraking kwam vermijden in de toekomst.

Een tweede issue betreft de literatuur. De meeste gebruikte bronnen waren allemaal secundaire bronnen. Dit is niet alleen problematisch omdat het niet mogelijk is om een zicht

te krijgen op de invulling die aan het begrip radicalisme wordt gegeven op een bepaald moment of door een bepaalde auteur. Het feit dat er vertrouwd moet worden op informatie van anderen, maakt het soms moeilijk. Er zijn veel verschillende verhalen uit te pikken. Door het gebrek aan literatuur over links radicalisme, moest de onderzoeker soms haar eigen definitie toetsen aan geschiedkundige literatuur en een eigen interpretatie geven aan bepaalde gebeurtenissen. Dit wijst nog maar eens op de nood aan een duidelijk uitgewerkt conceptueel kader, om zo eenduidig en vergelijkbaar onderzoek te bekomen.

Verder werd in het methodologiegedeelte van deze masterproef ook gezegd dat er overheidsdocumenten en wetteksten zouden geraadpleegd worden. Zoals u misschien is opgevallen, is dit niet gebeurd. Dit had twee redenen. Ten eerste zijn deze documenten niet altijd meer terug te vinden, zeker niet voor data ver in het verleden. Ten tweede waren de vernoemde wetten, akkoorden en beslissingen in de bronnen vrij talrijk, waardoor het een onbegonnen werk was om ze allemaal op te zoeken, uit te pluizen en te analyseren. Ook hier is een mogelijkheid voor vervolgonderzoek aan te halen. Mogelijks zou het interessant zijn om te bekijken welke wetten er een aanleiding konden vormen voor een links radicaal protest en op welke daarvan ook echt een radicaal linkse reactie is gekomen.

2.5 Persoonlijke noot

Deze masterproef wordt afgesloten met een korte persoonlijke noot. Als onderzoeker was het een zeer interessante en leerrijke ervaring om deze studie uit te voeren. De vele literatuur die hiervoor werd geraadpleegd leidde tot interessante inzichten en opende veel mogelijke denkpistes. Helaas waren de mogelijke pistes té talrijk om allemaal gevolgd te worden en moest aan het begin van deze masterproef een keuze gemaakt worden betreffende de afbakening van het onderwerp. Zo was het zoals eerder vermeld oorspronkelijk de bedoeling om landen als Italië en Spanje op te nemen in de analyse, maar dit zou de masterproef te omvangrijk gemaakt hebben.

Gezien de vele mogelijkheden tot verder onderzoek en vervolgonderzoek, waarvan er al enkele geopperd werden in de discussie hierboven, kan ik als onderzoeker enkel hopen dat iemand hier gehoor aan zal geven. Op die manier kan het onderzoek naar links radicalisme verder uitgebreid worden. Deze masterproef heeft daarbij hopelijk een eerste steentje kunnen bijdragen.

DEEL V: Bibliografie

- Admin. (2013, September 29). *1919: The Spartacist Uprising*. Opgehaald van Weimar and Nazi Germany: Teaching Resources, ideas and links relating to a study of Weimar and Nazi Germany: <http://weimarandnazigermany.co.uk/1919-spartacist-uprising/#.VxSeIEeTUic>
- Agterberg, S. (2013). *De Duitse revolutie van 1848-49 in historisch perspectief. Een onderzoek naar het historische debat vanaf 1918 over de revolutie van 1848-1849*.
- Alonso, R., Bjorgo, T., Della Porta, D., Coolsaet, R., Khosrokhaver, F., Lohlker, R., De Vries, G. (2008). *Radicalisation Processes Leading to Acts of Terrorism: A concise Report prepared by the European Commission's Expert Group On Violent Radicalisation*. European Commission.
- Bauer, R. (1994). *De Lage Landen: een geschiedenis in de spiegel van Europa*. Lannoo Uitgeverij.
- Bauwens, D. (2014). Amerikaanse journalist onthoofd door IS. *De Redactie*.
- Beaupré, N. (2016). *France*. Opgehaald van International Encyclopedia of the First World War: <http://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/france>
- Belga/AVE. (2015). IS claimt verantwoordelijkheid aanslag Charlie Hebdo: 'GB en VS zullen volgen'. *Knack*.
- Belgische Federale Overheidsdiensten. (2016). *België als onafhankelijke staat (1830 tot vandaag)*. Opgehaald van [belgium.be](http://www.belgium.be/nl/over_belgie/land/geschiedenis/belgie_vanaf_1830) - Informatie en diensten van de overheid: http://www.belgium.be/nl/over_belgie/land/geschiedenis/belgie_vanaf_1830
- Bernard, H. (1966). *Het Geheim Leger, 1940-1944*. Gent.
- Betz, H. (1999). Contemporary right-wing radicalism in Europe. *Contemporary European History*, 8(02), 299-316.
- Billiet, J., & Waeye, H. (2003). *Een samenleving onderzocht: methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*: De Boeck.
- Boon, T. d., & Geeraerts, D. (2005). *Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal. Utrecht: Van Dale lexicografie*.
- Boterman, F. (2011). *Moderne geschiedenis van Duitsland: 1800 - heden*. Singel Uitgeverijen.
- Boterman, F., & Vogel, M. (2003). *Nederland en Duitsland in het Interbellum*. Nederland: Verloren b.v. uitgeverij.
- Breines, W. (1989). *Community and organization in the new left, 1962-1968: the great refusal*: Rutgers University Press.
- Bremmers, M. (2014). De ambiguïteit van de effectiviteit. Een problematisering van de effectiviteit van verzet in de Tweede Wereldoorlog aan de hand van de Nederlandse groep-Hilda.
- Brinton, C. (2011). *The Jacobins: An Essay in the New History*. Transaction Publishers.
- Brouâe, P. (2005). *The German Revolution, 1917-1923*. BRILL.
- bvb. (2015). IS gooit homo's van gebouw. *De Standaard*.

- Callewaert, C. (2016, april 5). *Nuit Debout: de prille Franse lente*. Retrieved from De wereld morgen: <http://www.dewereldmorgen.be/artikel/2016/04/05/nuit-debout-de-prille-franse-lente>
- Catanzaro, R. (1991). *The Red Brigades and left-wing terrorism in Italy*: Bloomsbury Continuum.
- CCC. (2015, april 2016). *Cellulles Communistes Combattantes*. Opgehaald van Site officiel de la lutte des Cellulles Communistes Combattantes sous l'autorité d'anciens militants de l'organisation: <http://www.cellulescommunistescombattantes.be/>
- Chalk, P. (1996). *West European Terrorism and Counter-Terrorism*. Palgrave Macmillan Ltd.
- Cobb, M. (2009). *The Resistance: The French Fight Against the Nazis*. UK: Simon and Schuster.
- Colton, J. (1987). *Léon Blum: Humanist in Politics*. Durham: Duke University Press.
- Columbia University. (2012). *The Columbia Electronic Encyclopedia*, 6th ed. Columbia: Columbia University Press.
- Coolsaet, R. (2012, maart 31). Gedachten leiden niet tot Terrorisme. *De Morgen*.
- Courtois, S., & Kramer, M. (1999). *Livre Noir Du Communisme: Crimes, Terreur, Répression*. Harvard: Harvard University.
- Dahrendorf, R. (1990). *Reflections on the Revolution in Europe*. Transaction Publishers.
- Dartnell, M. (1990). France's action directe: terrorists in search of a revolution. *Terrorism and political violence*, 2(4), 457-488.
- Dartnell, M. Y. (1995). *Action Directe: Ultra-Left Terrorism in France, 1979-1987*. Psychology Press.
- Davies, P. (2004). *France and the Second World War: Resistance, Occupation and Liberation*. Routledge.
- De Redactie. (2014). *Verkiezingsuitslagen*. Retrieved from De Redactie: <http://deredactie.be/static/vk2014/static.html>
- De Redactie. (2015). *Dossier aanslagen Parijs*. Opgehaald van [deredactie.be: deredactie.be/cm/vrtnieuws/buitenland/2.41768](http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/buitenland/2.41768)
- De Redactie. (2015). *Dossier Terreurgroep IS*. Opgehaald van [deredactie.be: deredactie.be/cm/vrtnieuws/buitenland/2.33907](http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/buitenland/2.33907)
- De Wever, B. (2011). *Geschiedenis van België in de Wereld*. Gent: Acco.
- Decorte, T. T., Julie; Petintseva, Olga. (2015). *Methoden van criminologisch onderzoek: Ontwerp en Dataverzameling*. Gent: IRCP.
- Devos, C. (2006). *De kleermakers en de keizer*: Academia Press.
- Dekeyser, I. (2013, oktober 21). 25 jaar geleden: Kopstukken CCC krijgen levenslang. *De Redactie*, p. <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.1759199>.
- Deutscher Bundestag. (2016, mei 3). *Parliamentary groups*. Retrieved from Deutscher Bundestag: https://www.bundestag.de/htdocs_e/bundestag/groups

- Die Linke. (2016, mei 3). *Policies*. Retrieved from Die Linke: <http://en.die-linke.de/die-linke/policies/>
- Dienst voor Strafrechelijk Beleid. (2016, april 26). *Terrorisme*. Opgehaald van Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid: http://www.dsb-spc.be/web/index.php?option=com_content&task=view&id=40&Itemid=64&lang=dutch
- D'udekem D'acoz, M.-P. (2002). *Voor vorst en Vaderland. De Belgische adel en het Verzet*. Tielt.
- Eatwell, R., & O'Sullivan, N. (1990). *The nature of the right: American and European politics and political thought since 1789*: Twayne Pub.
- Eerd, v. I., & Hermes, B. (1998). *Pluriform* Amsterdam.
- Edel, U. (Regisseur). (2008). *Der Baader Meinhof Komplex* [Film].
- Europol. (2007). *TE-SAT 2007: EU Terrorism Situation and Trend Report 2007*: Europol.
- Europol. (2008). *TE-SAT 2008: EU Terrorism Situation and Trend Report 2008*: Europol.
- Europol. (2009). *TE-SAT 2009: EU Terrorism Situation and Trend Report 2009*: Europol.
- Europol. (2010). *TE-SAT 2010: EU Terrorism Situation and Trend Report 2010*: Europol.
- Europol. (2011). *TE-SAT 2011: EU Terrorism Situation and Trend Report 2011*: Europol.
- Europol. (2012). *TE-SAT 2012: EU Terrorism Situation and Trend Report 2012*: Europol.
- Europol. (2013). *TE-SAT 2013: EU Terrorism Situation and Trend Report 2013*: Europol.
- Europol. (2014). *TE-SAT 2014: EU Terrorism Situation and Trend Report 2014*: Europol.
- Europol. (2015). *TE-SAT 2015: EU Terrorism Situation and Trend Report 2015*: Europol.
- Gerard, E., De Ridder, W., & Muller, F. (2015). *Wie heeft Lahaut vermoord? De geheime Koude Oorlog in België*. Davidsfonds.
- Gerber, J. (1988). From left radicalism to council communism: Anton Pannekoek and German revolutionary Marxism. *Journal of Contemporary History*, 169-189.
- Giddens, A. (1998a). *Beyond Left and Right: The Future of Radical Politics*. Cambridge, England: UK: Polity Press.
- Giddens, A. (1998b). *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*. Polity.
- Gonsalis, A. (2003, april 24). *De Commune van Parijs 1971*. Opgehaald van Vonk: <http://www.vonk.org/Geschiedenis/de-commune-van-parijs-1871.html>
- Goossen, P. (2015). *De geschiedenis van Duitsland*. Opgehaald van [www.duits.de](http://www.duits.de/lexikon/chronik/chronikstart.htm): <http://www.duits.de/lexikon/chronik/chronikstart.htm>
- Guidoni, P., & Verdier, R. (1999). *Les socialistes en Résistance (1940-1944)*. Seli Arslan.
- Hagerty, B. M., Lunch-Sauer, J., Patusky, K. L., Bouwsema, M., & Collier, P. (1992). Sense of belonging: A vital mental health concept. *Archives of Psychiatric Nursing*, 172-177.
- Hemmerijckx, R. (2004). De communistische partijen. In R. Hemmerijckx, *Van verzet tot koude oorlog, 1940-1949: Machtsstrijd om het ABVV*. Scientific Publishers.

- Hett, B. C. (2014). *Burning the Reichstag: An Investigation into the Third Reich's Enduring Mystery*. OUP US.
- Hoffmann, P. (1996). *History of the German Resistance, 1933 - 1945*. McGull-Queen's Press.
- Houtman, D. (2004). Posttraditionele identiteiten tussen essentialisme en relativisme. *Belgisch tijdschrift voor nieuwste geschiedenis*, 485-507.
- Hudson, K. (2000). *European communism since 1989: towards a new European left?* Macmillan Press.
- Hunt, L. A. (2004). *Politics, Culture, and Class in the French Revolution*. University of California Press.
- Jackson, J. (1990). *The Popular Front in France: Defending Democracy, 1934-38*. Cambridge University Press.
- Jackson, J. (2001). *France: The dark years, 1940-1944*. OUP Oxford.
- Jackson, J. (2003). *De Gaulle*. Haus Publishing.
- Jimenez, F. (1992). Spain: The terrorist challenge and the government's response. *Terrorism and Political Violence*, 4(4), 110-130.
- Joll, J., & Martel, G. (2007). *The Origins of the First World War*. Pearson Education.
- Judt, T., & Bos, H. (2006). *Na de oorlog: een geschiedenis van Europa sinds 1945*. Amsterdam: Contact.
- Katsiaficas, G. N. (1987). *The Imagination of the New Left: A global analysis of 1968*: South End Press.
- Keegan, J. (1998). *De Eerste Wereldoorlog 1914-1918*. U.K.: Hutchinson/Random House U.K.
- Kelly, M. (2008). War and cultur: The lessons of post-war France. *Synerges Royaume-Uni et Irlande n°1*, 91-100.
- Kerkhoven, J. (2007). *Duitsland tijdens de oorlog 1914-1919: Uitputting van Duitse thuisfront als gevolg van de oorlog*. Opgehaald van wereldoorlog1418: <http://www.wereldoorlog1418.nl/thuisfront/oorlog.html>
- Klatch, R. E. (1999). *A generation divided: The new left, the new right, and the 1960s*: Univ of California Press.
- Lewis, B. (Regisseur). (2002). *Baader-Meinhof: In Love with Terror* [Film]. BBC.
- LO. (2016, mei 3). *Qui-somme nous?* Retrieved from Lutte Ouvrière: <https://www.lutte-ouvriere.org/qui-sommes-nous/communisme>
- Loubère, L. A. (1974). *Radicalism in mediterranean France: its rise and decline, 1848-1914*: SUNY Press.
- LSP. (2014, april 30). *Samen bouwen aan een front van verzet!* Retrieved from LSP: <http://www.socialisme.be/nl/16420/samen-bouwen-aan-een-front-van-verzet>
- LSP. (2016, mei 3). *Waar wij voor staan*. Retrieved from Linkse Socialistische Partij: <http://www.socialisme.be/nl/linkse-socialistische-partij/waar-wij-voor-staan>

- Maier, C. S. (1999). *Dissolution: The Crisis of Communism and the End of East Germany*. Princeton University Press.
- March, L., & Mudde, C. (2005). What's left of the radical left? The European radical left after 1989: Decline and mutation. *Comparative European Politics*, 23-49.
- Marx, K. (2008). *Das capital*: DC Books.
- Marx, K., & Engels, F. (1848). *The communist manifesto*: Karl Marx.
- Marx, K. (2008). *The Eighteenth Brumaire of Louis Napoleon*. Wildside Press LLC.
- Mélenchon, J.-L. (2011, november 3). *Le programme du Front de gauche et de son candidat commun Jean-Luc Mélenchon - L'humain d'abord*. Retrieved from Parti communiste français: Le programme du Front de gauche et de son candidat commun Jean-Luc Mélenchon - L'humain d'abord
- Metz, K. (2012, februari 26). *Tweede Franse Republiek uitgeroepen*. Opgehaald van ISgeschiedenis: http://www.isgeschiedenis.nl/toen/februari/tweede_franse_republiek_uitgeroepen/
- Mills, C. W. (1960). Letter to the new left.
- Ministère de l'Intérieur. (2014, maart 30). *Résultats des élections municipales et communautaires 2014*. Retrieved from Ministère de L'Intérieur: Résultats des élections municipales et communautaires 2014
- Moore, B. (2000). *Resistance in Western Europe*. Oxford.
- Moors, J. (2009). *Polarisatie en radicalisering in Nederland: Een verkenning van de stand van zaken in 2009*. IVA beleidsonderzoek en advies.
- Mortelmans, D. (2007). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*. Leuven: Acco.
- Mudde, C. (1996). The war of words defining the extreme right party family. *West European Politics*, 19(2), 225-248.
- Naimark, N. M. (1995). *The Russians in Germany: A History of the Soviet Zone of Occupation, 1945-1949*. Harvard University Press.
- Nelson, A. (2009). *Red Orchestra: The Story of the Berlin Underground and the Circle of Friends Who Resisted Hitler*. Random House Publishing Group.
- Nelson, A. (2015). *de Baumgruppe*. Opgehaald van De andere kant van de Tweede Wereldoorlog. Over het Duitse verzet vanaf 1933 - 1945.: <https://duitsverzet.wordpress.com/burgerverzet/baumgruppe/>
- Noppe, J., Hellinckx, J., & Vande Velde, M. (2010). *Polarisering en Radicalisering: een integrale preventieve aanpak*. Gent: Universiteit Gent: Associatieonderzoeksgroep Governance of Security.
- NPA. (2016, mei 3). *Actualité*. Retrieved from NPA: <https://npa2009.org/>
- Pattyn, B., & Wouters, J. (2002). *Schokgolven: terrorisme, fundamentalisme en 11 september*. Davidsfonds.

- Pauwels, L., Brion, F., Schils, N., Laffineur, J., Verhage, A., De Ruyver, B., & Easton, M. (2015). *Explaining and Understanding the Role of Exposure to New Social Media in Violent Extremism: An Integrative Quantitative and Qualitative Approach*. Gent: Academia Press.
- PC. (2016, mei 3). *Notre parti*. Retrieved from Le Parti Communiste: <http://www.particommuniste.be/index.php/notre-parti/communiques>
- PG. (2016, mei 3). *Qui-sommes nous?* Retrieved from Parti de Gauche: <https://www.lepartidegauche.fr/quisommesnous>
- Pradoux, M. (2002). *Daniel Mayer, un socialiste dans la Résistance*. Editions de l'Atelier.
- Price, R. (2014). *A concise history of France*. Cambridge University Press.
- Priestland, D. (2009). *The Red Flag: Communism and the Making of the Modern World*. New York: Grove Press.
- Projectvereniging BIE. (2014). *Spionage en verzet*. Opgehaald van Veertien Actien: <http://veertienachtien.be/nl/themas/spionage-en-verzet>
- PVDA. (2016, mei 3). *Programma*. Retrieved from Partij van de Arbeid: <http://pvda.be/programma>
- redactie. (2011). Jean-Marie Le Pen treedt af als leider van extreem-rechts. *Algemeen Dagblad*.
- redactie. (2016, april 28). Politie Parijs verbiedt de Nuits Debout. *Het Laatste Nieuws*, pp. <http://www.hln.be/hln/nl/960/Buitenland/article/detail/2689647/2016/04/28/Politie-Parijs-verbiedt-de-Nuits-Debout.dhtml>.
- Rote Armee Fraktion. (1997). *Texte und Materialien zur Geschichte der RAF*. Berlin: ID-Verlag.
- Ryder, A. (2008). *The German Revolution of 1918: A Study of German Socialism in War and Revolt*. Cambridge University Press.
- Samuel, H. (2008, oktober 1). Terrorist group Action Direct founder does not regret murders. *The Telegraph*, pp. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/3119083/Terrorist-group-Action-Directe-founder-does-not-regret-murders.html>.
- SAP. (2016, mei 3). *Rubrieken*. Retrieved from SAP-Rood: <http://www.sap-rood.org/category/rubrieken/>
- SAV. (2016, mei 3). *Aktionen und Berichte*. Retrieved from Sozialismus: <https://www.sozialismus.info/>
- Schapiro, L. (1970). *The communist party of the Soviet Union*: Methuen London.
- Schils, N., Laffineur, J., Pauwels, L., Brion, F., Verhage, A., De Ruyver, B., & Easton, M. (2014). *RADIMED: Verklaren en begrijpen van de rol van blootstellen aan nieuwe sociale media en gewelddadig extremisme. Een geïntegreerde kwalitatieve en kwantitatieve benadering*. Gent: Academia Press.
- Schmid, A. (2004). Terrorism-the definitional problem. *Case W. Res. J. Int'l L.*, 36, 375.
- Schmid, A. (2013). Radicalisation, de-radicalisation, counter-radicalisation: A conceptual discussion and literature review. *ICCT Research Paper*, 97.
- Schöpflin, G. (1990). The political traditions of Eastern Europe. *Daedalus*, 55-90.

- Schumpeter, J. A. (1934). *The theory of economic development*. Harvard: Tenth printing.
- Scott, J., & Marshall, G. (2009). *A dictionary of sociology*: Oxford University Press.
- Sewell, W. H. (1980). *Work and revolution in France: The language of labor from the Old Regime to 1848*: Cambridge University Press.
- Simmons, H. (1996). *The French National Front: The Extremist Challenge to Democracy*. Cambridge University Press.
- Smith, L. V., Audion-Rouzeau, S., & Becker, A. (2003). *France and the Great War*. Cambridge University Press.
- Soenen, S. (2012). De Radicaal-Linkse Terreurgolf (1968-1985): Een vergelijkende studie van de Rote Armee Fraktion, Rode Brigades, Action Directe en de Cellules Communistes Combattantes. België: Universiteit Gent.
- Swyngedouw, M., & Van Craen, M. (2006). *Vlaams Blok en de natiestaat. Het rechts-radical Vlaams-nationalisme onder de loep*. Fédéralisme Régionalisme.
- Thelen, K. A. (1991). *Union of Parts: Labor Politics in Postwar Germany*. Cornell University Press.
- Tillie, J. (2013). *Gedeeld land. Het multiculturele ongemak van Nederland*: JM Meulenhoff.
- Todd, J. M., & Wiewiorka, O. (2016). *The French Resistance*. Harvard University Press.
- Torfs, M. (2014). Meer Belgische jongeren willen zich aansluiten bij IS. *De Redactie*.
- van Doorslaer, R., & Verhelst, J. (1987). Continuïteit of discontinuïteit in de geschiedenis: België in de tweede wereldoorlog. *Countries Historical Review* 102.4, 610-623.
- Van Ginderachter, M. (2005). Het rode vaderland. *De vergeten geschiedenis van de communautaire spanningen in het Belgische socialisme voor WO I*.
- Van Riessen, M., Rovers, F., & Wildschut, A. (2008). Oriëntatie op geschiedenis: Assen: Van Gorcum.
- Vander Velpen, J. (1986). *De CCC, de staat en het terrorisme*. Berchem: Uitgeverij EPO.
- Varon, P. J. (2004). *Bringing the war home: the Weather Underground, the Red Army Faction, and revolutionary violence in the sixties and seventies*. University of California Press.
- Veltmans, P. (2014, mei 29). *Verkiezingen: krachtsverhoudingen in Vlaanderen nauwelijks gewijzigd – Roep naar linkse frontvorming*. Retrieved from SAP-Rood: <http://www.sap-rood.org/verkiezingen-krachtsverhoudingen-in-vlaanderen-nauwelijks-gewijzigd-roep-naar-linkse-frontvorming/>
- Visser, M., Jaspers, E., & Kraaykamp, G. (2012). Extreme politieke oriëntaties in Europa-Verklaringen op micro-en macroniveau. *Mens en maatschappij*, 87(3), 302-329.
- Vlaams Minister van Binnenlands Bestuur, I., Wonen, Gelijke Kansen en Armoedebestrijding;. (2015). *Actieplan ter preventie van radicaliseringsprocessen die kunnen leiden tot extremisme en terrorisme*.
- Volten, P. (2001). Een terugblik op de dreiging van het Rode Gevaar.

- Vos, L. (1993). De rechts radicale traditie in het Vlaams-nationalisme. *Wetenschappelijke tijdingen*, 52(3), 129-149.
- VRT. (2003). Nachtwacht met gasten Pierre Carette en Wilfried Martens, , aflevering van 20 september 2003.
- VRT. (2008). *De ZAAk (aflevering 4): De jacht op de CCC* [Film]. Opgehaald van <http://www.bendevannijvel.com/forum/viewtopic.php?id=1260>
- VSSE. (2011). *Jaarverslag 2011*. Brussel.
- webmaster. (2015, november 27). *De jacht op de CCC - De Zaak*. Opgehaald van Bloggen.be: <http://www.bloggen.be/onderzoek/archief.php?catID=34639>
- Weitz, E. (1997). *Creating German Communism, 1890-1990: From Popular Protest to Socialist State*. Princeton: Princeton University Press.
- Weitz, E. D. (1994). "Rosa Luxemburg Belongs to Us!". *Central European History*, Vol. 27, No. 1, 27-64.
- Wikipedia. (2015). *Lijst van Belgische nationale regeringen*. Opgehaald van Wikipedia: De vrije encyclopedie: https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_Belgische_nationale_regeringen
- Witte, E., Craeybeckx, J., & Meynen, A. (2005). *Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden*. Antwerpen: Standaard Uitgeverij.
- Woshinsky, O. (2008). *Explaining politics: culture, institutions, and political behavior*: Routledge.
- Wunschik, T. (2013). *Baader-Meinhofs Kinder: Die Zweite Generation der RAF*. Springer-Verlag.